

ПОНЕДЕЛНИК

**СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ,
ПОЛИТИКА И КУЛТУРА**

година четринадесета

11/12

София, 2011

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Главен редактор: **Александър Лилов**

Заместник главни
редактори: **Димитър Генчев**
Павел Писарев
Янаки Стоилов

Секретар: **Димитър Димитров**

Редактори: **Харалампия Чунева**
Генка Николова

АДРЕС НА РЕДАКЦИЯТА

София, жк Яворов, бл. 22, вх. В
Тел./факс: 944-39-22
e-mail: ponedelnikcsi@abv.bg

ЦСИ, фондация „Понеделник“, сп. „Понеделник“
ISSN 0861-6620

Ръкописи се приемат в обем до 15 страници и не се връщат.

Този брой, както и предишни книжки могат да бъдат намерени в редакцията на списанието – Център за стратегически изследвания.

Печат ЕКСПРЕСПРИНТ ООД

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ
(1871–1919)

ТОЗИ БРОЙ НА СПИСАНИЕ „ПОНЕДЕЛНИК“ Е ПОСВЕТЕН НА
140-ГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И
НА ПРОБЛЕМИТЕ НА СЪВРЕМЕННИЯ СОЦИАЛИЗЪМ.

Броят е спонсориран от фондация „Роза Люксембург“, Германия.

**ROSA
LUXEMBURG
STIFTUNG
SOUTHEAST
EUROPE**

СЪДЪРЖАНИЕ

ПОНЕДЕЛНИК

СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ, ПОЛИТИКА И КУЛТУРА

АФОРИЗМИ

8

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

„РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И СОЦИАЛИЗМЪТ НА БЪДЕЩЕТО“ Българо-германска конференция, София, 6.11.2011 г.

Евелин Витих	Роза Люксембург и дискусиите в съвременната социалистическа левица	9
Александър Лилов	Роза Люксембург и моделите на социализма в новата историческа епоха	19
Искра Баева	Роза Люксембург и революцията – един източноевропейски поглед	25
Димитър Генчев	Роза Люксембург в историята на българския социализъм	31
Янаки Стоилов	Роза Люксембург и левият реформизъм на XXI век	39
Павел Писарев	Роза Люксембург и Васил Коларов	45
Евгений Кандиларов	Идеите на Роза Люксембург и програмното развитие на БКП/БСП	48
Борис Борисов	Бъдещето на социализма е социализмът на бъдещето	53
Александър Николов	Идеите на Роза Люксембург – вчера, днес и утре	55

СЪДЪРЖАНИЕ

Борис Боев Роза Люксембург и борбата против милитаризма и шовинизма 61

Илия Ганчев Оскар Лафонтен за новата програма на Die Linke (Левицата) 67

Максим Мизов Да прочетем и преосмислим отново Роза Люксембург 76

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

Васил Коларов Спомени 87

Гео Милев Спомени 92

Георги Бакалов Спомени 95

Христо Смирненски Стихотворения 108

АКТУАЛНИ ПРОБЛЕМИ

Имануел Уолърстейн Фантастичен успех на „Окупирай Уолстрийт“ 112

Васил Проданов Защо българският преход се оказва толкова деструктивен? 115

Иван Кацарски Световната дългова криза – същност и причини 129

Иван Недев Кризата в Испания и поражението на испанските социалисти 137

МЛАДИ ПОЕТИ

Милена Белчева Стихотворения 148

ЮБИЛЕЙНО

Иван Ганев на 80 години 151

Кете Колвиц
ВЪЗПОМЕНАТЕЛЕН ЛИСТ ЗА КАРЛ ЛИБКНЕХТ – III
гравюра на дърво, 1919

Кое е най-доброто управление? Онова, което ни учи да се
управляваме сами.

☞ **Гьоте** ☞

Да властва човек се научава лесно, но да управлява – трудно.

☞ **Гьоте** ☞

Всяко общество, което претендира да осигури на хората
свободата, трябва да започне с това да им осигури
съществуването.

☞ **Леон Блум** ☞

Гласуването не определя хода на събитията. Гласуването
решава кой ще определя хода на събитията.

☞ **Джордж Уил** ☞

За управляващото мнозинство най-голямата опасност
представлява малцинството в собствения лагер.

☞ **Аминторе Фанфани** ☞

Славата е отрова, полезна само в малки дози.

☞ **Оноре дьо Балзак** ☞

Когато всички мислят еднакво, никой не мисли достатъчно.

☞ **Уолтър Липман** ☞

Кое е морално грешно, не може да бъде политически
правилно.

☞ **Уилям Гладстон** ☞

Някакви си 90 процента от политиците развалят репутацията
на останалите.

☞ **Хенри Кисинджър** ☞

Министърът не трябва да се оплаква от вестниците и даже
не трябва да ги чете. Той трябва да ги пише.

☞ **Шарл дьо Гол** ☞

Винаги избирайте най-трудния път – там няма да срещнете
конкуренти.

☞ **Шарл дьо Гол** ☞

„РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И СОЦИАЛИЗМЪТ НА БЪДЕЩЕТО“
Българо-германска конференция, София, 6.11.2011 г.

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И ДИСКУСИИТЕ В СЪВРЕМЕННАТА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ЛЕВИЦА

Евелин Витих

Д-р Евелин Витих – директор на Академията за политическо образование на фондация „Роза Люксембург“. В периода 1990–2008 г. е член на Управителния съвет на фондацията. Била е главен асистент в Академията за социални науки на ГДР. Научните ѝ интереси включват всички аспекти от развитието на днешната Левица. Последна публикация „Интелигентните мрежи – Левицата трябва да проведе дебат за устойчивите технологии“.

Роза Люксембург принадлежи към онези исторически личности, които са особено важни за развитието на социалистическата левица в съвременността. Релевантна е по отношение на политическото си мислене и действие, по отношение на теоретичните си работи, но и по отношение на цялостната си личност. В своята съвкупност това наследство съдържа за социалистическата левица много неща, за които тя не му се е издължила. Защото политическите и теоретичните схващания на Роза Люксембург след смъртта ѝ през 1919 г. не са имали никога шанса да бъдат взети предвид в политиката. След краха на реалния социализъм това коренно се промени.

Вече повече от десетилетие – от момента, когато избрахме името на фондацията ни – се занимаваме с наследството на нашия патрон. В началото не можеше да се предвиди какво дълбоко влияние ще има то за идентичността, профила и излъчването на фондацията. Заниманията се осъществяваха и се осъществяват в един интензивен и динамичен процес, в който участват многобройни актьори.

Един от тях е международното сдружение „Роза Люксембург“, което – от основаването си през 1980 г. насам – се занимава предимно с научна работа върху нея и е подложило на дискусия много нови неща. От 2000 г. има добро коопериране между фондацията и международното сдружение. Професор Нарихико Ито има голям принос за това, че в Япония се работи върху 17-томното издание на произведенията и писмата на Роза Люксембург.

В сътрудничество с международното сдружение, а и с фондации на провинциите и със задгранични бюра фондация „Роза Люксембург“ проведе конфе-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

ренции и семинари – в Москва през 2004 г., а преди четири седмици, в началото на октомври 2011 г., в Йоханесбург, освен това в Гуанджоу, на Световния социален форум в Порто Алегре, в Ерфурт, в Буенос Айрес и на други места.

Много се радвам, че и тук, в България, има интерес за занимания с Роза Люксембург.

Водените досега дискусии се насочват към центъра на днешните динамични проблеми на социалистическата левица.

Изненадващо е колко много аспекти от мисленето на Роза Люксембург и днес будят интерес: разбиранията ѝ за политиката, схващанията ѝ за демокрацията, възгледите ѝ за революцията, за партиите и за ролята на широкия кръг политически актьори – масите, както и нейните работи по икономика и отношението ѝ към милитаризма и войната.

Роза Люксембург притежава и до днес голяма притегателна сила поради политическите си схващания, а и поради това, че е била вживяваща се жена, която е обичала живота, изкуството, природата и тъкмо затова е водила последователна борба за справедливост в обществените отношения. Немалко и доста различни хора преоткриват себе си в разноликата ѝ личност, усещат притегляне и импулси чрез заниманията си, свързани с нея.

Политическата левица и привържениците ѝ в миналото, и до наши дни рядко е съумявала да оживи убедително за по-малко политизираните хора абстрактните идеи за справедливост и солидарност, за свобода и еманципация. Роза Люксембург дава тъкмо тук огромни импулси: със своята честност по отношение на собствените си деяния, с добросъвестността на мисълта си, дори и тогава, когато тя е била неудобна, с чистотата си, даже и точно по отношение на противника. Само ако левицата се ориентира към тези неща, ще може да окуражава хората за еманципиране от експлоатацията и потисничеството.

Винаги има емоционално натоварени и контроверсни дискусии, щом стане дума за днешните гледища по основни въпроси на ревизионистичния спор отпреди повече от столетие. Нивото на тези дебати за главните проблеми на ревизионистичния спор по мое мнение далеч още не е по-високо от тогавашното. Ще рече, че ориентираните към бъдещето решения в смисъла, който им придава Роза Люксембург, се извеждат най-много като начала.

Социалдемократическата партия на Германия по онова време е била направена пред дилемата: колкото повече е укрепвала, колкото по-голяма е била подкрепата ѝ сред избирателите (още не е имало изборно право за жените), толкова по-често водачите ѝ са изтъквали неприязънта си към целия буржоазен свят – обаче са устройвали себе си в парламентарните сделки на деня. Те просто не са били в състояние да обвържат политическата практика на партията на масите с революционните ѝ цели. Едуард Бернщайн е направил опит да изложи теоретичното решение на тази ситуация. Роза Люксембург е прозряла веднага, че това решение води до самодоволство в партийното ръководство и в части от партията и че с него се губи перспективата на класовата борба за справедливо общество.

В предисловието за социалната реформа и революцията тя е написала:

„Заглавието на съчинението на пръв поглед може да изненадва. Социал-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

на реформа или революция? Може ли социалдемокрацията да бъде против социална реформа? Или може ли тя да *противопостави* социалната революция, преустройството на съществуващия ред, съставляващо нейната крайна цел, на социалната реформа? Несъмнено не. (...) За социалдемокрацията съществува неразривна връзка между социалната реформа и социалната революция, при което борбата ѝ за социална реформа е *средството*, а социалното преустройство е *целта*.“¹

Решаваща роля за позиционирането в „ревизионистичния спор“ и тогава, и сега има разбирането на съответните актьори за политика. У Роза Люксембург безкомпромисният хуманизъм и силно изразеното чувство за справедливост са мотивите на политическите ѝ действия и на научните ѝ работи. Вземането и запазването на властта за нея не са цели на преден план, а най-много средство към целта. Фактическото разбиране за политика невинаги е видимо, но винаги присъства в съвременните дискусии, защото и днес между левите, социалистите и комунистите има огромни различия по отношение на политиката, които обаче в повечето случаи не се назовават открито и ясно.

Роза Люксембург е написала, осмисляйки Първата световна война: „Най-стремителна революционна деятелност и най-широкосърдечна човечност – само това е истинното дихание на социализма.“² Нейният безкомпромисен идеализъм винаги е трябвало да припомня на работническото движение, че то трябва да остане вярно на своите първоначални, насочени към хуманизма перспективи. Роза Люксембург е критикувала социалдемократическото партийно ръководство, като го е упреждала, че никой не ръководи партията в този революционен, хуманистичен смисъл, че никой не се чувства отговорен. Резултатът: гласкане към рутината, напор към валоризация на реформите като заместител на революционната борба, нарастващо влияние на профсъюзната бюрокрация и ориентиран към печелене на гласове предизборен апарат на партията, накратко, една политика, която има за следствие приспособяване към капитализма³. Колкото повече нараства недоволството на Роза Люксембург от политиката на партията, толкова по-интензивно тя се занимава с теорията на империализма и масовите стачки; искала е да възвърне в ползването на партията реалностите на империалистическото общество, за да възстанови баланса в нея.

Роза Люксембург никога не е достигала до ситуация да дискутира възгледите си във връзка с конкретно участие в правителство. Днес нещата са други.

Все по-често леви, социалистически партии достигат до ситуации да поемат отговорност в правителства.

На нашите конференции и семинари беше отправяна понякога бурна критика за начина, по който конкретно се поема отговорност. В Порто Алегре, на Световния социален форум, във връзка със съществени схващания на Роза Люксембург за демокрацията и с нейното разбиране за политика и партии бе разискван въпросът, дали и как едно ляво правителство – като воденото от Лула в Бразилия – може да създава социална справедливост и дали то изобщо има шанс за това в днешния оформен от неолибералната глобализация свят. Към политическите актьори в Бразилия бе отправян и упрекът за лична неспособност. В Буенос Айрес ставаше дума за оценяване на левите стратегии, съвсем

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

експлицитно се говори за оценката на левите при правителствена отговорност, напр. в Бразилия и Уругвай. Левите партии са били избирани за поемане на отговорност заради своите антинеолиберални програми, за това, че са обещавали на бедното население по-голям дял в общественото богатство и по-справедливи възможности за развитие. Равносметката в Бразилия, отчасти и в Уругвай, според мнението на ораторките и ораторите бе най-често отрезвителна.

Основните точки на критиката бяха:

- Целта социализъм вече не била разпознаваема.
- Липсвала алтернативна стопанска политика, която да насърчава научно-техническото развитие и същевременно да се стреми да насочва към решения на социалния въпрос.

- Правилата на играта спрямо международните капиталистически актьори не се променяли, директивите на Международния валутен фонд се изпълнявали твърде дисциплинирано, а 60% от децата продължавали да живеят в нищета.

- Вътрешнопартийната демокрация не била достатъчно развита и де факто липсвали нужните взаимодействия между партията и представителите в правителството.

- Профсъюзите били в сложна ситуация: често те са членове на управляващите партии и по силата на това обстоятелство трябва да застъпват тяхната политика. От друга страна, в правителствената политика те виждали опасност от промени в баланса между капитал и труд. Ако на чуждия капитал се предложат добри условия, има конфликти с правата на трудовите хора в страната. По такъв начин обвързването откъм социалната база на правителството можело да бъде застрашено.

В Бразилия левите повече от 15 г. са залагали на Лула, били са ориентирани твърде силно към една личност и не са развивали стратегии как да се упражнява въздействие върху личности, така че те да не се отдалечават очебийно от целите на партията и от съюзническите движения. Бяха изказани и съмнения дали Чавес във Венецуела е сериозна перспектива за Латинска Америка. Пропастта между раздутите обещания в предизборната борба и реално възможното в конкретната политика след изборната победа също бе назована като съществена причина за разочарованията. Бурни дебати се разпалиха, когато един референт изказа убеждението си, че в Куба не може да става дума за социализъм, тъй като там нямало демокрация. Това стана в присъствието на кубинци, които изразиха контроверсни становища.

Радостно бе обстоятелството, че тези контроверсни дебати се водеха компетентно и с аргументи. Мисловните забрани, изолиранията, претенциите за истина, макар и да не са изчезнали изцяло, все повече се маргинализират. Световните социални форуми са въздигнали тази откритост в своя най-висша максима и този подход има своето продължение в европейските и в другите регионални социални форуми. Подобна политическа култура сред левите е нова и според мен е главна предпоставка левицата да се превърне отново в политически способна в един свят, в който само частично има отвореност за левите социалистически обществени представи.

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

И преди, и сега има голяма потребност от дискусии по схващанията на Роза Люксембург за демокрация – и теоретично, и по отношение на изводи за лявата политика.

На конференцията за Роза Люксембург в Китай бяха сравнени нейните схващания за демокрация с тези на Мао Цзедун. Имаше широко съгласие върху това, че схващанията на Мао за Великата демокрация доста се различават от схващанията на Роза Люксембург за пряката демокрация, че „културната революция“ в Китай е разрушила наличните начала на демокрация в Китай и е довела до анархия, която е причинила толкова много жертви, колкото и сталинизмът.

Дискутирано бе отношението между демокрация и централизъм; при това имаше съгласие с разбиранията, че в една толкова голяма страна като Китай е нужна определена мяра централизъм, която впрочем не бе дефинирана понататък. Друга тема бе делението между партия и правителство. Контroversни дискусии имаше при въпроса за вътрешнопартийната демокрация. Китайската комунистическа партия има изключително големи проблеми с бюрократизацията и корупцията. Поради тази причина доста ораторки и оратори бяха на мнение, че управленската възможност на партията зависи от това, как чрез вътрешнопартийната демократизация като част от обществената демократизация могат да се постигнат успехи в преодоляването на тези недъзи.

Впрочем Роза Люксембург е отхвърляла всичко, което би могло да я постави в някаква зависимост.

Икономическото развитие в Китай бе дискутирано на конференциите във Вухан и Гуанджоу във връзка с акумулационната теория на Роза Люксембург. Към познавачите на Люксембург бе отправен въпросът дали тя е гледала на пазарното стопанство и на демокрацията като на съчетаеми. Фонът е бурното икономическо развитие на Китай по принципите на капиталистическото пазарно стопанство и като актьор в рамките на неолибералната глобализация на световния пазар. Артикулираха се надежди, че тези развития могат да се преобразуват в социален прогрес за населението. Същевременно имаше и немалък скептицизъм в този аспект. Роза Люксембург е разбирала капиталистическия акумулационен процес като глобален феномен. Без предкапиталистическите и некапиталистическите си обкръжения в развитите и слабо развитите страни капитализмът, според нея, би достигнал бързо до акумулационните си предели. Това не се потвърди. Но много от нейните икономически разсъждения са импулси за анализ на днешните стопански развития – както впрочем го показаха дебатите.

На социалния форум в Ерфурт, Германия, норвежката историчка и политоложка Таня Сторлокен сравни схващанията за реформа и революция в Ерфуртската програма на социалдемокрацията и в Програмата на съюза „Спартак“, чийто съосновател е Роза Люксембург. При това тя направи решителни изказвания за революционното понятие на Роза Люксембург. Тя охарактеризира схващането на Люксембург за революция като демократичен процес, като връзка между представата за цел и път към властта. „Революционното понятие е оспорвано с най-силна мяра. Затова за мен е важна и необходима задачата да се отвоюва отново едно демократично антиоталитарно схващане за рево-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

люцията. Революционното понятие на Роза Люксембург може да допринесе за едно такова отвоюване.“⁴ Сторлокен описва революционния път на Люксембург като „изпробване“, като „опит и грешка“ в действителните революционни и икономически борби, като необусловена предпоставка за осъществяването на социалистическо общество.

И преди, и сега съществува голяма дискуссионна потребност по въпроса, колко тясно са свързани помежду си свободата и демокрацията при Роза Люксембург. В Аржентина например се констатира: „Демокрацията губи своята ефективност, когато свободата се превърне в привилегия. Ако погледнем съвременната борба предимно на САЩ срещу тероризма, се вижда, че един терор се оборва с друг терор. Животът, който би трябвало да се опазва, бива застрашаван – от всички страни. Свободата се ограничава до една задача дотогава, докато постепенно няма вече пространство за демокрация“ (Пабло Славин).

Критиката на Люксембург по отношение на Ленин и болшевиките бе тема особено на Московската конференция от 2004 г. Когато се постигна съгласие за основанията и оправдаността на критиката на Люксембург, се споменаха някои по-слабо познати представители на болшевиките, които около 1918/1919 г. са изразявали сходни критики, но са изчезнали от политическата сцена, респ. са се приспособили. Конференцията в Москва бе първата конференция, която някога се е провеждала за Роза Люксембург в Русия, разбира се, и в Съветския съюз⁵. В СССР не е имало официален интерес, а поради това и официални изследвания за Роза Люксембург. Известният литературен критик Марлен Коралов бе получил достъп до архива на Карл Либкнехт, отнесен в Москва по желание на Софи Либкнехт. С помощта на тия материали той написа биография на Люксембург. Тази биография обаче никога не излезе в Съветския съюз, а се издаде в Италия.

Теми на дискусията в Москва 2004 г. бяха:

Концепцията за диктатура на пролетариата (Люксембург–Ленин), на партийното схващане на Люксембург към момента не съответства разбирането на нито една лява партия.

Отликата между Люксембург и болшевиките не е бил въпросът за социална реформа или революция, а въпросът за демокрация.

В процесите срещу социалните революционери през 1922 г. те са се позовавали на Люксембург, което е довело до това, че Люксембург е била наричана предателка на социализма – погрешният люксембургизъм на Сталин.

Акумулационната теория и днешната криза.

Била ли е Роза Люксембург феминистка, или не. И тук имаше интересни дебати. В смисъла на обичайните дефиниции за феминизъм, респ. за различните феминизми, тя не е била такава. В живота си тя е изживяла еманципацията и така е повлияла на днешното феминистично мислене. Забележителен пример за заниманията на днешните феминистки с Роза Люксембург е книгата на Фрига Хауг от 2007 г. „Роза Люксембург и изкуството на политиката“.

Бюрото на фондация „Роза Люксембург“ в Южна Африка организира всяка година поне по един семинар за Люксембург.

Работите на Люксембург за причините за милитаризма и войната бяха от-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

правна точка за анализ на ситуацията в Африка на един от тези семинари. В колониалните времена и чрез империалистически инспирираните войни много страни на Африка са покъртително дестабилизирани. По времето на португалското и белгийското колониално господство те са претърпели болезнени загуби на естествени ресурси, както и на обучена работна ръка. Те са инволвирани в Студената война чрез заместващи войни. Многобройни водачи на движенията за независимост са убити. В антиколониалните войни се е създала мрежа на солидарност, но също така и една нова опасна класа на локалните колаборатори и на младшите партньори на империализма в Африка, включително и на тайните служби. Имаше съгласие относно това, че в тази ситуация е изключително необходимо да се укрепят демократичните и ориентираните към мира движения и да се създават нови. В семинара взеха участие преди всичко представители и представителки на социалните и на мирните движения. В открита дискусия критично бе разгледана също така и отбранителната, респ. военната политика на ръководеното от Африканския национален конгрес правителство. Като цяло дискусията показва, че военната политика на Южна Африка е противоречива. От една страна, тя е насочена към запазване на мира и решение на конфликти, от друга страна, тя служи за изграждането на регионална военна сила с всичките свързани с това заплахи. Освен това тази политика влага ресурси, които са силно потребни за развитието на страната.

Не бе леко положението за малцината представители на управляващите партии (предимно на Комунистическата партия на Южна Африка, CPISA), които се включиха в дискусията. Наистина това бе очевидно една от изключително редките възможности за дискусии и за обмен на становища.

Една от активистките на Африканското движение за мир констатира, че демонстрациите като знак за неодобрение на войните са изключително важни, но че все пак е естествено те да не се провеждат перманентно, а пък и да отслабват. Затова движението за мир трябва да черпи сили от постоянната просветна работа, както и от убеждението, че борбата за мир може да бъде успешна в общество, за което мирът е едно от най-висшите блага – в едно социалистическо общество. Така, както си го е представяла Роза Люксембург. Като важни изходни точки за днешните войни тя охарактеризира, в резултат на изключително интересен анализ, военните бази, които съществуват по цял свят – без значение дали се поддържат от САЩ, от Великобритания или от други военни сили.

Взаимовръзките между империалистическите властови интереси, войните и борбата срещу тероризма бяха предмет на семинара в Буенос Айрес; при това се направиха връзки между свободната търговия и милитаризирането. Много критично бяха дискутирани икономическите интереси на САЩ, но също и интересите и действията на ЕС в Латинска Америка. Разпали се прение с европейските участници по повод на изразеното схващане, че ЕС е васал на САЩ. Имаше значителна информационна необходимост по повод на ЕС, на интересите на неговите членове и противоречията между тях и не на последно място на неговите военни цели, амбиции, стратегии. Изискваше се разбирателство по употребата на категории като световен пазар или промяна във властовите интереси и военните стратегии от началото на капитализма до съвременното.

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

Актуалното значение на Роза Люксембург преди всичко за социалните движения бе в обсега на интереса на Световния социален форум и на Социалния форум в Германия. Ставаше дума за отношението между левите партии и движения, при което на отхвърлянето на партиите се противопоставяше схващането, че левите партии се нуждаят в парламента от взаимодействие и подкрепа от движенията, за да застъпват политически техните интереси с възможната мяра. Голям интерес срещна докладът на Изабел Луреиро за Роза Люксембург и съвременните социални движения върху примери от движението на неоземлените земеделци (MST) в Бразилия.

Луреиро постави в началото въпроса, какви прилики би могло да има между движението на неоземлените селяни в Бразилия и еврейско-полската социалистка, която остро се е обявила против болшевишкото разпределение на земята на селяните, защото то би породило нова класа на дребни собственици, които след това биха опонирали срещу социализма. Тя определи приликите и точките, по които Роза Люксембург може да бъде инспирация за MST, като напр. защитата на директната акция и на опита на масите. „Размислите, че субектите се изграждат в борбата, че борбата оформя субектите, са общи черти на Люксембург и на MST. За Роза Люксембург класовото съзнание идва като резултат от свободната политическа практика на народните маси, то следователно не се привнася отвън чрез специализирания авангард на професионалните революционери“⁶. Жоао Педро Стедиле, един от членовете на националното ръководство на MST, казва: „Конкретната практика на борбата за поземлена реформа ни е учила, че не бива да се копира опитът, защото всяко пространство, всяка локална реалност носи със себе си нови елементи, които – изхождайки от събраните вече познания – се оформят все по нов начин.“⁷ Луреиро назовава още две по-нататъшни съответствия между Роза Люксембург и MST: защитата на реалната демокрация и целта социализъм.

Политическата дискусия за Роза Люксембург в Германия се разпали в 2001 г. около плануването от червено-червения Берлински сенат паметен знак в столицата за жената политик. Противниците на коалицията от СПД (Социалдемократическа партия на Германия) и ПДС (Партия на демократическия социализъм) нападнаха Роза Люксембург като демократка, като противничка на войната, като революционен политик и преди всичко като фигура-символ на демократическия социализъм. Както винаги, историята се използваше по актуално-политически начин. Все пак тогава бях потресена – колко несправедливости имаше по отношение на Роза Люксембург в тази медийна дискусия в началото на 21-вото столетие. Полагаха се усилия да ѝ се изгради образ на „кървавата Роза“, да ѝ се припише слава на пучистка, дори на терористична политичка, известността ѝ и почитта към нея да бъдат определени като заблуда. Всичко това е документирано.

На това ние противопоставяме компетентния добросъвестен подход към личността на Роза Люксембург, без да премълчаваме или пренебрегваме обстоятелството, че естествено може да има и страхове по отношение на хора и политически актьори, които пристъпват към отношенията с радикални – стигащи до корените – решения.

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

Социалистическата левица е изправена пред изключителни предизвикателства при развитието на политика с бъдеще и се нуждае от разнолики импулси за нея. Заниманията с наследството на Роза Люксембург предлагат разнородни подтици за това. Политическата образователна работа на нашата фондация ще отчита това и в бъдеще.

Превод: Христо Станчев

БЕЛЕЖКИ

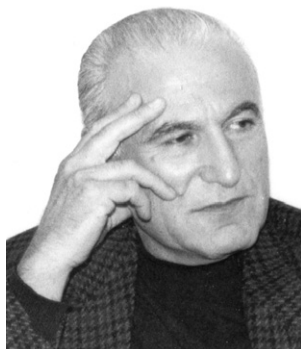
- 1 Rosa Luxemburg. Gesammelte Werke Band 1/1, Dietz Verlag Berlin, 1990, S. 369.
- 2 Rosa Luxemburg: Eine Ehrenpflicht. In: GS, Bd 4, S. 406.
- 3 Vgl. Rosa Luxemburg im internationalen Diskurs, Dietz Berlin, S. 31.
- 4 Tanja Storlokken: Reform und Revolution zwischen Erfurt und Spartakus, S. 2.
- 5 Rosa Luxemburg, aktualnue aspektue polititscheskoj i nautschoj dejatelnosti. Moskwa, 2004. ISBN: 5-88451-089-6.
- 6 Isabel Loureiro: Das Politikverständnis von Rosa Luxemburg. Rosa Luxemburg und die zeitgenössischen sozialen Bewegungen: das Beispiel MST (Bewegung der Landlosen), Vortrag auf dem Sozialforum in Deutschland in Erfurt am 23.07.2005), S. 3.
- 7 Пак там.

Кете Колвиц
ЩУРМ – из „Въстанието на тъкачите“
гравюра на дърво, 1919–1920

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И МОДЕЛИТЕ НА СОЦИАЛИЗМА В НОВАТА ИСТОРИЧЕСКА ЕПОХА

Александър Лилов

Александър Лилов – професор, доктор на философските науки, член-кореспондент на БАН. Работи в областта на философията на културата, естетиката и политологията. Автор е на монографии и научни трудове, по-важните от които са: „Към природата на художественото творчество“ – преведена на руски, полски, китайски, чешки език, „Въображение и творчество“, „Европа – да бъде или да не бъде“, „Европа – диалог и сътрудничество“, „Диалогът на цивилизацията“. Световният и българският преход“ – преведена на китайски език, тритомникът „Информационната епоха“, както и на над 200 публикации у нас и в чужбина. Директор е на Центъра за стратегически изследвания.

Немското лидерско съзвездие е най-голямото и със сигурност най-яркото в световното социалистическо движение: Маркс, Енгелс, Ласал, Меринг, Либкнехт-старши, Либкнехт-младши, Кауцки, Бернщайн, Хилфердинг, Бебел... Ще спра дотук, за да се ограничи с първото лидерско поколение. Роза Люксембург е от това съзвездие и блести ярко в него.

Във връзка с подготовката на този доклад отново препрочетох тома с нейните избрани произведения, издаден у нас в средата на миналия век. Роза Люксембург е рядко талантив и неординерен феномен. Силен немски ум, проникващ до същността на нещата. Голямо славянско сърце, пълно с разбунени от революционната борба чувства и страсти. Кристална нравствена извисеност във всяко нейно становище и действие. Великолепно чувство за хумор и изискана ироничност. Така звучи днес Роза Люксембург: прозорлива мисъл, факелно поведение. Необикновена личност. Прав е Христо Смирненски, когато написа след нейното варварско убийство:

*И виждаш: цялата земя не стига
едно сърце да погребеш.*

Трябва да потърсим възможност за ново издание на избрани произведения на Роза Люксембург.

* * *

Темата на моя доклад е разбирането за моделите на социализма в модерната епоха.

Тезата на доклада е в руслото на идеята, че съвременната капиталистическа свят-система се намира във фаза на бифуркация и през XXI век ще бъдем

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

свидетели на възникването на нова система или нови системи, включително на преоткриването на социализма на XXI век като алтернатива на капитализма.

Ако тази теза е вярна, въпросът за моделите на социализма придобива днес повишена актуалност. Във всеки случай идеята за историческата необходимост от обновление и модернизация на социализма не само е актуална, тя се намира в процес на интензивно експериментиране и осъществяване. Вижте Китай, вижте Виетнам, Куба, трескавите размишления на левите партии и теоретици в бившите европейски социалистически страни. Модернизацията на социализма се налага както от краха на съветския модел, така и най-вече от обстоятелството, че светът навлезе в нова историческа епоха и социалистическият проект трябва да се приспособи към нея. Реформирането на социализма като теория и като реално общество става условие за неговото бъдеще. Иначе казано, бъдещето на социализма е социализмът на бъдещето.

Ще разгледам темата в три ракурса:

I. Разбирането на Маркс за преминаване към общество на социализма.

II. Приносът на Ленин по този въпрос.

III. Новата историческа епоха през XXI век и бъдещето на социализма.

I. Марксовата концепция за социализма

Роза Люксембург е изтъкнат представител на класическото марксистко разбиране за социализма.

Маркс и Енгелс разглеждат социализма като по-висока степен в историческото развитие на обществото. Според тях социализмът идва на смяна на капитализма най-напред в най-развитите капиталистически страни в момент, когато в границите на капитализма вече не е възможно по-нататъшното развитие на производителните сили. Неслучайно никъде в трудовете на класиците не се говори за „строителство“ или за „изграждане“ на социализма. Те употребяват термините „възникване“, „въвеждане“, „преминаване“, „поява“ на социализма и го разбират като нова обществена асоциация, в която свободното развитие на всеки е условие за свободното развитие на всички, както е записано в „Комунистическия манифест“.

Фундаментът на това разбиране е формулиран с още по-голяма яснота в „Капитала“: „Нито една обществена формация – се подчертава там – не загиба, преди да се развият всички производителни сили, за които тя дава достатъчно пространство, и новите, по-високи производствени отношения не се появяват, преди да съзреят материалните условия за тяхното съществуване в недра на самото старо общество.“

Класиците не подценяват политическата революция. Тя е важна, но тя решава проблема за властта и за цялостното преустройство на буржоазната държава. Това преустройство може да бъде мирно (парламентарно) и немирно (насилствено) в зависимост от поведението на господстващата дотогава буржоазна класа.

Подчертавам обаче още веднъж – в Марксовото разбиране за социализма главното не е завземането на властта от пролетариата, а създаването от капитализма на съответните материални и културни условия за преминаване към

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

новата, социалистическа фаза на развитие. Това е сърцевината на Марксовата постановка. Едно нещо е да се вземе властта, съвсем друго – да се премине към социализъм. Затова Маркс и Енгелс предупреждават, че не може да се отменят или прескачат етапи на историческото развитие с декрети.

Трябва да напомня, че световната история досега още не е предоставила реален обществен опит за такъв модел на преминаване към социализъм. Може би най-близък до него е европейският опит на „държавата на благоденствието“ и по-специално скандинавският исторически опит. Историята обаче продължава „да работи“ в тази насока. Световната финансова и икономическа криза в наше време изостри структурните противоречия на съвременната капиталистическа свят-система и, както сочат водещи световни мислители (Уолърстейн, Бел, Дракар и др.), в нея се зараждат нова или нови системи. Каква или какви ще бъдат те, остава да видим.

Сега е трудно да се даде конкретна теоретична прогноза. Това, което е ясно, е, че съвременният свят се намира в бифуркация и предстои радикална промяна.

По всяка вероятност посткапиталистическите модели на общественото развитие ще се отличават с по-голямо разнообразие от досега предвижданите. В основата на това разнообразие ще стоят както социални принципи, така и цивилизационни културно-исторически специфики. Вече сме свидетели на социализъм с китайска специфика, очертава се латиноамерикански посткапиталистически модел (Куба, Бразилия, Венецуела). Продължава да търси своя модел на развитие постсъветска Русия.

Възможно е да се появят съвършено нови модели, които да съчетаят или да синтезират стари и нови елементи на обществено устройство. Например нови форми на собственост, нова социална структура на обществото, нови форми на семейството и други.

Обществата в най-развитите капиталистически страни са в процес на вътрешни трансформации. Там сега не се наблюдават назряващи политически революционни ситуации, но се вижда протичането на бурни технологическа, екологическа, образователна, комуникационна революции, които имат огромен трансформационен потенциал. Вече може да се говори, че в най-развитата част на света се осъществява велика глобална революция, която води към радикални промени в обществото.

В неразвитата и слабо развитата част на света се заформят две титанични по мащабите и последствията си вълни.

Едната – вълната на арабските революции (Тунис, Египет, Либия, Сирия и др.) с труднопредвидими в този момент развития и последици.

Другата – вълната на догонващите стратегии и процеси (Китай, Индия, Русия, Бразилия, Турция, Виетнам и др.) с още по-труднопредвидими последици.

Изобщо светът днес и светът утре не са едно и също нещо.

II. Лениновата концепция за социализма

Освен Марксовото, в границите на социалистическата теория съществува и друго разбиране за настъпването на социализма – Лениновото. Роза Люксем-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

бург е съвременник и участник в неговото формиране, критика и утвърждаване. Тя измина пътя от критик на Ленин до негов последовател и стана един от водачите на спартакистката революция в Германия.

Както бе изтъкнато по-горе, според Маркс смяната на капитализма със социалистическа обществена система се подготвя от самото развитие на капитализма. Тази постановка, както се вижда, затваря вратата пред победата на социализма в неразвитите страни или най-малкото отдалечава тази перспектива в необозримото историческо бъдеще. Още повече че в някои от големите неразвити страни, като Русия например или като Китай, революционните процеси навлязоха през XX век в много активна фаза. Особено остра революционна ситуация се създаде в Русия през Първата световна война и в Китай – през Антияпонската освободителна война след края на Втората световна война.

През второто десетилетие на XX век (1916 г.) се появява известният труд на Ленин „Империализмът като висш стадий на капитализма“, а малко по-късно – „Държавата и революцията“ (1917). В тях новата епоха се дефинира като „епоха на империализма, войните и пролетарските революции“ и се постулира възможността за победа на социализма в една отделна страна, включително в една отделна неразвита капиталистическа страна. Това е фундаментално различие от Марксовото разбиране за социализма и то не е волунтаристко, не е бланкистко по същността си, а развива марксисткото мислене по този въпрос в условията на новата империалистическа епоха. Войната изостря до критичен предел обществените противоречия и прави не само възможна, но и необходима пролетарската революция.

Поради това болшевишката партия поема в началото на XX век курс на социална революция и през 1917 г. осъществява Великата октомврийска социалистическа революция.

Лениновата концепция за социализма преминава през периодите на няколкогодишна гражданска война и чуждестранна интервенция, след това през периода на военния комунизъм и през крайно тежка икономическа стагнация.

Революцията започва да се задъхва не само в наложените отвън жестоки военни обстоятелства, но преди всичко в обятията на руската икономическа неразвитост. Тогава Ленин прави изключително важни приноси в развитието на идеята за победата на социализма в неразвити страни. Той диктува знаменитото си становище **„НИЕ ТРЯБВА ДА ПРОМЕНИМ КОРЕННО РАЗБИРАНЕТО СИ ЗА СОЦИАЛИЗМА“**. И което е още по-важно – въвежда НЕП-а (новата икономическа политика) „сериозно и задълго“, както той се изразява.

Същността, задачата на НЕП-а е да се осигури развитието на производителните сили в условията на победилата социалистическа революция, т.е. да се довърши онова, което е историческо предназначение на развития капитализъм. Ленин е разбирал, че при тогавашната капиталистическа недоразвитост на Русия въвеждането на социализма е практически невъзможно. Затова той въвежда НЕП именно „сериозно и задълго“.

Това разбиране на Ленин е основополагащо. Така се появява постановката, че за изграждането на социализма са необходими колосалните усилия на народа и на обществото. За да „възникне“, да се „появи“, да се „въведе“ социализмът,

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

е необходимо да се довърши развитието на икономиката, т.е., казано грубо, но ясно – да се доразвие капитализмът. Такава е дълбочинната историческа логика на Лениновото разбиране за възможността социализмът да победи в отделна недостатъчно развита страна.

За нещастие Ленин си отиде от този свят много рано след революцията, а Сталин не притежаваше нито мащабите, нито далновидността на Лениновия теоретически и политически гений. Още през 1928 г. той отмени НЕП-а с аргумента, че да, Ленин действително е казал „задълго“, но не е казал „завинаги“. Оттогава започна дълбочинната ерозия на основите на социализма. По-късно с мужишкия си манталитет и кръгозор Хрущов развенча Сталин, но въобще не се замисли за необходимостта от реформиране на съветския модел на социализма. Брежнев особено след разболяването си олицетвори застой. За да дойде накрая Горбачов, който шумно оповести перестройката като реформиране на социализма под девиза „повече социализъм“, но в действителност заби последния пирон в ковчегата му.

Предлагам следния извод: съветският модел на социализма претърпя крах не защото теорията на Ленин е погрешна и не защото Великата октомврийска социалистическа революция през 1917 г. беше грешка, а защото в самия модел не беше заложена стратегията на неговото догонващо развитие на производителните сили, т.е. стратегията на неговата модернизация.

III. Новата слединдустриална епоха и преоткриването на социализма

Както винаги в тежки исторически ситуации, възниква въпросът „Какво да се прави?“. Тезата, която предлагам за дискусия, е следната: *Намираме се в нова историческа епоха – чиято същност е залез на индустриалната и разгръщане на информационната епоха.* Необходима е радикална модернизация и по същество преоткриване на социализма през XXI век. Светът се намира в период на бифуркация, т.е. на изчерпване на старото и на раждане на нещо ново. развитието на света в наше време е под мощното въздействие на велика глобална революция, която е системно единство на протичащите сега технологическа, екологическа, комуникационна, образователна и демографска революции. На дневен ред е появата на нова или нови обществени системи, които ще съответстват на новите реалности.

Този факт поставя с голяма сила въпроса за модернизацията на социализма и като теория, и като реално обществено развитие.

Нужно е дълбоко обновление, рефундиране на някои основополагащи постановки в нашата теория. На първо място, тази необходимост се отнася за икономическите основи на социализма. Историята потвърди Лениновата постановка с победата на социалистическата революция в Русия и в Китай. Но това съвсем не означава, че историята е коригирала постановката на Маркс за икономическата зрялост на обществото като условие за успешното възникване на социализма. Обратно, историята потвърди основополагащото значение на това положение. Аргументи? – Ако се погледне *in profundis*, дълбочинната причина

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

за краха на съветския модел на социализма е именно неразвитостта на производителните сили.

Модернизацията на Китай може да се опише теоретически като решаване на този проблем в един достатъчно дълъг преходен период. В Китай се предвиждат около 100 години за изграждане на основите на социализма – до 2049 г. Главната задача на преходните периоди след победата на социалистическата революция в неразвити капиталистически страни е догонващо развитие на производителните сили до ниво, което позволява преминаване към социализъм във всички сфери на обществото. Адекватното название на тези продължителни преходни периоди е процес на догонващо развитие на производителните сили.

За догонващото развитие на производителните сили могат да се използват не само чисто социалистически механизми, а и механизми от икономическия арсенал на капитализма – частна и смесена собственост, конкуренция, печалба, пазарни принципи и т.н. Разбира се, регулиращата функция на преходната социалистическа държава внася повече справедливост и социална грижа за хората на труда, но водещо е развитието на производителните сили. По всяка вероятност ще бъдем свидетели на появата на симбиозни форми, на конвергенция между социалистически и капиталистически форми.

Не бива да се шокираме от появата на подобни симбиозни или конвергентни форми. Те са атрибут на догонващото развитие на производителните сили в страни с победила социалистическа революция, но с недостатъчно развита капиталистическа икономика. Например уникалната постановка на Дън Сяопин „Важен е не цветът на котката, а дали тя лови мишки“. Или още по-смелата му формула „Една държава – две системи“. В различните страни обществената практика на догонващото развитие ще бъде различна и специфична. Важното, решаващото е да се постигне съвременно ниво на производителните сили, без което социализмът просто е невъзможен.

Процесът на бифуркация в съвременния свят е силно изразен. Вероятно още през първата половина на XXI век ще бъдем свидетели на възникването на нова, или още по-вероятно на нови, следкапиталистически обществени системи, на ново разнообразие от системи. На каква основа ще бъде фундирано това разнообразие е трудно да се предскаже сега. Най-вероятно – на познатата ни социална основа. Възможно е да се появят и нови, непознати досега свят-системи, например на цивилизационна основа. Не може да се изключи териториално-географският вид свят-система, например европейски, евро-азиатски, латиноамерикански или други. Няма да се занимаваме с пророкуване. Марксистското мислене трябва да бъде отворено за новите реалности, да ги забелязва, анализира и осмисля навреме, а не да ги облепва с етикети.

Това, което със сигурност можем да кажем сега, е, че слединдустриалната фаза в развитието на човечеството не сменя от дневния ред на историята появата на социализма като по-добра алтернатива за решаване на появилите се нови реалности и нови предизвикателства. Световният социален форум вече обобща постановката: „Възможно е по-добро от капитализма общество“. Въпросът, който днес стои пред нас, не е да бъде или да не бъде социализмът, а какъв ще бъде социализмът на информационната епоха.

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И РЕВОЛЮЦИЯТА – ЕДИН ИЗТОЧНОЕВРОПЕЙСКИ ПОГЛЕД

Искра Баева

Искра Баева – доцент, доктор по история. Преподава съвременна световна история в СУ „Св. Кл. Охридски“. Работи в областта на историята на Централна Европа и на България през XX век. Специализирала е в Полша и в САЩ. Автор е на над 150 научни публикации, между които монографиите „Източна Европа след Сталин 1953–1956 г.“, „България и Източна Европа“, „Българските преходи 1939–2005“ и „Следвоенното десетилетие на българската външна политика 1944–1955“.

За 92-те години, изминали от отвратителното убийство на Роза Люксембург в залеза на Ноемврийската революция в Германия, нейните идейни възгледи, публикации и действия са били представяни по най-различен начин и използвани с различни политически цели. Ще ги изброя накратко: от създадения малко след смъртта ѝ Комунистически интернационал – за да потвърди правилността на революционната си стратегия, дори на критикувания от нея болшеvizъм и руска революция; доста по-късно от социалдемократите, които привеждат критиките на Люксембург към диктатурата и към липсата на граждански права, за да докажат своята правота в големия спор с марксизма; особено силно са използвани нейни изказвания от „перестроечните“ дейци в заключителния етап на държавния социализъм в Източна Европа – за да отрекат съществуващата недемократична система и да очертаят параметрите на един нов модел на „реформиран социализъм“.

Преди да представя своите основни тези по заявената от мен тема, искам да кажа няколко думи за произхода и живота на Роза Люксембург. Струва ми се особено важно, че тя е родена в Източна Европа (по-специално в полските земи, които след поделбите на Полша в края на XVIII в. са присъединени към Руската империя), в регион, превърнал се в пресечна точка на различни империи, което ѝ дава възможност да се запознае с условията, противоречията и революционните идеи в няколко държави. Тя става свидетелка на мъчителната история на подложения на национално и социално господство източноевропейски регион, представителка е на два, дори на три народа, чиято съдба олицетворява спецификите на

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

източноевропейското икономическо и политическо развитие в сравнение със западноевропейското. Искам да подчертая, че заявената в заглавието източноевропейска гледна точка се отнася не само за нас, живеещите в Източна Европа в началото на XXI в., а и за самата Роза Люксембург.

Ще поясня – тя е родена в Замошч в източните полски земи в Руската империя; в еврейско семейство, склонно към интегриране в местното общество, но и нелишено от стремеж към утвърждаване на еврейско самосъзнание; семейство Люксембург рано се преселва във Варшава, столицата на Полското кралство в Русия; най-малкото от петте деца – Роза, се включва в полското социалистическо движение, но нейните ярки способности и виждания ѝ създават проблеми, затова накрая потърсва реализация в германската социалдемократия. До края на не особено дългия си живот се чувства на първо място полякия от еврейски произход, но едновременно с това добре говори и разбира руски и немски език, с други думи, житейски тя е олицетворение на интернационализма, а оттам е и последователна и непримирима противничка на изгряващия в пълната си мощ в онази епоха национализъм.

Какво може да направи в края на XIX в. едно умно момиче, родено в Източна Европа? По думите на големия полски историк Стефан Кеневич: *„На прага на XX в. една млада, интелигентна жена можеше да изиграе голяма политическа роля само в социалистическото движение и особено в масовата, легална ГСДП, която се нуждаеше от стотици агитатори и журналисти и при това напълно признаващи равноправието на жените.“*

Това вероятно е така, но съвсем не е достатъчно обяснение за идейния избор на Роза Люксембург. Тя не само получава достатъчно добро образование, почти необикновено за своето време – завършва втора девическа гимназия във Варшава, по-късно университета в Цюрих, където защитава и докторска дисертация в твърде неженската област на социално-икономическата история – *„Развитието на промишлеността в Полша“* (1897). Люксембург достига до социалистическото движение (така се нарича то в полските земи) не поради невъзможността желанието ѝ за изява да намери приложение в някоя друга партия, а защото познанията ѝ за социалното и икономическото развитие на обществото я карат да търси пътища за промяната му. И ги намира единствено в онези среди, които не само обещават обяснение на недъзите на обществото, а посочват и начините, по които те могат да бъдат отстранени. Това е марксизмът.

Масовата представа за революционерите обикновено се свързва с императива за действие, с волята да се отстраняват пречките с всякакви средства, да бъде унищожен съществуващият ред и на негово място да бъде изграден един изцяло нов. Въпреки че е възприемана преди всичко като революционерка, Роза Люксембург има доста по-различен подход – както показва докторската ѝ дисертация, тя внимателно се опитва да проследи спецификите в икономическото развитие не само на Полша, а и на цяла Източна Европа, където стремежът към ускоряване, за да се достигне равнището на Западна Европа, придава много по-голяма тежест на чуждия капитал, съчетан с протекционистки мерки. Без последното (поради невъзможност да бъде направено) не прилича ли

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

твърде много положението на Източна Европа в края на XIX в. на днешната ни икономика от началото на XXI век?

Насочването на Роза Люксембург към марксизма не е плод на модата сред младото и недоволено от положението си в обществото поколение в широките източни територии, подложени на национален и социален гнет. В полските земи под руска власт това недоволство като правило се излива в друга посока – много характерна в това отношение е политическата биография на Юзеф Пилсудски (само с 4 години по-възрастен от Роза Люксембург), чиято дейност също тръгва от социалистическото движение, нещо повече – от революционната му фракция. Но когато настъпва времето за истински избор, той, по собствените си думи, „слиза от трамвая „Социализъм“ на спирка „Независимост“. И това е голямата разлика между масовия революционер от онова време и от онзи регион, който намира в социализма по-скоро организацията, даваща възможност за действие и за изразяване на наранените национални чувства, и Роза Люксембург, която достига до революцията чрез трезв анализ на настоящето и на алтернативите за бъдещето.

При Роза Люксембург пътят към социалистическото движение минава през стремежа към познание, през натрупване на знания в различни сфери – като се започне от обществените науки и хуманитаристиката и се завърши с точните науки. От знанието за явните и скритите механизми за функциониране на обществото тя достига до марксизма и до най-важната му нова идея – че общественото развитие трябва не само да се обясни, но и да се промени. Това е представата на Роза Люксембург за революцията, а не просто борбата със слово или оръжие срещу потисничеството, както е при огромната част от полските революционери, а дори и сред най-близките ѝ – брат ѝ, който с подобни цели се включва в ционисткото движение. Към нейните аналитични качества трябва да се прибави и умението ѝ майсторски да използва словото. По думите на Клара Цеткин: *„...езикът на нейните работи блести с ум, остроумие и язвителен хумор, сякаш треперейки от съдържана възбуда, и разкрива широкото ѝ общо образование и богатството на вътрешния ѝ живот“.*

Принудена от обстоятелствата в края на XIX в. да напусне и Швейцария (както по-рано е била принудена да напусне Полша), установявайки се в Германия, Роза Люксембург се включва не просто в германското социалдемократическо движение, а и в най-разгорещените му спорове за по-нататъшния път на тази мощна и утвърдена в политическия живот сила. Става дума за дискусиата, породена от вижданията на Бернщайн, добили силна популярност в Западна Европа. Най-общо казано, според него капитализмът е показал възможности за социална еволюция, от които социалдемократическото движение трябва да се възползва, като постига своите цели стъпка по стъпка. Тази теза насочва социалдемократическото движение към стимулиране на еволюционния потенциал на капитализма, тъй като той позволява с по-малко жертви и разрушения, съпътстващи всяка революция, да се постигнат същите резултати. Струва ми се, че след краха на държавния социализъм от съветски тип този начин на мислене стана господстващ във всички бивши комунистически партии от бившите социалистически страни, които потърсиха спасение в отказа от революционния

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

път и замяната му с еволюционен. И това е напълно разбираемо, въпросът е докъде води той.

По думите на Роза Люксембург: *„Преди всичко съвременната държава е организация на господстващата капиталистическа класа. Ако в интерес на общественото развитие тя поема различни, представляващи обществен интерес функции, това става само защото и дотолкова, доколкото тези интереси и общественото развитие съвпадат общо взето с интересите на господстващата класа.“* Като изключим неприсъщите на днешната лексика понятия „капиталистическа“ и „господстваща класа“, нима твърдението на Люксембург от началото на ХХ в. не е напълно валидно и за началото на ХХІ в.? И още нещо от полемиката ѝ с Бернщайн, толкова високо ценен от левите партии в годините на прехода към демокрация от края на ХХ в. Според Роза Люксембург Бернщайн се опитва да превърне морето от капиталистическа горчивина в море от социалистическа сладост, като излива постепенно в него по някое шише социалреформистка лимонада, но това само издига *„все по-висока стена между капиталистическото и социалистическото общество“*. Нима и това нейно твърдение не звучи твърде актуално в България днес, когато господстващата не само в медиите, а и в интелектуалните среди от ляво и от дясно теза е, че единственият път за развитие е създаване на колкото може по-добри възможности за капитала, особено за чуждестранния. И едновременно с това всяко споменаване на идеята за социализъм неизменно се съпровожда от подигравки и припомняне за мизерията и насилията в епохата преди 1989 година.

Каква е алтернативата? Според Люксембург: *„За нас като революционна и пролетарска партия не съществува по-практически въпрос от този за крайната цел.“* И тя, както прилича на марксистка партия, е революцията. Проблемът с революцията е един от най-спорните за съвременните леви движения не само в България и в Европа, а и навсякъде по света. Защото революционният път, извървян от Русия след вземането на властта през октомври 1917 г., и революционният път на Източна Европа след Втората световна война под прякото влияние на Съветския съюз завърши с крах. Завръщането на бившите социалистически страни към капиталистическата система, включително и с най-уродливите ѝ черти с криминално натрупване на капитали, не спомогна за реабилитиране на революционния подход, може би и защото именно преходът беше наречен революционен. И тук е моментът да се направи разграничение между вижданията на Роза Люксембург за революцията и революционната практика в Европа след 1917 година.

Макар и прекарала голяма част от последните си години в затвора, Роза Люксембург не само внимателно наблюдава, а и остро критикува направеното от Ленин и Троцки в Русия. Критиката ѝ е от позициите на теоретичния марксизъм, на който Люксембург остава вярна до смъртта си. Става дума за категоричния ѝ несъгласие с няколко необясними от гледна точка на марксизма решения на большевиките – приемането на Декрета за земята, който реализира есерската програма, отказът от парламентаризъм и залагането на национализма чрез лозунга за правото на народите на самоопределение до откъсване. И трите стъпки са тактически, предизвикани от търсенето на съюзници и на

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

по-широка подкрепа в изостаналото руско общество. Но в крайна сметка се превръщат в основни черти на Съветска Русия и от 1922 г. на СССР. Проблемът, пред който сме изправени днес, е как да оценим критиките на Люксембург, защото те демонстрират вечния сблъсък между теорията и практиката, особено характерен за непрекъснатото изоставящата и непрекъснато стремяща се към ускоряване Източна Европа.

Моят отговор е, че някои от предупрежденията на Роза Люксембург продължават да са валидни и днес, но други не са, тъй като не отговарят на обществената еволюция, която например не потвърждава постоянната революционна роля на пролетариата, равномерното развитие на развитите страни и онова разслояване на обществото на малко много богати и на огромен пролетариат, което може да осигури общонародния характер на „диктатурата на пролетариата“. Затова проблемът със съюзниците на революцията продължава да е жизнено важен и днес. Продължават да са валидни обаче предупрежденията ѝ за необходимостта от спазване на демократичните права, за това, че свободата на словото е преди всичко свобода на изразяване на мислите по начин, различен от общоприетия. Както виждаме днес достатъчно ясно, и в свободните медии няма такова нещо, а само налагане на господстващия дискурс и спорадично допускане на други тези, надлежно отричани впоследствие. И това, заедно с истинските промени във функционирането на обществото и главно на неговата финансова система, е едно от многото неща, за които лявомислите хора трябва да продължават да се борят. Революцията първо в сърцата и умовете, после и в обществото не е остаряла идея, а споровете могат да се водят за целите и средствата ѝ.

Кете Колвиц
НАПАДЕНИЕ – из цикъла „Селска война“
радирунг, 1903

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ В ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИЯ СОЦИАЛИЗЪМ

Димитър Генчев

Димитър Генчев – доктор по история. Работи в областта на историята, теорията и политическата практика на европейската социалдемократия. Автор е на студии, статии, портрети на дейци на българския социализъм, на книгите „Профили от кафене „Ландолт“ (към генезиса на българския социализъм)“ (1990) и „Първоапостоли на идеала“ (2006). Заместник-директор е на Центъра за стратегически изследвания и зам.-главен редактор на сп. „Ново време“. Член е на СБП.

В историята на българския социализъм Роза Люксембург има дълбока и ясна следа. Нейното име, творчество, идеи, политически позиции прорязват трите първи десетилетия на българската социалдемократия. От създаването на Българската социалдемократическа партия през 1891 г. до създаването на Българската комунистическа партия през 1919 г. Достатъчно е да разлистим социалистическия печат. Роза Люксембург неизменно присъства със статии, изказвания на конгреси, теоретични концепции. Тя е един от най-четените германски автори, наред с Маркс и Енгелс, Кауцки, Франц Меринг, Едуард Бернщайн, Август Бебел, Вилхелм и Карл Либкнехт. Както пише Дядото през 1915 г. в „Ново време“: „До войната в Интернационала господстваща роля играеше германската социалдемократическа партия. Тя беше ръководителката и учителката на международния пролетариат. Нейните възгледи, нейните социалистически концепции, нейните конгресни решения и нейната непримирима класова позиция винаги служеха за основа и ръководство на интернационалните конгреси и на международната социалдемократия. Днес – продължава Дядото – във вихъра на световната война – най-авторитетните водачи на германската социалдемократия са онези от лявото крило – Роза Люксембург, Карл Либкнехт и Франц Меринг.“ За онези, които познават творчеството и епистолярното наследство на Димитър Благоев, е пределно ясно, че той, толкова скъп на похвали, само е констатирал факта. Още малко пояснение на цитата. До Първата световна война само в „Работнически вестник“ са публикувани 258 материала, посветени на германската социалдемократия, германското работническо

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

движение и Втория интернационал, а общият брой на германски социалдемократически теоретици и дейци обхваща 125 заглавия и организационни документи, кореспонденции и дискусии. През същия период списание „Ново време“ публикува 86 теоретични материала. След разцеплението през 1903 г. на революционни марксистки и ревизионистически опортюнисти авторитетът на Роза Люксембург нараства до такава степен, че тя е най-изтъкваният, цитиран и рефериран социалистически автор, безспорен авторитет за тесните и почетно премълчаван от широките германски теоретик. И ако до Копенхагенския конгрес на Втория интернационал през 1910 г. нейното теоретично и публицистично присъствие е сравнимо с Карл Кауцки – всепризнатия германски „папа“ на социализма, след тази дата Роза Люксембург е един от най-авторитетните теоретични лидери на Социалистическия интернационал – загърбила Плеханов, задминала Кауцки, редом с Ленин и Грамши.

И още нещо много важно: в България тя се чете постоянно, но избирателно. Когато стане необходима, за да я използват като теоретично оръжие. Достатъчно е да хвърлим един бегъл поглед след 1899 г., когато започва най-голямата теоретична битка в Интернационала.

При разцеплението на българската социалдемократия през 1903. При вътрешнопартийната крамола на тесните през 1905–1907, 1910. По време на Балканската и Междусъюзническата война. По време и след краха на Втория интернационал през Първата световна война. При опитите на обединението на всички леви в нов марксистки революционен интернационал – Цимервалд и Киентал. По време на революцията от 1905–1907, Февруарската и Октомврийската революция в Русия. Революцията в Германия и Съюза на спартакистите.

Но да вървим под ред, или по-точно, да вървим по календара.

Българската следа в биографията на Роза Люксембург начева от зимата на 1891 г. Тогава в женевския университет четирима български студенти – Кръстю Раковски, Слави Балабанов, Стоян Ноков и малко по-късно присъединилият се към тях Георги Бакалов, основават българската студентска социалистическа група. Имената им нашумяват, когато обединяват през следващите няколко месеца руски, полски, сръбски, румънски, арменски, френски и италиански студенти със сходни убеждения в Кръжок на студентите социалисти – истински миниинтернационал по израза на Франсис Конт, един от най-достоверните биографи на Кръстю Раковски. Целта на кръжока е чрез свободни идейни дискусии да се достигне до „...отговорите на въпроси, които социализмът поражда всеки ден“. Кръжокът започва да издава вестник „Етюдиан социалист“, открива богата читалня за социалистическа литература и периодика, прави редовни сбирки в прочутото женевско кафене „Ландолт“ и води кореспонденция с най-видните лидери на европейския социализъм. Ръководители на студентския интернационал са Кръстю Раковски и Роза Люксембург. Нямам възможност да се разпростирам върху темата. Казвам го със съжаление, защото никой от биографите на Роза Люксембург не е отбелязал този период от живота ѝ – незабравимото студентско време на „сладостни надежди и очарования“, по израза на Георги Бакалов.

Българите са я приели като своя. Разговарят с нея предимно на руски и

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

в общежитието на ул. „Каруж“ прекарват дълги нощи на нескончаеми чаепития и дискусии. Георги Бакалов описва в спомените си първата си среща с нея през септември 1891 г. Още с пристигането си в Женева се запознава с нея и на доста несигурния си руски ѝ разказва за България и за току-що създадената Българска социалдемократическа партия. Оттогава е неизменното ѝ близко приятелство с Кръстю Раковски, Георги Бакалов, Стоян Ноков – и по-нататък с Васил Коларов, Христо Кабакчиев, Роман Аврамов, Тодор Луканов, Николай Максимов, Никола Сакаров. Впрочем надеждите ѝ, че българските ѝ приятели ще имат бляскаво развитие на социалистическата нива, се оправдават напълно: Раковски ръководи Социинтерна, Коларов – Коминтерна, Кабакчиев и Луканов – БКП (тесни социалисти).

1893 г. е преломна граница в развитието на Роза Люксембург и българските ѝ приятели. На Цюрихския конгрес на Социалистическия интернационал Роза представлява полската социалдемократия под името Кружинска – мандатът ѝ представлява групата от списанието „Работническа борба“ на Александър Варски. Кръстю Раковски е делегат на Българския социалдемократически съюз. Двата седят един до друг в присъствието на най-големите социалдемократически величия. В присъствието на самия Фридрих Енгелс. Първа поисква думата Роза Люксембург. Отказват ѝ заради нередовен мандат. Тя реагира енергично, без всякакви задръжки, пред лидерите на световната социалдемократия: ето и сочния спомен на Емил Вандервелде: „Роза, която беше напълно непознатата с изключение на няколко немски и полски кръжока в Германия и Полша... Нейните противници имаха една трудно защитима позиция срещу нея. Аз я виждам още: надскачайки тълпата от делегати, да се качва на един стол, за да се вижда по-добре. Малка, пъргава и дребна в своята лятна рокличка, която сърчно маскирала физическия ѝ недостатък, тя защитава своята кауза с такъв магнетизъм в погледа си и един такъв пламък в думите си, че масата от делегатите, спечелена от нея, гласува нейното допускане с вдигната ръка.“

И още едно свидетелство, този път направо от конгресната зала – на българската студентка социалистка Кина Мутафова: „Цюрих, 10 август 1893. Поискка да говори Раковски, а в същото време го прекъснаха, като казаха, че от една партия двама делегати не могат да говорят. Габровски заявил, че не иска думата, още повече че те са на различно мнение.“ Смях в залата – записва в дневника си Кина Мутафова. Особено на ироничната забележка на председателя Кауцки: „Две партии в една толкова малка страна. Браво!“. Впрочем и на Раковски дават думата по националния въпрос на Балканите. И двамата имат срещи с лидерите на Интернационала. Водят се разговори за перспективите на българската и полската социалдемократия. Резултатът е известен: поляците се цепят, а българите се обединяват. Роза Люксембург оглавява партията на социалдемократите от Полското кралство, а Кръстю Раковски става един от най-приближените и ценени съратници на Димитър Благоев в обединената Българска работническа социалдемократическа партия. Както е известно, теоретичната идилия в обединената работническа партия продължава твърде малко време. Новият повод за поредния програмен раздор този път иде от Берлин, когато през есента на 1896 г. „Ди Нойе Цайт“ започва да публикува поредицата статии

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

на Едуард Бернщайн под общото заглавие „Проблемите на социализма“, събрани малко по-късно в книгата му „Предпоставките на социализма и задачите на социалната демокрация“. С тази малка брошура той започва безпрецедентна атака срещу хегелианските корени на марксистката диалектика. Статиите му подлагат на съмнение теорията за принадлежната стойност и за капиталистическата експлоатация. В тях Бернщайн се осмелява да отхвърли концепцията за неотвратимостта на социализма и свежда историческия материализъм на Карл Маркс до баналната „желателност“, като подлага на съмнение тезите му за историческата гибел на капиталистическия строй с твърдението, че с течение на времето капитализмът ще става все по-силен, че Марксовият възглед за постоянното обедняване не се потвърждава от живота, че капитализмът ще се модифицира и приспособява към развитието на технологиите и ще става все по-чужден и справедлив строй. Че либерализмът е създал непреходни ценности, които трябва да се съхранят и вземат на въоръжение от работническите партии. Борбата на класите е отживелица от миналото, която по необходимост се заменя с класово сътрудничество. *„Ако победата на социализма се явява иманентна необходимост – пише Бернщайн още в първата си статия, – то в нейното основание трябва да бъде положено доказателство за неизбежния крах на капиталистическото общество. Такова доказателство не е дадено и не може да бъде дадено.“* Напротив, историята и практиката на профсъюзното и социалдемократическото движение принуждават буржоазията към ред отстъпки, способни да подобрят материалното положение на работническата класа чрез постоянни реформи. Оттук и знаменитият му тезис, който разделя германската социалдемократия, европейските работнически партии и Интернационала на два враждуващи лагера: социалистическата идея като идея на далечното бъдеще отклонява борбата на работническата класа за по-добро настояще. *„За мен движението е всичко, а онова, което обикновено наричат крайна цел на социализма, е нищо.“* А след като това е така, какво друго му остава на пролетариата освен да замени класовата борба с класово сътрудничество за реформи, които ще доведат до мирното вращаване на социализма в капитализма. *„Сътрудничество на класите е името на общо национално дело... защото с избирателната бюлетина, с демонстрациите и други подобни средства ние днес прокарваме такива реформи, за които преди сто години са били потребни кървави революции“* (Лондон, 20 октомври 1898 г.).

„Предпоставките на социализма и задачите на социалната демокрация“ предизвиква бурен гняв и отпор в световното социалистическо семейство.

„Едуард, ти си едно магаре! Това не се говори, а се върши“ – тези думи на Ауер, един от най-видните депутати и синдикалисти на германската социалдемократия, задълго размиват читателите не само на социалистическата, а и на буржоазната преса.

„Скотина ты, скотина!!!“ – гневно драска по полетата на „Ди Нойе Цайт“ Георги Валентинович Плеханов. А самият Бернщайн с типична немска методичност (и известна гордост) цитира в „Предпоставките“ бурната публична реакция на бащата на руския марксизъм пред Щутгартския конгрес: „Този филистер трябва да бъде погребан от социалната демокрация като невежа с пора-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

зителна умствена нищета и безумен и сляп последовател на буржоазните реформи, който удря грубо социалистическите теории по лицето и – съзнателно или безсъзнателно, това е безразлично – се стреми да погрее тези теории за удоволствието на съединените реакционни маси.“

„Социалната демокрация не може да приеме тези възгледи, но трябва да благодари на автора за подтика, който той даде на конгреса (в Щутгарт, октомври 1898 г. – б. м.) чрез своите статии“ – Карл Кауцки.

„Теоретически – невероятно слабо; повторение на чужди мисли. Фрази на критиката, а дори няма опит за сериозна самостоятелна критика... безграничен опортюнизъм и посибилизъм, при това все пак страхлив опортюнизъм, тъй като Бернщайн не иска да засяга програмата открито. Едва ли човек може да се съмнява в неговото фиаско“ – Ленин (в писмо до майка си от 1899 г.).

В идейно-теоретичната канонада срещу ревизионизма участват още много гръмки имена и талантиви социалистически пера: Франц Меринг публикува в „Ди Нойе Цайт“ поредица от статии, които отхвърлят „критическия“ социализъм на Бернщайн, внасяйки в полемиката изящен ироничен привкус. Основателите на Германската социалдемократическа партия Август Бебел и Вилхелм Либкнехт заемат безкомпромисна критична позиция с изявенията, че всеки, който е готов да приеме замяната на революционната социалдемократия с демократична реформистка партия, повече не принадлежи към ГСДП, но отхвърлят исканията на редица местни организации за незабавното изключване на Бернщайн от партията.

Пак по същото време Карл Кауцки публикува серия от статии на Роза Люксембург под заглавие „Социална реформа или революция“, която излиза като самостоятелна книга през 1898 г. В тази блестяща полемична работа, оплаква се Бернщайн, госпожица Люксембург се осмелява не само да му прочете цял курс по диалектически и исторически материализъм, а и директно да изиска изхвърлянето му от партията. „Дилемата е следната – пише тя, – ако ревизионизмът има право, що се отнася до еволюцията на капитализма – тогава социалистическата трансформация е една утопия. Ако пък социализмът не е утопия, то тогава факторите за адаптацията на капитализма не издържат на марксистката критика. Кой е прав – Маркс или Бернщайн? *That is the question.*“ Самата тя има категоричен отговор на хамлетовския въпрос: „Г-н Бернщайн е един дребнобуржоазен прогресивен демократ, чиято книга е от една огромна важност за германското и международното движение, защото за първи път тя оповестява намерението му да даде една теоретична база на всички стихийни и практически опортюнисти в европейската социалдемократия.“

Полемичният талант и марксистката ерудиция на Роза Люксембург ѝ спечелват славата на един от най-видните лидери и теоретици на германския революционен марксизъм. „Вие стоите в първата редица на борбата срещу Бернщайн“ – ласкаво ѝ пише Франц Меринг, а Ленин малко по-късно ще я оприличи (с иронично-хиперболичен подтекст) на един орел на германската социалдемократия.

„Реформа или революция“ има огромно значение в българската антибернщайниада. Аргументите на Роза Люксембург добиват допълнителна тежест след

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

„каучуковата резолюция“, предложена от Карл Кауцки, приета на Парижкия конгрес на Интернационала през 1900 г. и даваща възможност за размиване на социалистическата политика в една дребнобуржоазна безпринципна коалиция като „временна и изключителна крачка, извършена при наличието на особени обстоятелства“. След нейното приемане започва процесът на разцеплението на българската социалдемокрация на революционни марксиста и еволюционни ревизионисти. Че Димитър Благоев е чел много внимателно Роза Люксембург, става ясно в безапелационната му присъда над Янко Сакъзов. Той – пише Благоев – е един обикновен буржоазен демократ – преповтаряйки думите на Роза Люксембург за Едуард Бернщайн. И в раздразнението си, понеже това определение му се вижда тясно, Благоев го разширява: „...един много прост, обикновен дребнобуржоазен демократ“. Разбира се, буквалната заемка в случая не означава някакво сляпо теоретично преклонение пред полемичния талант на Роза Люксембург. Българските тесняци разполагат с огромни теоретични ресурси и с много талантливи пера: Димитър Благоев, Георги Кирков, Гаврил Георгиев, Георги Бакалов, Кръстю Раковски, Васил Коларов, Христо Кабакчиев – всички те са авторите на българската антибернщайниада, която не само се чете, а и грижливо се подвързва в кожа за всяка културна и напредничава българска фамилия. Защото дискусиата ражда зрели плодове по въпросите за националното развитие, за модернизирването и еманципирането на българската политическа система и в този смисъл е не по-малко полезна на дребнобуржоазните и буржоазните партии, отколкото на българската социалдемокрация. В тази библиотека Роза Люксембург има своето почетно запазено място – редом до Кауцки, Бебел и Плеханов. За това свидетелства „Работнически вестник“ от 18 септември 1903 г. На първа страница е публикувана речта на Роза Люксембург на Дрезденския конгрес на ГСДП срещу Фолмар, Колб и Ауер – „...това е тържество на марксистката линия в германското работническо движение – пише Гаврил Георгиев – и е наша голяма партийна победа“.

И през следващите години Роза Люксембург търси отговор на хамлетовския въпрос. През 1905 г. по време на първата руска революция тя го формулира по следния начин: въпросът е дали Бернщайн (разбирай ревизионизма) ще унищожи социалдемокрацията, или социалдемокрацията ще унищожи Бернщайн. И продължава да търси доказателство за далечната, близката, непосредствената, предстоящата гибел на капитализма. „Още старият Либкнехт беше казал – пише Роза Люксембург, – че към политиката трябва да се отнасяме като към история – да я изучаваме като вечни ученици. Ние трябва да изучаваме историята. Защото всяка преживяна революция е извор на мъдрост и разширява нашия хоризонт, уяснява нашата крайна цел и ни помага в решаване на непосредствените задачи.“

Революционните събития през 1905–1907 г. дават основание на Роза Люксембург да заяви, че прогнозата на Бернщайн не издържа проверката на времето. Капитализмът не само че не се реформира, но не става нито по-хуманен, нито по-поносим. Напротив, той се превръща в империализъм, който ще го доведе до неминуема гибел.

С този възглед се солидаризира и Карл Кауцки: „По отношение на Русия аз

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

изцяло приемам възгледа на Роза. Делото чудесно се придвижва напред и аз се чувствам освежен от това. Бернщайнианството ме състари и умори преждевременно. А руската революция ме подмлади с десет години. Аз никога не съм бил толкова работоспособен като сега.“

Междувременно една статия на Люксембург става детонатор на крупни разногласия в партията на българските тесни социалисти. През 1904 г. Димитър Благоев публикува в книжка 7 на „Ново време“ статията на Роза Люксембург „Организационните въпроси в руската социалдемократия“. В тази малка, сякаш пътем написана работа Роза Люксембург поставя на дискусия един фундаментален въпрос – отношението демокрация и централизъм в партията. Конкретният повод е нейният протест срещу авторитарната централизация в партията на руските болшевици. Когато в демократичния централизъм под маската на строга дисциплина се налага диктат над мнозинството. А ако центърът бърка и поведе в грешките си цялата партия?

Този въпрос подемат българските приятели на Роза Люксембург. Все същите бивши „жневци“ – Георги Бакалов, Роман Аврамов, Кръстю Раковски, Николай Харлаков... Спорът започва като спор по печата и съвсем скоро се изразжда в поредното разцепление или „очистване“ на партията. Част от най-деспособните, най-талантливите, най-верните съратници на Дядото са обявени за „анархолиберали“ и без много церемонии са изхвърлени от партията. И ги изхвърлят пак „жневци“ – Христо Кабакчиев, Тодор Луканов, Тодор Петров, Васил Коларов. И едните, и другите се замерят с цитати на Роза Люксембург. Четат я както дяволът чете Евангелието – избирателно, без връзка с политическия контекст на конкретното време. И никой не си позволява да оспорва нейния теоретически и политически авторитет.

По-нататъшното развитие на вътрешнопартийната борба за власт показва, че Роза Люксембург не взима отношение към българската разпра. Въпреки близките си отношения с Кръстю Раковски, който по това време вече е един от най-авторитетните лидери на Втория интернационал. И „тесните“, и „анархолибералите“ внимателно следят нейните позиции по отношение на генералната стачка и Първата руска революция, публикуват я и продължават да я отстояват като свой естествен съмишленик. Българските делегации на конгресите на Интернационала в Щутгарт и Копенхаген внимателно изслушват аргументите на Роза Люксембург, Карл Либкнехт и Франц Меринг – лявото крило на ГСДП, и неизменно се солидаризират с тях.

Ето едно авторитетно свидетелство – на Васил Коларов, за позицията на тесните социалисти на Щутгартския конгрес: „По въпроса за политиката на партията в случай на война възникна голяма дискусия. Тогава бе направено знаменитото предложение на Ленин – Роза Люксембург. Ние се присъединихме към това предложение. От името на „левите“ говори главно Роза Люксембург и ние смятахме нейната линия за правилна и се присъединихме към нея“ (Васил Коларов. Спомени, с. 266).

Паметна е личната среща на Димитър Благоев и Георги Кирков с Роза Люксембург на Копенхагенския конгрес през август 1910 г. За Дядото тази другарска вечеря, на която присъстват Жул Гед, Ленин и Плеханов, подхранва една

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

голяма надежда, че опортюнизмът няма да успее да задуши международното работническо движение. Пет години по-късно, на Втората балканска социалистическа конференция Димитър Благоев ще се обърне с думи на благодарност към Роза Люксембург и Карл Либкнехт за тяхната непримирима борба против опортюнизма и социалшовинизма и ще декларира от името на партията на тесните социалисти пълната си солидарност и подкрепа.

* * *

Нещо съвсем лично накрая: радостен съм от тази конференция. И колкото и да е парадоксално, си мисля, че днес не се занимаваме с миналото, а с настоящето и с бъдещето. Впрочем така е с проникновените умове, които, уви, не толкова често се появяват във времената на всички епохи – те винаги са наши съвременници, или, както ги наричаше Дядо Благоев, използвайки думите на Шарл Летурно – „съвременници на бъдещето“. Те винаги са в авангарда и ни пресрещат на пътя – някъде много напред, когато най-послед след всички завои се изравним с тях, за да разберем, че не сме сами и, макар и закъснели, сме на прав път.

Научните ми занимания, свързани с живота и делото на Роза Люксембург, продължават много години. През преломната 1989 работих в архивите и библиотеките на Варшава, Москва, Ленинград и Берлин, за да издирвам документи за една бъдеща биография на „българската“ Роза Люксембург. Идеята беше затрупана от развалините на Берлинската стена. Наскоро разглеждах плана на тази работа. Добре, че не съм я написал. Аз не съм бил готов за това. Ние не сме били готови за това. Реставрацията – тази машина на времето, която ни върна в уродливите условия на капитализма, показва, че мястото на Роза Люксембург не е в музеите, в архивните каталози. Нейното място е на знамената на младите леви от двадесет и първия век, които няма да се задоволят с повърхностни реформи на капитализма, а ще го захвърлят на бунището на историята. Живото дело иска жива плът, за да се въплъти в живия живот. Та да завърша с това лично обяснение: днес, сто и четиридесет години от рождението на Роза Люксембург, е рано за докторати по история. Защото тя е човек на бъдещето, а не на миналото. Голямата книга на нейния живот ще бъде написана в бъдеще.

След победата.

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И ЛЕВИЯТ РЕФОРМИЗЪМ НА ХХІ ВЕК

Янаки Стоилов

Янаки Стоилов – доцент, доктор по право. Преподава теория на правото, теория на държавата и политология в СУ „Св. Кл. Охридски“ и в Пловдивския университет „П. Хилендарски“. Автор е на монографията „Държавната власт“ и на редица студии и статии по проблемите на правата на личността, на социалните норми, на политическите и правните субекти, на конституционното развитие на България и др. Член е на ръководството на Българската асоциация по философия на правото и социална философия. Няколко мандата е народен представител, вкл. във Великото народно събрание и в 41-вото Народно събрание. Бил е председател на Парламентарната група за приятелство „България – Китай“ в 40-ото Народно събрание.

Социалистите, особено тези, които не приемат това само като отличително политическо название, се интересуват и вълнуват от въпроса за съдбата на социализма. Но първият въпрос, който следва да се постави, не е какво е бъдещето на социализма, а дали социализмът има бъдеще. Ние, като социалисти, не бива да заобикаляме този проблем, за да оправдаваме априорно необходимостта от собственото си съществуване. Поставеният въпрос е продиктуван не само от рухването на реалния (държавния) социализъм, а и от промяната на класическата опозиция буржоазия–пролетариат и от раздробяването на социалната структура в съвременния свят.

По друг начин, но в същия смисъл, преди повече от столетие Роза Люксембург поставя този въпрос в своето забележително произведение „Социална реформа или революция“. Според нея сме изправени пред дилема: „ако ревизионизмът има право що се отнася до еволюцията на капитализма – тогава социалистическата трансформация е една утопия. Ако пък социализмът не е утопия, то тогава факторите за приспособяване на капитализма не издържат на марксистката критика. Кой е прав – Маркс или Бернщайн? *That is the question.*“ Нейният категоричен отговор е в полза на Маркс срещу Бернщайн. Втория тя определя като дребнобуржоазен прогресивен демократ, създал теоретична основа на всички стихийни и практически опортюнисти в европейската социалдемокрация.

Роза Люксембург възприема революцията като продължителен процес. Социалният реформизъм е средството, което допринася за нейното осъществяване.

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

Все пак историята за разлика от теорията е спонтанна, противоречива и непоследователна. Тя показа, че социалният реформизъм в развитите западно-европейски общества допринесе за подобряване на положението на трудовите слоеве, за формиране на средна класа и за превръщане на „държавата на благоденствието“ в цивилизационно постижение. От своя страна, революционният марксизъм чрез преобразуване на държавата даде тласък на икономическия, социалния и културния прогрес, измъкна, дори с цената на насилие, милиони от нищетата и осъществи успешна политика на догонващо развитие.

Никой от представителите на тези две противоборстващи разклонения на историческата социалдемократия не оцениха по достойнство резултатите на своите политически братовчеди и не оправдаха техните действия по отношение на конкретните исторически условия. Само привържениците на теорията за конвергенцията признаха постиженията на двете системи. Но трябва да подчертая, че това стана възможно благодарение на установяването и развитието на социализма като обществена система. Доказателство за това е, че тази теория се роди не при социализма, а в развитите западни общества, от бележити автори като Уилям Ростоу, Даниел Бел и др. Но и теорията за конвергенцията рухна заедно с рухването на Берлинската стена, просто защото от двете събирателни едното изчезна, беше погълнато от другото. Освен ако китайското развитие само по себе си не се приеме за своеобразна конвергенция между социализма и капитализма в пределите на една страна.

Сега остава открит въпросът – след като капитализмът оцеля, радва ли се той на добро здраве и вечно ли ще бъде жив? Ако преди две десетилетия този въпрос получаваше в огромния брой случаи утвърдителен отговор, то сега в развихрилата се световна финансово-икономическа криза прогнозите за бъдещето на капитализма изглеждат все по-разделени. Тази криза не е просто поредната циклична криза на системата, а свидетелство за критично изостряне на нейните противоречия. Това вече е не само противоречие между труда и капитала, а до голяма степен и конфликт между финансовия, в това число и спекулативен капитал, от една страна, и индустриалния и производителния капитал, от друга. Ако в началото на XX век Ленин говореше за срастване на финансовия и промишления капитал, то в началото на XXI век става дума за нещо повече и ново – за подчиняване и изяждане на индустриалния от финансовия капитал. Следователно епохата на капитализма започва с формирането и доминирането на индустриалния капитал, преминава през стадия на сливане на промишления и финансовия капитал и вече е достигнала до постиндустриалния, до финансовия. Този период Оскар Лафонтен нарича диктатура на финансовите пазари.

Днес сме в процес на преминаване на властта от класическите, включително транснационалните, корпорации към най-големите финансови институции – инвестиционни банки, рейтингови агенции и други подобни. Това е качествена промяна в структурата на властта. Казано с лексиката на Алвин Тофлър, тези дълбоки промени предизвикват трусове във властта. Дори водещи държави все по-трудно устояват на натиска на такива организации. В днешния свят властта е съсредоточена в ръцете на няколко десетки, в най-добрия случай на една-две стотици подобни институции и по-специално на техните мажоритар-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

ни собственици и управители. Илюстрация на това дава един от бившите икономисти на Международния валутен фонд Саймън Джонсън в книгата си „13 банкери“. Следователно властта принадлежи преди всичко на финансовата олигархия. Такава власт е противоположана на демокрацията. Или, както казва Славой Жижек, днешният капитализъм става несъвместим с демокрацията. Това ме кара да си спомня за прочутата картина на Репин „Иван Грозни убива сина си“. Не сме ли изправени пред подобна трагична картина? Капитализмът роди модерната демокрация, съвременният капитализъм – ще я убие. Ние нямаше да се тревожим от това насилие, ако не сме изправени пред реална опасност – демокрацията може да си отиде преди капитализма или най-малкото – да остане да съществува в своите форми, загубила истинското си съдържание.

Нека не изпадаме нито в пасивен песимизъм, нито в необоснован оптимизъм. Дори хилядите протестиращи от двете страни на Атлантика поне засега не са в състояние да преборят финансовата империя. Те обаче точно назоваха противника – големите финансови акули, които поглъщат част от бизнеса, а когато са застрашени и отслабени – и пари от държавата.

Капитализмът ще се мъчи още дълго, но, което е по-лошо, ще измъчва по-голямата част от живеещите в него. Новият свят, както писа наскоро Амартия Сен в сп. „Times“, изисква много повече, за да остане под флага на капитализма. Изглежда по-лесно е да предвидим изживяването на капитализма, както вече са изживени епохите преди него, отколкото да предвидим „неизбежното социалистическо бъдеще“. Имануел Уолърстейн предупреждава – замяната на капитализма ще стане, но не е сигурно какво ще го замени. Така социализмът остава едната от алтернативните бъдещи възможности за свободно, егалитарно и прогресивно общество. Затова отново е време да поставим въпроса – какъв социализъм може да е алтернатива на съвременния капитализъм.

Кратко беше времето – след краха на източноевропейския социализъм, когато западната социалдемократия се почувства като исторически победител. Днес все още има много нейни представители, които живеят с тази илюзия. Те са и наши ментори. Но какво да се прави, такава е съдбата на победените, на бедните и низшите духом – да внасят стари коли, да носят стари дрехи и да ползват идеи „втора употреба“.

От гледна точка на реалната структура на властта държавният социализъм и днешният капитализъм привидно се различават, но реално много си приличат. Те изглеждат като две страни на една монета. Но докато при социализма този, който държи политическата власт, разполага с икономическата и с останалите власти, то при сегашния капитализъм тези, които разполагат с финансово-икономическата власт, разпростират нейното действие и върху останалите сфери на обществения живот, включително върху политиката.

Изострянето на финансовата, икономическата и социалната криза в редица европейски страни значително разколебава доверието не само в управляващите партии, но и в политическата система като цяло. Временният отговор на тази ситуация ни дават Гърция и Италия, където начело на правителствата бяха поставени технократи, необвързани пряко с политическите партии. Едва ли е само любопитен факт, че Марио Монти – новият министър-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

председател на Италия, е бил консултант на голямата инвестиционна банка „Goldman Sachs“. Новият директор на Европейската централна банка Марио Драги години наред е бил управляващ директор на същата банка. Дали по този начин големите финансови институции не поемат на пряко управление държави и организации, за да удовлетворят финансовите си претенции към тях? Най-малкото става дума за едни и същи източници, от които се черпят идеи, управленски практики и кадри.

Струва си отново да се върнем към Роза Люксембург. Нейната максима за зависимостта между свободата и равенството е знаменателна. Свобода без равенство води до експлоатация, а равенство без свобода – до потисничество. Този афоризъм е напълно валиден и днес, защото той е отправна точка за политиката на съвременните леви партии. Нещо повече, той е основният критерий за тяхната идейно-политическа състоятелност.

Проблемът е, че в двете си основни изражения – на класическата социалдемократия и на новите леви партии – той получава различен отговор. Повечето от социалистическите и социалдемократическите европейски партии, въпреки че остават по-влиятелната част от левицата, нямат силен интерес и отчасти не са в състояние да свържат по такъв категоричен начин свободата и равенството. Новите леви партии споделят важността на това съотношение, но те все още нямат достатъчно убедителни отговори и сила, за да променят обществото, в което живеем.

След дългото лутане на левицата по социаллиберализма сега тя отново търси пътища, по които да върви напред. Решението е в преобразуване на досегашната, на традиционната левица в модерна, нова левица. Но нека сме наясно, че новата левица изразява ново състояние на лявото движение. Тя не е нито само коалиционен формат от леви партии, както я описваше Георги Първанов, нито съвпада със западната левица от последната четвърт на XX век, която включваше радикални феминистки движения, зелени движения, движения на етнически малцинства и групи в защита на правата, включително на лица с нетрадиционна сексуална ориентация. Няма как да избегнем познатите наименования, изтъркани от досегашната им употреба. Далеч съм от амбицията да измислям нови думи за новите явления.

Новата левица изисква промяна на идеите и политиката на досегашните леви партии. Изисква да се вдъхне нов живот на политиката чрез спонтанния и енергичен порив на новите граждански движения от типа на Световния социален форум, на движението на възмутените, на протестите под мотото „Окупирай Уолстрийт“ и други подобни. Тези прояви засега са симптом на изчерпване, дори на дискредитиране на досегашната политика. Те са реакция, импулс на гражданската активност, но все още не са формирали политическата алтернатива на статуквото.

Съдържанието на новата левица в европейското ѝ измерение включва:

- Възстановяване на автентичното значение на левите ценности – взаимна обусловеност на свободата и равенството, борба за преодоляване на бедността и експлоатацията.
- Социализиране на финансовата система в интерес на гражданите и на

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

производителите. Засилен публичен контрол върху банките и рейтинговите агенции. Едва напоследък ръководството на ПЕС отчасти формулира лява реплика на предложението на Меркел и Саркози за рекапитализиране на банките.

- Освобождение от комерсиализацията в областта на здравеопазването, образованието и медиите.
- Развитие на политиката на сближаване, на ограничаване на неравенствата в рамките на Европейския съюз.
- Отговорна децентрализация – споделени ангажменти на централната и местната власт в решаване на икономически и социални проблеми, за въвеждане на минимални социални стандарти за всяка териториална общност.
- Провеждане на последователна политика на мир, ненасилие и международна солидарност.

Това са опорните точки на новата левица. Чрез тях тя ще намери алтернатива на уродливо комерсиалния, бруталния, лицемерен и бездуховен свят на капитализма, в който живеем.

Левицата стои пред две предизвикателства. Едното е да осигури икономическо развитие, при запазване и възстановяване на природата, и да създаде социални възможности за всеки човек. Другото е да разпростре разделението на властите върху всички нейни основни средства – богатство, информация, политически и държавни институции.

Само когато левицата отговори на тези предизвикателства, социализмът ще има бъдеще. Социалистите не бива нито само да критикуват днешната система в нейните собствени предели, нито пасивно да чакат светлото бъдеще да дойде само, като се упоават на автоматичния крах на капитализма. Той трябва да се постигне с продължителна борба и ясни идеи, пример за които е животът на Роза Люксембург. Но това не е достатъчно. Необходима е етапна програма и лява политика, които да отговарят на конкретните условия, без да пренебрегват принципните ориентири.

Като български социалисти нека се запитаме какво общо има БСП с така описаната нова левица. Ясно е, че става дума за съдържателно сравнение според посочените критерии. От отговора на този въпрос зависи дали сме реална алтернатива на сегашното състояние на страната и на провежданата от управляващите политика.

Вече няколко години ние, левите социалисти, поставяме този въпрос на наши теоретични и политически конференции, на конгресите на партията. Тук можем да допълним, че проблемите на съвременния свят са и български проблеми, но в България те са по-остри и по-болезнени и примитивни в сравнение с повечето страни от Европейския съюз. Ако в света господства преди всичко финансовата олигархия, то у нас това е просто олигархията, родена в годините на прехода от плутокрацията. Но и в тази група се увеличава делът на хората, разполагащи с финансова власт. Затова ние издигнахме лозунга „Долу олигархията! Свобода на народа!“. Докато той не бъде възприет от БСП и от демократичните сили в България, не можем да претендираме, че сме обществена алтернатива. Вярно е, че възприемането на такъв курс носи много рискове и може задълго да извади БСП от властта. Но не можем да заобикаляме въпроса какви

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

са шансовете и докога можем да се домогваме до властта, често обслужвайки едни и същи интереси заедно с тези, които политически критикуваме. Сега, когато президентските и местните избори приключиха и когато следващите още не са наближили, е време за дискусия по този въпрос.

БСП, вглеждайки се в горчивата съдба на днешната стара десница, не бива да споделя нейния упадък, от което не е застрахована. Сега се решава въпросът кои от партиите на прехода ще преживеят самия преход не просто биографично, а като влиятелни политически сили. Точно затова БСП се нуждае от критично преосмисляне на българския преход и на собствената си роля в него. От социалистическа по наименование партия тя трябва да се докаже като социалистическа левица, след като последователно се доказа, с цялата условност на понятията, като комунистическа и капиталистическа левица.

Собственият ни, включително злополучен, опит показва, че въпреки социалните подобрения по време на предишното управление – заплати, пенсии и др., когато се наруши чувството за социална справедливост, левицата плаща най-високата политическа цена.

БСП се нуждае от нови демократични импулси. Нейните ръководители най-после трябва да възприемат европейските стандарти за носене на политическа отговорност. Те са ясни. Поставяш си публично политически измерими цели и в зависимост от това дали си ги постигнал, или не, продължаваш или преставаш да заемаш ръководен пост. Докато това не стане, винаги ще намираме оправдания за несполуките, но трудно ще привличаме нови симпатизанти.

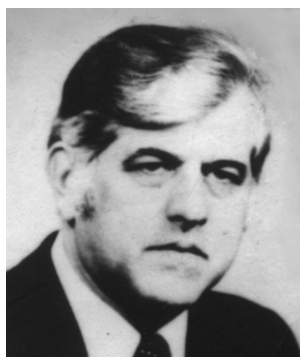
В крайна сметка пред БСП има една дилема и тя няма много време да я реши – или се превръща в нова социалистическа партия, или става политическо гето. Второто предполага да се осланя на трайните убеждения и на биографичната привързаност на хиляди хора към социализма, от които очаква безрезервна и постоянна подкрепа. Да си живее в собствен свят на спомени и привидно единство, без бъдеще и без вдъхновение. Да реагира предимно ситуативно на своите политически опоненти.

Друга България е възможна. Когато политиката бъде реабилитирана, т.е. когато тя се национализира в интерес на мнозинството от гражданите, когато се комунализира и заработи в интерес на местните общности. Когато БСП, връщайки си социалната база, стане различна от другите партии. Когато социалистическата партия излъчва честни и способни ръководители. Когато тя бъде възприемана като носител на социална справедливост и перспектива.

Когато...

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И ВАСИЛ КОЛАРОВ

Павел Писарев

Павел Писарев – доктор на социологическите науки. Работи в областта на социологията и политологията. Публикувал е статии и книги по проблемите на европейската културна интеграция, между които: „Еврокултурата“, „Електронната култура“, „Американският културен империализъм“ и други.

Влиянието на Роза Люксембург върху българския социализъм е дълготрайно, то се осъществява близо четвърт век в края на последното десетилетие на XIX в. и през първите две десетилетия на XX век. То е не само политическо, теоретическо, идейно, но и лично емоционално. В периода 1895–1905–1910 г. в Швейцария следват няколкокостотин български младежи и девойки. Наши студенти социалисти в Швейцария, която Васил Коларов нарича Мека на българския социализъм, са се познавали лично с Роза Люксембург, общували са, завързали са трайни и дори сърдечни приятелства. Това се отнася преди всичко за Георги Бакалов. Когато той се завръща в България, приятелството им продължава като епистолярно, запазени са следи от тяхната кореспонденция. Георги Бакалов, който е един от основните литературни дейци на бляговския социализъм, е преводач и издател чрез своите списания на Роза Люксембург. По време на пребиваването ѝ в Швейцария там са се намирили и Васил Коларов, Христо Кабакчиев, Тодор Луканов, Кръстю Раковски, Никола Габровски, няколко десетки млади социалисти, „ла брав жьонес бюлгар“, както ги нарича техният професор по икономически науки Пантелеймоне от женевския университет. Цялата тази чета млади български социалисти са познавали Роза Люксембург, били са на нейни сказки, чели са я, виждали са я. Те всичките са около 20–25-годишни, току-що дошли от Балканите в Европа да учат, за тях тя е била голям авторитет. Те всичките по-късно стават членове на ръководството на лявата Българска социалдемократическа партия на Димитър Блягов, стават убедени и видни социалисти под влияние също на Плеханов, който е бил там и ги е събирал около себе си, и под влияние на европейския социализъм на Маркс и Енгелс, на Кауц-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

ки, Вандервелд и Хюисман, на Адлер и Франц Меринг, на Жул Гед. Никакъв Ленин и още по-малко никакъв Сталин не занимават умовете на тези млади български социалисти, по това време те не са и чували за тях. Трима от тях са избрани за членове на ЦК на партията на социалистите – Васил Коларов и Христо Кабакчиев още в 1905 г. и Тодор Луканов през 1909 година. През цялата първа четвърт на XX век, преди и по време на Световната война тези социалисти, партията на Благоев, стоят на революционни позиции, обявяват се против империалистическата война, против капитулацията на Социалдемократите, против шовинизма, гласуват против военните кредити. В своите спомени Васил Коларов изрично пише за влиянието на Роза Люксембург върху българските социалисти.

Първата характеристика на идейното и политическо влияние на Роза Люксембург върху българския социализъм се вижда в това – нашите социалисти стоят на антивоенни позиции. За тяхна чест това не е позиция, копирана от Роза Люксембург, става въпрос за единство на възгледите. Впрочем на тези позиции стои и другата фракция на българските социалисти – широките социалисти на Янко Сакъзов също са против империалистическата война и гласуват против военните кредити.

В началото на миналия век в социалдемократическите среди вече са започнали принципни спорове за теорията, тактиката и програмата на немските социалдемократи, а оттам – за същността на световния социалдемократизъм. В своите спомени Васил Коларов пише, че е бил „на страната на революционния марксизъм“ и е следил „всичко, което се пише от Карл Кауцки и Роза Люксембург в „Ди Ное Цайт“ и „Лайпцигер Фолк Цайтунг“.

За пръв път Васил Коларов представлява партията на Шутгартския конгрес на Интернационала, открит на 18 август 1907 г. в огромната „Лийдер Хале“, концертен салон, в присъствието на 800 делегати от всички европейски страни с изключение на Турция и на Гърция. На конгреса българската делегация е в състав Георги Кирков, Васил Коларов, Христо Кабакчиев и Никола Сакаров. „От всички въпроси, поставени в дневния ред на конгреса – пише Васил Коларов в раздела „На международната арена“ в книгата си „Спомени“, – най-голям международен интерес представляваше този за отношението на социалдемократическите партии към милитаризма. По въпроса за политиката на партията в случай на война възникна голяма дискусия. Тогава бе направено знаменитото предложение на Ленин и Роза Люксембург. Ние се присъединихме към това предложение. От името на левите социалисти говори Роза Люксембург и ние смятахме нейната линия за правилна и се присъединихме към нея.“

Отнася се за внесената от Ленин и Роза Люксембург поправка в резолюцията на Бебел по въпроса за милитаризма и международните конфликти. С поправката се изисква да се засили пропагандата сред младежта, подчертава се, че задачата на социалдемократията е да се бори не само против възникването на война или за по-скорошното прекратяване на започналата вече война, но и за използване на създадената обстановка за ускоряване събарянето на буржоазията. Когато се завръща в България, Коларов изнася сказка пред пловдивските работници за Шутгартския конгрес и говори дълго за Роза Люксембург. Те двамата са си говорили на немски и на френски език. Много от статиите на Роза Люксембург са препечатани в „Ново време“.

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

По-късно Ленин развива тезата, че социалдемократите трябва да използват световната война, за да накарат войниците да обърнат оръжието против собствените си правителства, да ги свалят от власт и да открият пътя на социалистическата революция. Димитър Благоев нарича Ленин бланкист, смята, че в условията на военна разруха и особено в изостанали страни завземането на властта от пролетариата ще компрометира социализма и демокрацията. На тези позиции стои и Роза Люксембург. Когато за Цимервалд заминава българската делегация в състав Васил Коларов и Кръстю Раковски, Благоев ги предупреждава да се придържат към позициите на българската социалдемократическа партия. „Внимавайте оня, дето си държи палеца в жилетката, да не ви омотае“, казва Благоев на двамата български социалисти, „ще държите нашата позиция“. През 50-те години Сталин напомня на Вълко Червенков за този уклон на Васил Коларов и пита: „Знаят ли българите, че Коларов е пречел на Ленин.“

Роза Люксембург и Карл Либкнехт повеждат германските спартакисти по революционен път и биват убити. Преди това тя активно пише, че преждевременното установяване на диктатурата на пролетариата ще компрометира социализма, че социализмът без демокрация е неосъществим, и излезе права.

Роза Люксембург е широко популярна всред българските леви, всред левите в света. Тя е достойна да заеме челно място всред теоретичите и политичите на демократичния социализъм. Бъдещето на социализма, пише Александър Лилев, е в социализма на бъдещето. Роза Люксембург е виден социалист на бъдещето.

Чудно е това съвпадение на позициите на българските социалисти и Роза Люксембург по два основни въпроса, дискутирани в международното социалистическо движение в началото на миналия век. Първият въпрос е отношението към войната. Роза Люксембург и българските социалисти са антимиитаристи, те са против империалистическата война, борят се против нея, не гласуват за военните кредити и се обявяват против предателството на ръководството на Втория интернационал.

Вторият въпрос, по който Роза Люксембург и българските социалисти на Благоев са единни, е въпросът за революцията. Те предупреждават, че използването на войната за провеждане на революция ще компрометира социализма, предупреждават, че социализмът и демокрацията са неделими. Когато обаче руската революция избухва, те я приветстват и работят за нейното разпространение. Роза Люксембург загива в тази борба, а по-късно през 1923 г. бляговци, Васил Коларов и други претърпяват поражение в революционните битки.

Днес, един век по-късно, след разгрома на съветския тип социализъм, който изпепели и българския социализъм, въпросът за влиянието и единството на българските и германските леви социалисти е извънредно актуален. Отделен въпрос е широката популярност на имената и делото на Роза Люксембург и Карл Либкнехт в България. След убийството им поетът Христо Смирненски написва за тях две знаменити стихотворения, а в България започва да се отбелязва денят на трите „л“-та – денят на Люксембург, Либкнехт и Ленин, в противовес на трите „к“-та: Киндер, Кюхе, Кирхе.

Името и делото на Роза Люксембург оставят дълбока следа в историята на българския социализъм и днес са солидна основа за общност на възгледите на българските и германските, на европейските леви.

ИДЕИТЕ НА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И ПРОГРАМНОТО РАЗВИТИЕ НА БКП/БСП

Евгений Кандиларов

Евгений Кандиларов – доктор по история. Работи като сътрудник в Центъра за исторически и политологически изследвания и като хоноруван преподавател в СУ „Св. Климент Охридски“ – ИФ и ФКНФ, специалност „Японистика“. Научните му интереси са насочени към проблемите на политическото и стопанското развитие на България след Втората световна война и към българската външна политика в контекста на международните отношения между Изтока и Запада в годините на Студената война. Автор е на книгата „България и Япония. От Студената война към XXI век“.

Роза Люксембург безспорно е една от най-забележителните фигури на международното социалистическо движение. Нейните приноси и като теоретик, и като активист заслужават да бъдат разглеждани и отбелязвани от новите поколения социалисти, тъй като от тях могат да се почерпят немалко идеи, които да допринесат за развитието на социализма в съвременната епоха от началото на XXI в., близо век след времето, в което тя живее и твори.

Въпреки че теоретичното наследство на Роза Люксембург оказва съществено влияние на различни етапи от развитието на социалистическото движение и става обект на остри нападки и спорове както от страна на социалдемократите, така и от страна на последователите на Ленин, а също и при превъплъщенията на сталинския модел на социализма, все пак бихме могли да кажем, че то е възприемано в известен смисъл като ерес и от двете страни на социалистическото движение в Европа. По тази причина Р. Люксембург е тенденциозно изолирана и неоправдано поставена от основните течения на европейския социализъм в позицията на аутсайдер. Това обаче по-скоро е следствие и свидетелство за вътрешните недостатъци, проблеми, провали и противоречия на социализма в Европа през изминалия XX век.

За съжаление влиянието на идейно-теоретичното наследство на Роза Люксембург върху развитието на социализма в България и по-конкретно върху развитието на БКП до 1989 г. и впоследствие върху БСП става жертва именно на тези противоречия, идейно-политически сблъсъци, разриви и обрати, които бележат развитието на социалистическото движение в Европа през XX век.

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

И все пак, ако подложим на анализ идейно-програмното развитие на българските социалисти през тези години, можем да забележим, че има някои макар и краткосрочни периоди в историята на БКП/БСП, когато в програмните постановки на партията залягат идеи, много близки до схващанията на Роза Люксембург както за тенденциите в развитието на глобалния капитализъм, така и за постигането на демократично социалистическо общество.

Годината, в която Роза Люксембург завършва по изключително брутален и насилствен начин своя жизнен път, е една от най-драматичните и символни години в развитието както на международното, така и на българското социалистическо движение. През май 1919 г. се провежда Двадесет и вторият конгрес на БРСДП (т.с.), който се превръща в Първи конгрес на Българската комунистическа партия (тесни социалисти) – БКП (т.с.). Той преименува партията и обявява присъединяването ѝ към създадения през същата година Комунистически интернационал. Приема се Програмна декларация, която става основният партиен документ до политическата промяна на 9 септември 1944 г.¹ Програмната декларация е отражение на своето време и на Лениновата теория за световната революция. В нея се отстояват принципите на революционния социализъм в епохата на империализма и на самостоятелната пролетарска класова борба. Отхвърля се категорично буржоазната демокрация като изчерпала своето значение и на преден план като непосредствена задача се извежда установяването на диктатура на работническата класа чрез революция. Основните ценности се пречупват през политическата практика в Съветска Русия и се налагат исканията за социалистическа съветска република, всенародна милиция и червена армия, за експроприация и социализация на всички средства за производство и размяна и т.н. След 1919 г. комунистическата партия не просто извежда като приоритет, а абсолютизира борбата на една класа срещу останалите, оправдава класовата пролетарска диктатура, пренебрегва буржоазната законова уредба на обществото, допуска гражданската война като средство (път) за постигане на своята крайна цел – социализма². От този момент нататък установяването на диктатура на пролетариата във формата на съветска власт става главен стратегически лозунг на комунистическото движение в България.

Така в своето идейно и програмно развитие БКП, далеч преди да стане една от управляващите политически сили след 9 септември 1944 г., попада в

¹ Подготвеният и обсъден в партийното ръководство и в Коминтерна проект на нова партийна програма през 1922 г. не е приет от висшия партиен форум – конгреса, поради събитията в България през 1923 г. и обявяването на БКП извън закона след 1924 г. Най-общо казано, комунистическата доктрина пронизва напълно проекта за нова програма, която е трябвало да приеме Петият партиен конгрес през 1923 г. В проекта (подготвен по препоръка на Коминтерна и докладван на неговия Четвърти конгрес през декември 1922 г.) се запазват и доразвиват програмните цели и задачи от Декларацията от 1919 г. Макар че остава без разгърната теоретична програма през целия период, БКП отстоява идейната идентичност на партия – членка на Комунистическия интернационал, която споделя и активно подкрепя всички негови принципи, цели и задачи.

² Турлакова, Т. Някои необходими акценти в новия прочит на историята на социализма в България (1891–1944 г.). – В: Изследвания по история на социализма в България. Т. I. С., 2008, с. 20.

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

пряка зависимост и под силното влияние на теоретичните постановки на Третия интернационал (Коминтерна), водеща роля в който има Руската комунистическа партия, от 1925 г. – ВКП (б). Този процес е известен като „болшевизация“ на партията и протича на два етапа след 1919 г., границата между които е 9 септември 1944 година.

На пръв поглед приетата от БКП идейна основа съвпада в голяма степен с идеите на Роза Люксембург, която в годините преди войната още от края на XIX в. подобно на Ленин защитава принципите на революционния марксизъм, застава категорично в подкрепа на позициите на Карл Кауцки за революция и се противопоставя на тезите на Едуард Бернщайн за възможностите съществуващата капиталистическа система да се реформира посредством взаимодействие и общи действия с други, буржоазни по своя характер партии. Нещо повече, в разразилия се драматичен теоретичен сблъсък в рамките на Втория интернационал, засегнал трайно и развитието на БРСДП (и довел до нейното дълготрайно разцепление), именно Роза Люксембург чрез своя политически памфлет „Социална реформа или революция“ става най-изявеният защитник на революционния марксизъм, обвинявайки Бернщайн, че поставя под въпрос самото съществуване на социалдемократическото движение и неговите основни характеристики, които го отличават от останалите политически течения. В своята защита Роза Люксембург привежда множество аргументи, доказвайки Марксовата теория за предопределеността на ескалиращите противоречия на капиталистическата система на производство, печалба и натрупване на капитал и на класовите противоречия.

Този факт, както и активната революционна позиция на Роза Люксембург в годините на Първата световна война, участието ѝ във въстанието на съюза „Спартак“ и трагичният завършек на нейния и на Карл Либкнехт живот дават възможност на Ленин да използва нейното име и пример като символ и знаме, за да мотивира своите поддръжници за революция и борба срещу реакцията на опозиционните на Третия интернационал политически сили.

Малко по-късно обаче противоречията, острите сблъсъци и засилващите се репресии в Съветския съюз при управлението на Сталин карат неговите критици и политически противници да използват авторитета и теоретичните постановки на Роза Люксембург, за да подложат на критика и сериозни обвинения наложеного в СССР управление. В редица свои съчинения, може би най-добре в труда си „Руската революция“, Роза Люксембург остро критикува случващото се в Русия, а именно липсата на свобода и нарушаването на основополагащи демократични принципи чрез наложения от Ленин и болшевиките принцип на „демократическия централизъм“. Думите на Роза Люксембург звучат като провидение: „Свобода само за членовете на правителството, само за партийните членове, колкото и да са многобройни, не е свобода. Свободата винаги е свобода на инакомислещите. По същество политическата свобода зависи не от фанатичите на „справедливостта“, а по-скоро от всички стабилизиращи, полезни и изчистващи действия на дисидентите. Ако свободата стане привилегия, функцията на политическата свобода е нарушена.“

Критиките срещу Ленин и изключително точният анализ на Роза Люк-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

сембург за това докъде може да доведе липсата на политическа свобода (нещо, което се случило в СССР и в страните със съветски модел на социализъм, вкл. и в България) водят до negliжиране, непревеждане и неиздаване на нейните съчинения и теоретични постановки или поне не на всички, а само на подкрепящите марксистко-ленинската идеология.

В годините след 9 септември 1944 г. БКП за първи път в своята история става управляваща политическа сила. Под въздействие на външни и вътрешни фактори от края на Втората световна война до 1947–1948 г. БРП (к) възприема съвършено различна от прокламираната до момента програмна и управленска стратегия. Ръководството на партията прави опит да разработи собствен, национален модел на преход към социализма, съобразен с българските особености, който не следва сляпо съветския опит от края на 30-те години. Този период е известен като „отечественофронтовски“, или т.нар. години на народната демокрация. Моделът включва парламентарно управление и многопартийност, смесена пазарна икономика и плурализъм на собствеността, като се запазват универсалните принципи на демократичното политическо устройство (общо изборително право, равенство пред законите, свобода на словото и печата, събранията и митингите, неприкосновеност на жилището, равноправие на двата пола и др.). Опитът за осъществяване на народнодемократичния модел влиза в противоречие с новите тенденции, създадени от избухването на Студената война. Тя променя съветската позиция, която изисква налагането на съветския модел с неговата политическа и социално-икономическа система, налагането на авторитарния модел и подчиняването на обществените организации на държавата, в която ръководна роля има комунистическата партия, прилагането на командно-административните методи на управление и нарушаването на основните политически права и свободи на гражданите.

Въпреки динамиката на идейното и програмно развитие на партията през следващите десетилетия, въпреки вътрешните противоречия и множеството промени в идеологическото развитие на БКП, до 1989 г. не настъпват съществени промени в рамките на идеологическата парадигма, зададена от СССР след Втората световна война.

И все пак идеите на Роза Люксембург не са напълно забравени. Напротив, нейните схващания за демократичните принципи, на които трябва да стъпи идеалното социалистическо общество, стават особено актуални през 60-те години, когато в Източния блок и не само там се заговаря за „социализъм с човешко лице“, за демократизиране на политическата система, за реформи, които да премахнат „допуснатите през предишните години“ деформации и отклонения от марксистко-ленинската идеология.

В Западна Европа тази вълна ще рефлектира в появата на еврокомунизма, а и във възраждането на европейската социалдемокрация, особено с идването на власт на Вили Брант в Германия. Този процес е свързан с реабилитацията на Роза Люксембург като един от най-изтъкнатите теоретици на немската социалдемокрация.

Краят на Студената война поставя България и БКП в съвършено различна международна и вътрешнополитическа ситуация, която налага коренна промяна и в идеологическата парадигма. Реформирането на БКП съобразно с новите

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

политически условия след 10 ноември 1989 г. започва на проведения извънреден XIV конгрес (30 януари – 2 февруари 1990 г.). В приетия от конгреса „Манифест за демократичен социализъм в България“ БКП се отказва от съветския модел и възприема принципите на демократическия социализъм. Според документа това означава отказ от демократическия централизъм и провеждане на реформи за изграждане на демократично и хуманно социалистическо общество със свободни хора на труда, с гарантирани права на всички граждани и с равни възможности за свободно развитие на всеки. През следващите няколко години са приети още няколко програмни документа, които доразвиват тази концепция, като в тях дори категорично се подчертава, че в идейната основа на партията наред с утвърдените представители на марксистката теория Маркс, Енгелс и Ленин се включват и други, сред които са и Роза Люксембург и Карл Либкнехт.

Тези идейни постановки са най-цялостно развити в новоприетата програма на партията от 1994 г. Тук е моментът да отбележа, че според мен това е периодът, в който за кратко БСП се доближава най-много до някои постановки (не всички) на Роза Люксембург. Друг подобен период е между 1919 и 1923 г., когато въпреки постановките от Програмната декларация, според позицията на Димитър Благоев, продължават да са в сила и принципните постановки на т.нар. Бузлуджанска програма на партията, издържана изцяло в духа на социалдемократическите традиции на Втория интернационал.

Смятам, че оттам нататък след 1994 г. до наши дни влиянието на идеите на Роза Люксембург и въобще на нейната личност и авторитет като теоретик в международното социалистическо движение многократно отслабва и едва ли може да се говори за влияние в официалното ръководство и идеологическата линия на партията, отразена и в новоприетата програма през 2008 г. Тази липса е свързана и с цялостното отслабване на влиянието на марксизма като идейна основа на партията, особено на революционния марксизъм, както и на историческия детерминизъм. Наблюдава се по-скоро налагане на концепцията на Бернщайн, залегнала в основата на европейската социалдемократия. Тоест на този етап можем да разглеждаме влиянието на идеите на Роза Люксембург върху идейно-програмното развитие на партията по-скоро през призмата на идейно-политическия сблъсък между нея и Бернщайн (тук бих прибавил и Фридрих Еберт).

Днес, в контекста на настоящата световна не само икономическа, но и задълбочаваща се политическа и социална криза в света, бихме могли убедено да твърдим, че някои от безспорните приноси на теоретик от ранга на Роза Люксембург към идеологията не само на революционния марксизъм, но и на социализма като цяло звучат актуално и биха допринесли много, ако бъдат включени в дневния ред на международното работническо и социалистическо движение от началото на XXI в. Смятам, че голяма част от анализите и теоретичните разработки на Роза Люксембург са изпреварили своето време. Тя основава своите идеи за промяна както на поуките от миналото, така и на вярата си в по-доброто бъдеще. Именно поради това нейната теоретична мисъл изпреварва съвременните теории и дава възможност да анализираме по-добре моралната, социалната и икономическата криза, в която се намират България и Европа, а в известен смисъл и по-голямата част от света.

БЪДЕЩЕТО НА СОЦИАЛИЗМА Е СОЦИАЛИЗМЪТ НА БЪДЕЩЕТО

Борис Борисов

Борис Борисов – доктор по философия. Има множество научни и политически публикации. Водил е курс, посветен на проблемите на съвременната европейска философия в Софийския университет. Научните му интереси са в областта на класическата и съвременната немска философия, метафизиката и философията на политиката.

Роза Люксембург е сред онези дейци на лявото движение, които успяват по уникален начин да съчетаят практическата революционна активност с постулатите на високата теория. Известно е например, че тя в продължение на много години води специализирани курсове в партийната школа на Германската социалдемократическа партия, като основният акцент е върху икономическата проблематика, вследствие на което възниква и монументалният ѝ труд, посветен на натрупването на капитала. Теоретичната активност на Роза Люксембург има не само икономически, но и определено философски измерения. Философска определеност има и въпросът за бъдещето на социализма, който е основополагащ за настоящия доклад. Този въпрос е толкова важен, защото социализмът като идеология е органично обвързан с идеята за бъдещето. За разлика от останалите доктрини, които се концентрират предимно върху настоящето, социализмът се свързва с идеята за голямата, фундаменталната, дългосрочната цел, чиято реализация е положена в модуса на бъдещето. Именно тази особеност на социалистическото мислене е използвана като основание от неговите критици да отправят към левицата обвинения в утопизъм и бягство от проблемите на настоящето. Тези критици обаче недооценяват факта, че утопизмът в неговия позитивен смисъл е изцяло градивен, доколкото засилва вярата, че е възможно тържеството на доброто над злото, на справедливостта над експлоатацията, на благоденствието над упадъка.

Даването на адекватен отговор на въпроса за бъдещето на социализма изисква да имаме яснота относно вече съществуващите основни форми и про-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

явления на социалистическата идея. Тук се открояват преди всичко два модела – на социализма от съветски тип и на социализма от западен, социалдемократически тип. Понастоящем и двата модела са напълно изчерпани и неспособни да отговорят адекватно на предизвикателствата на съвременната епоха, като тази теза естествено подлежи на аргументиране.

Да започнем със социализма от съветски тип, който в определен вариант присъстваше и в България. Големият проблем на този тип социализъм, довел и до неговия крах, се състои в извращаването на водещи хуманни идеи, като добър пример в това отношение е случилото се с идеята за сигурността. Потребността от сигурност е водеща за всяко човешко същество, но в социалистическото общество от съветски тип тази идея придоби ненормални измерения, доколкото се изроди в недопустима държавна намеса в личните и дори в интимните дела на хората, в полицейски производ, в изначално обречен на провал опит проблемите да бъдат решавани по пътя на насилието. Разбира се, това съвсем не означава, че трябва да се отричат многобройните постижения на съветския социализъм, извел страните, в които е бил приложен, от многовековна изостаналост и издигнал ги до едно качествено ново ниво на социално, икономическо и културно развитие. Въпросът обаче е, че този модел е неприложим в съвременния свят, в който свободата е водеща ценност, и в този смисъл всеки опит за необосновано ограничаване на личните права би срещнал много сериозен отпор. Също толкова неадекватен на съвременните реалности е и класическият социалдемократически модел, който е функционирал успешно в условията на силна национална държава, когато капиталът не е имал сегашната мобилност и свобода на движение. Иначе голямото предимство на социалдемократическия модел е, че успя да намери баланса между свободата и сигурността, между предприемачеството и справедливостта, но днес този баланс трябва да бъде преформулиран, така че да отговори адекватно на новите реалности.

Тук можем да фиксираме и първата водеща характеристика на социализма на бъдещето, а именно – разглеждането на свободата и сигурността като две взаимнодопълващи се ценности, без които пълноценното социалистическо общество е еднакво невъзможно. Въпросът обаче е този баланс сега да бъде изведен на качествено ново, транснационално равнище. Втората и най-важна характеристика на социализма на бъдещето е, че той е демократичен социализъм, което го прави еднакво отдалечен както от социалдемократията, така и от комунизма. Спецификата на демократичния социализъм е, че той, за разлика от социалдемократията, смята капитализма за преходно обществено-икономическо явление, а разликата с комунизма е в това, че отмирането на капитализма се тълкува като естествен, еволюционен процес, а не като изкуствено предизвикан, нямаш реална основа революционен процес. Другояче казано, бъдещето на социализма е в модерната, демократична левица, която, казано философски, вярва непоколебимо, че в крайна сметка доброто ще триумфира напълно, изцяло ще победи злото, но знае, че това е дълготраен процес, изискващ време, търпение и преди всичко целенасочена и планомерна активност, тласкаща обществото към състоянието на всеобщо благоденствие, справедливост и свобода.

ИДЕИТЕ НА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ – ВЧЕРА, ДНЕС И УТРЕ

Александър Николов

Александър Николов е завършил география – бакалавърска степен, магистър по най-нова и съвременна история в СУ „Св. Климент Охридски“. Дипломната му работа е за войната срещу Югославия през 1999 г.

При един от по-дългите случаи на затворнически престой Роза Люксембург рисува свой автопортрет. Той не може да бъде видян днес – сигурно защото не се е запазил. Запазили са се обаче множество описания за нея. Две от тях звучат така.

„Отличителни белези на Розалия Едуардова Любек-Люксембург са следните: ръст среден, коси черни, очи кафяви, нос и уста нормални, лице продълговато, на дясната буза до устата има бенка.“

Другото е характеристика: „Лицето [й] ...трябваше да се види в движение... очите – живи, наблюдателно-проницателни, умни и в същото време мечтателно-кротки. Но кроткостта на тези очи изчезваше, те ставаха презрително-студени, пълни с гняв и сарказъм, когато тя се сблъскваше с враговете на работническата класа.“

Първото кратко, безлично описание е на варшавската полиция в периода преди задържането на Роза в Полша през пролетта на 1906 г., после е допълнено, че задържаните са „терористи“ и „бунтовници“. Вторият портрет е даден от нейната позната Н. Семковска – в такава светлина я описват нейните приятели, другари и съидейници и занаятчици.

Това е малък шрих от противоречията на времето – време, в което Люксембург вече става известна в работническите и в социалдемократическите среди на редица страни в Европа. И е решена да се бори за по-добро и за единствено справедливото бъдеще на човечеството – за социализъм. Време също така, в което задкулисите среди и сили на капитала подготвят бавно и систематично спектакъла на Първата световна империалистическа война. Ако погледнем идеалистично и романтично на подобни несъвмес-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

ними описания за нея, а не с нагласата на материалистическия идеализъм, самата тя би ни казала, че това е нещо „твърде съмнително“.

Средата на Люксембург до ученическите ѝ години, заедно с личностните ѝ качества дават израз на смели идеи. Родена е в Замощч (Замостие), Полша. Семейството ѝ кръщава своите деца с полски имена, за да подчертае отхвърлянето на национално-религиозната затвореност на еврейството по това време. Родителите ѝ не одобряват проявите на еврейския национализъм като отговор на потискането на еврейското малцинство от скиптъра на полския и руския царизъм. Баща ѝ държи неговите деца да имат солидни професии, а майка ѝ възпитава у малката Роза любов към полската литература. Още в съвсем ранна възраст тя вече има критичен поглед върху Шилеровия романтизъм, а влечението ѝ към природните науки я прави атеист. В училището във Варшава попада в кръжок по самообразование, където в светогледа ѝ се намесват социални проблеми и идеи от утопичния и научния социализъм. Младият човек симпатизира на подобни идеи от морално-етична гледна точка, но Роза скоро научава, че за тях властта наказва със смърт. Представители на полската марксистка група „Пролетариат“ са обесени, а ръководителят на гимназиалния кръжок Щчепански е арестуван. Тези гонения пращат Роза първо в провинцията, а после извън родината ѝ – в Швейцария.

В Цюрих тя заварва полските социалдемократи и е привлечена от възможността да следва в университета. Посещението на лекциите е свободно, но записването за обучение става срещу сериозно заплащане. Тук на помощ идва Международният съюз на студентите, чиито участници събират необходимата сума за таксата. Колегите ѝ правят това за 19-годишната Люксембург, защото по думите на Мархлевска: „всички ние я смятахме за изключително талантива революционерка“. Тази студентска солидарност и бунт срещу ограниченията, така мечтани и днес от редица европейски студенти, дават шанс на Роза ярко да се впише в социалната и икономическата критика и в научните спорове за това, какво да е бъдещето на обществото. Публицистиката става неизменна част от живота ѝ и във фокуса ѝ се вплитат въпросите на икономиката, социологията, политическата философия и теория. Най-запомнящи се са емоционалните и аргументирани спорове, които Роза често води със своите професори в аудиториите. След като завършва своя докторат, тя отново трябва да смени местожи-

Карикатура в „Der Warbe Jakob“ (The Real McCoys) по повод делото на Кайзерова Германия срещу Люксембург във Франкфуртския съд, 25 юли 1914 г. – източник: интернет.

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

телството си.

В Германия в средите на Германската социалдемократическа партия Люксембург идва с известен опит и с ясни нагласи за участие в политиката – главната задача на идеологията е съединяването на научния социализъм с работническото движение. Слушателите на различни събрания в страната имат възможност да я оценят като блестящ оратор, а и работата в партийния печат също ѝ носи широка известност. Роза разобличава фалшивостта на буржоазната демокрация от гледна точка на класовите интереси на пролетариата, критикува остро отклоненията от марксизма в левите среди (опортюнистите) и смята както революционния път, така и парламентарната борба за пътища към смяната на обществения строй. Влиянието ѝ е голямо и поради силно изразената интернационалност на тезите ѝ, които са добре познати на международните конференции на социалдемократията.

Идеите, с които се отличава Роза Люксембург, намират място в две от най-известните ѝ произведения – „Масовата стачка, партията и профсъюзите“ и „Кризата на социалдемократията“ (1915).

В брошурата „Масовата стачка, партията и профсъюзите“ се разглеждат взаимоотношенията между профсъюзите и социалдемократическата политическа дейност. Основните изводи са на базата на Първата руска революция от 1905 г., на която Роза гледа като на пролог към предстоящата първа успешна пролетарска революция. Тя е категорична, че:

„...Една година революция даде на руския пролетариат онова „школуване“, което 30 години парламентарна и синдикална политическа борба не могат да дадат изкуствено на германския пролетариат.“

Моментът за „изкуствеността“ на подготвяна и поддържана активност за революционни промени е интересен с препратки към днешното положение на взаимовръзката профсъюзна – политико-партийна дейност и обратно. Всъщност се излага една теза, която намира многократно потвърждение в съвременното ни, а именно, че при „нормален“ ход на нещата в капиталистическото развитие и буржоазната държава, при състояние без „бурни класови борби“, ядрото на потиснатите, състоящо се от работниците и наемните служители, „съвсем не може да се организира“. То остава безсилно. Ето защо Люксембург твърди, че „синдикалната борба, точно като парламентарната борба, е борба изключително върху почвата на буржоазния правов строй“, и посочва единственото революционно решение. Решението се състои в прилагане на социалдемократичните и социалистическите/комунистическите идеи, които са способни, като използват и двете средства за борба, да политизират движението и да му придадат същинската насоченост в хода на „класовата борба“. Крайната цел е диктатура на пролетариата – форма на управление и обществено устройство, единствено изпълващи понятието демокрация с истинско съдържание.

С множество примери тя разглежда двоякия характер на руската революция, която е едновременно демократична и пролетарска. По нейните думи, за да се превърне един работник, който е баща на семейство, в „революционен романтик“, готов да жертва живота си за бойните идеали, е нужна солидна културна и просветна работа. А в Русия тя е извършвана в продължение на 15 го-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

дини от истински социалдемократи, работещи и агитиращи в доста по-тежки условия, отколкото германските си съидейници.

В това произведение Роза се спира подробно на въпроса за ролята на масовата стачка в революционната борба – тема, която в редица моменти е ключова за германската социалдемократия. Проследявайки подробно профсъюзните икономически стачки на руските работници от 1896–1906 г. като действителна „пряка акция на масите“, тя заключава:

„В действителност не масовата акция ражда революцията, а революцията ражда масовата стачка.“

Това е едно практическо потвърждение на теоретичната постановка, че синдикалното дело се отнася към политическата борба както частното към общото. Ето защо искането за равнопоставеност между двете, което е често срещана претенция от страна на профсъюзни дейци и досега, не е нищо друго, освен признак за незрялост у синдикалистите. Това разпокъсва силите на работниците и възпрепятства непрекъснато преплитащата се връзка между икономически и политически борби в обществото.

Произведението на Люксембург „Кризата на социалдемократията“, известно още и като Брошурата на Юниус (по нейния творчески псевдоним), разкрива още по-машабни идеи, които са валидни и днес. Текстът е създаден в разгара на вилнеещата Първа световна война. Роза посочва маските, които падат в хода на войната, за да подчертае обречеността на довоенното общество:

„Буржоазното общество стои пред нас опозорено, затънало в безчестие и кръв, опръскано с кал – ето какво е то. Не такова, каквото е зализано и благоприлично, даващо вид на култура, философия и етика, ред, мир и правова държава, а като хищен звяр, като вакханалия на анархията, като чума за културата и човечеството – такова изпъква то в истинския си, оголен лик.“

И макар на подпалвачите на световната война да е отредено обширно място в този текст, основен обект на критика са подгласниците на империализма начело с немските парламентарни социалдемократи. Поводът е превратната за социалдемократията дата 4 август 1914 г. – денят, в който представители на ГСДП одобряват поисканите от правителството извънредни разходи за воденето и започването на Първата световна война.

В „Кризата на социалдемократията“ със своята антивоенна и антиимпериалистическа позиция Люксембург онагледява принципната разлика между довоенната социалдемократия и истинската идеология за мир и социализъм. Като определя поведението на най-масовата социалдемократическа партия в света – ГСДП, като линия на истински банкрут и позор за социалистическата идея, Роза показва, че разминаването между думи и дела в най-решителните моменти, когато животът на милиони е поставен в плен на капиталистическата същност – печалби и грабителство, е предателство, което може да бъде сравнявано единствено с пропагандата и същността на господстващата експлоататорска класа. Следователно гибелта на милиони трудови хора в братоубийствена касапница лежи на съвестта и отговорността не само на царете, буржоазията и всички техни наемници, а и на тези социалдемократи, които са захвърлили своите идеи и убеждения в най-решителния час. Точно тук е границата между

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

краха на социалдемокрацията и комунистическата идеология – комунистите са последователите на Маркс, които не само защитават идеите на революционните истини и промени на думи, но са готови да заплащат за осъществяването им със своите дела и живот.

Люксембург вижда изхода в това, пролетариатът и останалите му верни ръководители да се отърсят от собствените си заблуждения и да посрещнат позорната истина за предателството с готовност да намерят пътя към правилните действия. Тя изказва увереност, че това е възможно, защото:

„Работническата класа може винаги без страх да застане лице в лице срещу истината и най-горчивото самообвинение, тъй като нейната слабост е самозаблуждение и строгият закон на историята ѝ връща силата и ѝ гарантира нейната крайна победа.“

Безпощадната самокритика е вярното средство, чрез което социалистическото движение ще се отърве от нанесения му от „своите“ политически и морален удар.

В логичен и въздействащ анализ в противовес на официалното становище на ГСДП, че война няма да има, Люксембург разглежда петте случая, в които Първата световна война в периода от 1905 до 1913 г. е била на път да избухне. Тя проследява ясно и икономическите мотиви в инициативата, и участието на Кайзерова Германия във войната, което е елемент от самото съществуване на империализма. Войната се води не заради „съществуването и свободното развитие на Германия“, както гласи официалната пропаганда, а за печалбите на Германската банка, на манесмановци и круповци в Азия и Африка.

Единственото решение, единственият отговор на пролетариата на тази война е гражданската война. Само тя, която осъществява на дело лозунга „Война на войните“, заедно с готовността да се гради новата обществено-политическа система на социализма, е в състояние да върне мира и да гарантира справедлив живот за народното мнозинство. В противен случай прогнозата на Роза Люксембург е, че Първата световна война, независимо от спечелилия съюзнически блок, ще бъде загрявка за следващата, още по-кървава и жестока световна империалистическа война. Както всички знаем от историята, само в рамките на следващото поколение това предвиждане стана действителност.

През последното десетилетие на XX в. и първото десетилетие на XXI в.

Höher die Fahne des Kommunismus

Mit Lenin, Luxemburg, Liebknecht gegen den Faschismus!

Heute Massenbesuch der Gräber / Kundgebung in Friedrichshagen am nachmittags 4 Uhr

Рисулка на Борис Ангелушев в „Роте Фане“ (Работници шестват в чест на Люксембург, Либкнехт и Ленин), 15 януари 1931 г. Стойков, Атанас. Борис Ангелушев – Монография. С., Български художник, 2003.

тази война е гражданската война. Само тя, която осъществява на дело лозунга „Война на войните“, заедно с готовността да се гради новата обществено-политическа система на социализма, е в състояние да върне мира и да гарантира справедлив живот за народното мнозинство. В противен случай прогнозата на Роза Люксембург е, че Първата световна война, независимо от спечелилия съюзнически блок, ще бъде загрявка за следващата, още по-кървава и жестока световна империалистическа война. Както всички знаем от историята, само в рамките на следващото поколение това предвиждане стана действителност.

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

наблюдаваме цяла поредица от жестоки военни конфликти, убили милиони хора в света. В тези войни водещите капиталистически страни громят и разнищват суверенни държави като Ирак (два пъти), Югославия, Афганистан, Либия и други. Това става до такава степен често и систематично явление, че едва ли не се очаква да го приемем като нормално положение на едни нови трайни международни отношения, в които грубата сила има превес над всяко право и справедливост. Сякаш „Кризата на социалдемократията“ е писана не преди повече от 95 години, а днес. Защото официалните леви сили в Европа все по-често следват позорния пример на 4 август 1914 г.; те твърде често забравят класовата борба „в името на гражданския мир“ и превръщат границата капиталистическо–антикапиталистическо (социалистическо) повече в пародия, отколкото във възможна и правилна перспектива на действие. На фона на последната война в Либия тревожност създава безотговорността и липсата на съпротива в Европа, което може да струва на човечеството нова световна война. Да не забравяме предупреждението, че който сее вятър в Африка и Азия, рано или късно жъне бури в самата Европа.

Примерът на Роза Люксембург, която заплати за отстояването на истината с живота си през 1919 г., е много по-перспективен и правдив, отколкото претенциите на всички, които се кичат фалшиво и йезуитски с прозвището „борци за мир и социална справедливост“. За Люксембург истината и свободата са святи и само социализмът води към тях:

„Социализмът е първото народно движение в световната история, което си поставя за цел и е призвано от историята да внесе в обществената дейност на хората съзнателна мисъл, планова мисъл, а с това и свободна воля.“

Истинските последователи на социализма вчера, днес и утре следват един завет: откритост, яснота, честност. Предаден с думите на забележителната революционерка Роза Люксембург, този завет е: Аз бях, аз съм, аз ще бъда!

ЛИТЕРАТУРА

1. Люксембург, Роза. Избрани съчинения. С., БКП, 1960.
2. Евзеров, Р., И. Яжборовска. Роза Люксембург – биографичен очерк. С., Партиздат, 1979.

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И БОРБАТА ПРОТИВ МИЛИТАРИЗМА И ШОВИНИЗМА

Борис Боев

Борис Боев е завършил история, следва магистратура „Нова и съвременна българска история“ в СУ „Св.Климент Охридски“.

Навечерието на Първата световна война. Капиталистическият свят е в криза. Засилват се революционните настроения сред трудещите се. Социалната революция изглежда все по-близка перспектива. Но възможността е едно, а действителността – съвсем друго. Господстващата капиталистическа класа със зъби и нокти се бори за своето съществуване. Тя търси начини да неутрализира революционното движение на трудещите се. Тя търси начини да стабилизира задъхващата се от липса на достатъчно пазари капиталистическа икономика. Изходът от всички проблеми за капиталистите е един – война. Война грабителска, война несправедлива, война империалистическа. Войната ще разшири пазарите. Войната ще стабилизира икономиката. Войната ще неутрализира гнева на трудещите се, стига само последните да бъдат измамани така, че да гледат на грабителската война като на „отбранителна“, на империалистическата война – като на „освободителна“, на несправедливата война – като на „справедлива“. Присъщият на трудещите се интернационализъм трябва да бъде подменен с шовинизъм, така че да виждат в работниците от другите страни не свои братя по класа, а свои кръвни национални врагове. За успеха на тази грандиозна измама на работниците ключова роля имат водачите на работническите социалдемократически партии от II Интернационал. Те вкупом и почти без изключение застават на страната на „своята“ буржоазия. Те са за „защита на отечеството“, за класов мир с буржоазията, за война с другите народи. По-грандиозно предателство и измяна на международното работническо движение не е имало до този момент. Единици са тези революционни дейци в Западна Ев-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

ропа, които, по примера на Ленин и Болшевишката партия в Русия, да заемат правилна марксистка позиция по отношение на войната. В Германия, където измяната на социалдемократията е най-тежка и позорна, човекът, който от навечерието на Първата световна война до края на своя живот се бори последователно, твърдо и решително против милитаризма и шовинизма, проповядван от буржоазната пропаганда – това е Роза Люксембург.

Към навечерието на Първата световна война Роза Люксембург, една от най-видните представителки на революционния марксизъм в Германия (тогава революционните маркисти все още се наричат социалдемократи), организира и провежда редица събрания из страната. На тях тя разобличава милитаризма и шовинизма на германската буржоазна държава. Така, на 26 септември 1913 г., на събрание в Бокенхайм (Франкфурт на Майн) тя риторично запитва присъстващите хора: *„Трябва ли да позволим безнаказано да бъдем хвърлени във война?“*. В отговор на възгласите на събралите се *„Никога!“*, тя заявява: *„Ако поискат от нас да воюваме против нашите френски или други братя, ние трябва да се провикнем: Ние няма да сторим това!“* (виж Р. Евзеров, И. Яжборовска. Роза Люксембург. Биографичен очерк. С., 1979, стр. 272).

Властите виждат в думите на Роза Люксембург призив за неподчинение на закона. А законът – това е юридически израз на волята на господстващата капиталистическа класа. Следователно, в думите на Роза Люксембург, която се смята за „представителка на най-радикалните възгледи на социалдемократията“ и която при това се ползва с огромно влияние сред трудещите се хора, словата ѝ са не просто призив за неподчинение на някакъв абстрактен закон, а са открито противопоставяне на коренните класови интереси на германската буржоазия в конкретната историческа ситуация. Почувствала се застрашена от антимилитаристичната и антишовинистична пропаганда на Роза Люксембург, германската капиталистическа класа прави логичното – задейства подчинената ѝ държавна репресивна машина. През октомври 1913 г. тя е дадена под съд. Но съдът, вместо да смаже нея и нейните идеи, се превръща в още една трибуна за разясняване смисъла и същността на антимилитаризма, антишовинизма и социализма. Особено забележителна в това отношение е речта на Роза Люксембург пред наказателното отделение на Франкфуртския съд от 20 февруари 1914 г., останала в историята под името „Милитаризмът, войната и работническата класа“ (виж Роза Люксембург – „Избрани произведения“, С., 1960, стр. 499–512). В тази си реч Роза Люксембург на първо място категорично отхвърля многократно повтореното от прокурора обвинение, че е „подстрекавала безмерно“ своите слушатели. Фактически с подстрекателство се занимава именно буржоазната държава, от която Роза Люксембург се разграничава:

„...господин прокурор, ние, социалдемократите, изобщо не подстрекаваме! Защото какво значи „подстрекавам“? Нима съм се опитала да внуша на събралите се: когато във война като немци отидете в неприятелска страна, например в Китай, вълнейте така, че и след сто години никой китаец да не смее да погледне накриво немец? Ако бих говорила така, тогава това би било, разбира се, подстрекаване. Или може би съм търсила да надъхам у насъбраните

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

маси национално високомерие, шовинизъм, презрение и омраза към други раси и народи? Това би било, разбира се, подстрекаване“ (стр. 500).

Но марксистите, верни на девиза на „Манифеста“ – „Пролетарии от всички страни, съединявайте се!“ – не могат да говорят по този начин, на тях е чужд и враждебен такъв вид шовинистично и великодържавно подстрекателство. Просвещаването (а не подстрекаването) на трудещите се е това, на което посвещават живота и силите си марксистите:

„Онова, което направих в онези франкфуртски събрания и което ние, социалдемократите, винаги правим с перо и реч, то е: да разпространяваме просвета, да довеждаме до съзнанието на трудещите се маси класовите им интереси и историческите им задачи, да им посочваме едрите линии на историческото развитие, тенденциите на икономическите, политическите и социалните промени, които се извършват в недрата на днешното ни общество и които с желязна необходимост водят към това, че при известна степен на развитието съществуващият обществен строй ще бъде отстранен и на негово място ще бъде поставен по-висшият социалистически обществен строй. Така агитираме ние, така издигаме и нравствения живот на масите чрез облагородяващото въздействие на историческите перспективи, върху почвата на които ние заставаме. Изхождайки от същите главни гледища – тъй като у нас, социалдемократите, всичко се подчинява на един хармоничен, завършен и научно обоснован мироглед, – ние водим и нашата агитация против войната и милитаризма. И ако господин прокурорът със своите жалки свидетели схваща всичко това като просто подстрекателство – това схващане чисто и просто се дължи единствено на неспособността на прокурора да мисли по социалдемократически начин“ (стр. 501).

Разобличавайки милитаризма и шовинизма, Роза Люксембург не пропуска да свали маската и на мнимия патриотизъм, зад който се крият грабителските класови интереси на буржоазията и нейният опит да впрегне искрения и естествен патриотизъм, присъщ на трудещите се, в полза на своите нечисти намерения:

„В речта си бях посочила, че днешният милитаризъм се обосновава от официалните му защитници обикновено с фразата за необходимата защита на отечеството. Ако този интерес на отечеството се мисли честно и искрено, тогава – така казах аз – властващите класи, разбира се, няма нужда да направят нищо друго, освен да приложат на дело старото програмно искане на социалдемократията – системата на милиция. Защото само последната е единствената сигурна гаранция за защитата на отечеството, понеже само свободният народ, който по собствено решение тръгва на война срещу неприятеля, е достатъчна и сигурна крепост за свободата и независимостта на отечеството. Само тогава може да се каже: мило отечество, можеш ли бъдеш спокойно! Защо тогава – така запитах аз – официалните защитници на отечеството не искат да чуят нищо за тази единствено ефикасна система на защита? Само затова, защото именно за тях въпросът не се касае нито на първо, нито на второ място за защитата на отечеството, а за империалистически завоевателни войни, за които, разбира се, милицията не

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

подхожда. И освен това властващите класи сигурно затова се боят да дадат оръжието в ръцете на трудеция се народ, защото нечистата съвест на експлоататорите ги кара да се страхуват, че оръжието би могло някога и да гръмне в неприятна за властващите посока“ (стр. 502–303).

Роза Люксембург завършва защитната си реч с отричането на прокурорското подозрение, че тя би се опитала да избяга, в случай че искането за нейното наказание бъде удовлетворено:

„Господин прокурор, що се отнася до моята личност – не приемам да отговарям на всичките Ви атаки. Но едно нещо искам да Ви кажа: Вие не познавате социалдемократията! (Председателстващият, прекъсвайки: „Ние не можем тук да слушаме политически речи.“) Само през 1913 г. много от Вашите колеги с пот на челото са работили да се изсипе върху нашата преса общо наказание от 60 месеца затвор. Нима сте чули макар един-единствен от грешниците да е избягал от страх пред наказанието? Мислите ли, че тези безброй наказания са разколебали макар един-единствен социалдемократ или са го разколебали в изпълнението на дълга му? О, не, нашето дело се надсмива над всички нишки на Вашите наказателни параграфи; то расте и преуспява напук на всички прокурори!

Накрая, само още една дума за необоснованата атака, която се връща срещу автора ѝ.

Прокурорът каза дословно – аз си го отбелязах, – че иска моето незабавно арестуване, защото „би било наистина непонятно обвиняемата да не би избягала“. Това значи с други думи: „Ако мене, прокурора, би ме застрашавало да излеждавам една година затвор – бих избягал. Вярвам Ви, господин прокурор – Вие бихте избягали. Един социалдемократ не бяга. Той остава със своите дела и се надсмива над Вашите наказания.

А сега осъдете ме!“ (стр. 511–512).

Роза Люксембург е осъдена на 1 година затвор. Във връзка с това тя прави ново изказване на 22 февруари 1914 г., известно като „Отговорът на присъдата“ (виж Роза Люксембург. Избрани произведения. С., 1960, стр. 513–515). С тази си реч тя показва, че присъдата не я е уплашила. Напротив, за нея присъдата е израз на уплахата на властта от нейната революционна дейност:

„Искреното въодушевление от моралната победа, която ние спечелихме, е обхванало, както виждам, и вас (работниците от Франкфурт, пред които се изказва Роза – бел. авт.) точно така, както и мен. Ние имаме всичкото основание да бъдем въодушевени, радостни и горди, защото нашите врагове с тази присъда показаха колко треперят от нас“ (стр. 513).

Жертвите, които дават революционерите, твърдо убедени в правотата на своето дело, са тази основа, върху която стъпва и се развива революционното движение:

„Всеки, който посмее да раздруска устоите на държавата, ще бъде затворен в тъмница дванадесет месеца. Но тази мисъл е погрешна. Като че ли дванадесет месеца биха били жертва за един човек, който има в гърдите си увереността, че се бори за цялото човечество... Нима няма вече масово жертви? Не са ли жертва на класовата държава и хилядите семейства, които живеят в

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

нищета и мизерия? Но колкото повече са жертвите, толкова повече нови хора се събират около нас“ (стр. 514).

Роза Люксембург използва речта си за това още веднъж да призове за борба срещу милитаризма на германската буржоазна държава. Макар и да е осъдена именно за антимилитаристичната си дейност, тя нито за момент не се разколебава, не поставя под съмнение смисъла и необходимостта от най-решително и цялостно изобличаване на империалистическата военщина:

„Прокурорът мотивира големината на наказанието с твърдението, че съм искала да засегна жизнения нерв на днешната държава. Чувайте ли, уважаеми присъстващи – агитацията против днешния милитаризъм представлява атакуване жизнения нерв на държавата. Виждате ли – жизненият нерв на днешната ни държава не било благосъстоянието на масите, не била любовта към отечеството, не била цялата култура, не, това били щиковете.

Нека запомним това открито признание на прокурора и нека го отнесем със себе си като най-важна поука.

Против този жизнен нерв нека се борим от сутрин до вечер с всичките си сили. Ако нашите пруски прокурори са с простото убеждение, че главните ни средства в борбата против милитаризма се състоят в това, че ние искаме да попречим на войника в момента, когато той вдига ръка, за да стреля с оръжието – те се заблуждават. Ръката се управлява от мозъка. Ние искаме да въздействаме върху този мозък, това е духовен експлозивен барут“ (стр. 514–515).

Роза Люксембург подчертава, че това не е просто нейно лично мнение, а мнението на 10 милиона германски класоосъзнати работници. Присъдата срещу Роза Люксембург е присъда и срещу тях. Мощта, която излъчват думите на Роза Люксембург, е израз на тяхната мощ:

„Не Роза Люксембург само – днес вече има десет милиона смъртни врагове на класовата държава. Другари! Всяка дума в мотивите на присъдата е открито признание на нашата мощ. Всяка дума е дума на чест за нас. Затова се изисква от мен, както и от вас: да се покажем достойни за тази почетна титла. Нека винаги помним думите на нашия починал водач Август Бебел: оставам до последния си дъх смъртен враг на съществуващото общество“ (стр. 515).

По примера на Бебел Роза Люксембург също остана смъртен враг на буржоазната държава до последния си дъх. След като изкарва почти цялата война в затвора, Роза Люксембург излиза на свобода благодарение на Ноемврийската революция в Германия от 1918 г. Месец по-късно – в края на декември 1918 г., Роза Люксембург, Карл Либкнехт и техните съратници превръщат дотогава съществуващата революционно-марксистка пропагандистка група „Спартак“ в Германска комунистическа партия (ГКП). ГКП повежда германските работници на смъртен бой с буржоазната държава, оглавена от десните социалдемократи Еберт–Шайдеман–Носке. Следвоенният революционен пристъп не успява. Надигането на комунистите е смазано със сила. Роза Люксембург е зверски убита от терористичните банди на господстващия капитал. Но нейният пример, нейната саможертва – не са и няма да бъдат забравени:

„Тя беше и си остава орел, и не само споменът за нея ще бъде всякога ценен за комунистите от целия свят, но и нейната биография, и пълното събрание

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

на нейните съчинения ще бъдат най-полезен урок за възпитаване на много поколения комунисти в целия свят“ (виж В. И. Ленин. Съчинения. С., 1953, т. 33, стр. 203).

Днес, близо 100 години след смъртта на Роза Люксембург, борбата срещу милитаризма и шовинизма продължава по целия свят. Такава борба се води и в нашата страна, България. Макар и лошо организирана, разпокъсана, без напълно ясна идейна и политическа линия, тя все пак се води и ще се води. Както по времето на Роза Люксембург, тази антимилиитаристична и антишовинистична съпротива дава и продължава да дава своите жертви. Такива бяха другарите, които бяха арестувани и съдени за антинатовската акция на 6 януари 2001 г.; такива бяха другарите, които бяха бити, арестувани и съдени за участието си в кампанията против разполагането на американски военни бази на българска земя през 2005 г.; такива бяха другарите, които бяха зверски пребити от неонацисти на 6 юни 2010 г., на път за протеста срещу нечовешките условия, в които се държат затворените без съд и присъда бежанци в концлагера в Бусманци. Заслужаваха ли си тези жертви? Да, заслужаваха си! Те са най-яркото изобличение на политиката на империализма, която се провежда днес в България – напълно политическо, икономическо, военно и културно заробване на Родината ни. И днес, когато е на ход поредната империалистическа агресия (със съучастие на българската държава) срещу народа на Либия; когато ежедневно и ежечасно буржоазната пропаганда разпалва етническа омраза между българи и турци, между българи и цигани, и т.н. – дълг на всеки български марксист е да разобличава тази антинародна предателска политика на българската буржоазия – така, както това правеше Роза Люксембург; да зове всички жертви на империализма – трудещите се българи, цигани, турци и пр. – за сплотяване и обединена борба за национална независимост и социално освобождение от игото на капитала – така, както това правеше Роза Люксембург.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 *Вилар, Марсел.* От Бабьоф до Димитров. С., 1947.
- 2 *Евзеров, Р., И. Яжборовска.* Роза Люксембург. Биографичен очерк. С., 1979.
- 3 *Ленин, В. И.* Съчинения. С., 1953, т. 33.
- 4 *Люксембург, Роза.* Избрани произведения. С., 1960.
- 5 *Маркс, К., Фр. Енгелс.* Съчинения. С., 1957, т. 4.
- 6 *Пик, Вилхелм.* Избрани речи, доклади и статии. С., 1954.

ОСКАР ЛАФОНТЕН ЗА НОВАТА ПРОГРАМА НА DIE LINKE (ЛЕВИЦАТА)

Илия Ганчев

Илия Ганчев – доктор, инженер по машинна динамика, ст.н.с. От 2008 г. превежда и разпространява в България речи на Оскар Лафонтен и на други ръководители на Германската партия Левица-та. Автор е на 41 публикации и на книгата „Разговор с бъдещето“.

Целта на моето съобщение е да запозная конференцията с програмната дискусия на конгреса на *Die Linke* (Левицата) (21–23 октомври 2011 г., гр. Ерфурт).

На този конгрес се прие програмата на партията, проектът на която беше публикуван през март 2010 г., и близо 2 години се обсъжда в партийните структури и в печата. Тя представлява интерес и за нашата партия. Би било добре да се преведе и да се използва в нашите дискусии за развитието на БСП.

Особено интересно и съдържателно изказване на конгреса направи Оскар Лафонтен. Няма да ви представям този деец, тъй като той е добре известен. Ще отбележа, че в неговото слово бяха анализирани такива големи и актуални проблеми за левите партии днес като: партията и съвременната финансова и икономическа криза; партията и собствеността; партията и властта; партията и социалните проблеми на мнозинството от населението; партията и екологията и други.

Вместо да преразказвам изложените от Лафонтен становища, най-добре е да ви предоставя самия им текст. Още повече, че този текст на авторитетния германски и европейски ляв политик е много синтезиран и кратък по обем. Ето размишленията и постановките на Оскар Лафонтен пред конгреса:

Ние живеем в диктатурата на финансовите пазари и всички наши критици имат право, когато ни поставят въпроса: Защо всъщност партията ви не се представя по-добре?

Темите на нашата партия се намират навън, на улицата. Самите ние трябва да си зададем въпроса: Защо не се представяме по-добре?

Ние никога не сме били така необходими, както в днешното време – във времето на диктатурата на финансовите пазари, при която социалната държава се разгражда и в целия свят се разпространяват гладът и безработицата.

Трябва да направим по-разбираемо нашето желание. Затова, с оглед на диктатурата на финансовите пазари, ще кажа следното: Нашият стремеж е демократичното обновление! Ние се учредихме като партия на демократичното обновление. Длъжни сме да кажем какво разбираме под демокрация. Ще повтора отново: Демокрацията е обществен ред, при който се прокарват интересите на мнозинството. Това определение не е достатъчно. Но когато допълваме, че заплатите и пенсиите намаляват, социалните дейности се съкращават и интересите на мнозинството не се защитават, в резултат на което нямаме демокрация, тогава се поражда сблъсък с другите политически партии.

И ако не им харесва тази постановка, тогава трябва да поставим въпроса – също и на тези, които ни критикуват в медиите: А вие какво разбирате под демокрация? Наистина ли сте на мнение, че е достатъчно на всеки 4 години да се пуска изборната бюлетина? Не – това е недостатъчно!

Ние искаме обществен ред, при който управлява не едно малцинство, а се прокарват интересите на мнозинството. От друга страна, що се отнася до слабите, ние винаги сме били и партията на малцинствата. Да, нашата сила е също и в това да представяме малцинства. И за да го изясня нагледно, ясно ще ви кажа: Безкрайно се ядосвах на дискусиата за антисемитизма. Защо?

Една партия, която се позовава на Маркс и Роза Люксембург, в чиито редове е Грегор Гизи, няма нужда в това отношение да бъде поучавана. Ще посоча следния аргумент, който винаги ме е мотивирал да бъда политически активен в лявото пространство:

Аз съм убеден, че ако фашизмът отново би надигнал отвратителната си мутра и би преследвал евреите, тогава именно Левицата първа би отишла на барикадите! Затова ние не сме партньори за подобни хули.

Това, от което ние се нуждаем, когато вятърът на промените вее, е, въпреки силата на вятъра да поемем честен път, и за този път днес искам да припомня и да приведа някои примери:

Когато ръководството бива нападано – и това го казвам като човек, който дълги години е бил на ръководни постове, тогава ръководството се нуждае от

Оскар Лафонтен

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

солидарността на цялата партия, даже и тогава, когато то допуска грешки!

Ще ви дам пример. Когато прочетох във вестниците, че е било написано това несполучливо писмо до Фидел Кастро, и когато после прочетох как някои от нас са се отклонили, бих желал да ви кажа какво отговорих на въпроса на един журналист. Отговорих му: Да, аз критикувам Гезине Лъоч и Клаус Ернст, критикувам ги, че са решили да пратят писмо на човек, който е допуснал на територията на Куба да се създаде затвор с инквизиции – а именно базата Гуантанамо, в който противозаконно са задържани хора. После добавих: Недопустимо е да се изпраща поздравителен адрес на такъв човек. Тогава журналистът ме прекъсна: Ама това не беше Кастро, това беше Буш! – Така е, отговорих му, имаш право. Но същият този Буш бе приветстван от цяла Германия и целия свят. Така че, скъпи другарки и другари, питам: къде са тук мащабите?!

Ние се нуждаем от честни действия и не бива да се оставяме да бъдем вкарвани в състояние на самоотбрана от другите. Затова ви посочих случая с Куба. И щом като говорим тук и за Америка, и разсъждаваме за другите партии, тогава да си спомним за Мадлин Олбрайт, външната министърка. Веднъж я бяха запитали, дали биха могли да бъдат оправдани санкциите спрямо Ирак, довели до смъртта на 600 000 деца. А тя отговори: Да! – Къде са тогава измеренията на обществото на западните ценности, когато подобни хора са превъзнасяни и се вярва, че други пък трябва да се сочат с пръст?!

Така че честната дейност и солидарността с ръководството е първото пожелание, което исках да изложа.

Второто пожелание е да не се заплитаме в ненужни дискусии, когато става въпрос за конкуренцията с други партии. При някои разговори неведнъж съм чувал, че предварително трябвало да се правят коалиции, преди преговорите за правителство. Драги приятели, това е погрешно. Ние сме в лоялна конкуренция с другите партии.

Ние трябва да изясним собствения си профил! Коалиционни преговори се водят след избори, а не преди избори!

Аз препоръчвам честни действия също и спрямо ГСДП и Зелените. Чета понякога, че трябвало да се държим по-грижовно с тях. Но кой отказваше сътрудничеството? Кой го отказа в провинциите Тюрингия, Саксония-Анхалт, Мекленбург-Предна Померания, Хесен, Северен Рейн-Вестфалия и накрая и в Хамбург? Та това бяха социалдемократите! Откъде-накъде някои от нас мислят, че ние трябвало да променим отношенията? Тъкмо те имат потребността от промяна, скъпи приятели!

И още нещо. Считам го за твърде сериозно. Ние наистина сме готови за сътрудничество. Ние наистина желяем лоялна политическа конкуренция. Ние искаме обаче лоялни взаимоотношения. Но по този въпрос трябва да кажа следното: докато ГСДП и Зелените допускат да бъдем наблюдавани и от Службата за национална сигурност, докато те мислят, че в демократичната конкуренция трябва да прилагат методи на полицейската държава, дотогава от тях ще искаме те да се променят, а не партията на Левицата, която отхвърля подобни методи!

Спорът за участие в правителството е безполезен. Аз наистина бих помогнал да не го водим повече! Въпросът дали ще управляваме, или не изобщо не е

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

въпрос. Пред вас стои човек, който цели десетилетия е носил правителствена отговорност. Проблемът е единствено в това, дали в едно управление ще можем да постигнем нещо добро за нашите избирателки и избиратели. И на този въпрос ние не ще отговаряме сами, а в крайна сметка избирателите и избирателките! И когато след участие в управлението ние ще сме прибавили нещо и ще сме получили добра оценка, едва тогава ще знаем, че сме действали правилно. А ако след участие в правителство получим по-лош резултат, значи сме направили нещо погрешно. Него трябва да доработим и коригираме. В това е цялата същност!

А решаващото, дали една партия има успехи, или не, наистина е онова, което Клаус Ернст сподели тук чрез думите на Валтер Бениамин: дали тя има правилни схващания и дали е убедена в тези схващания. Да, ние трябва да сме убедени в Програмата, която днес приехме с такова огромно мнозинство. Тя не е никакъв остарял, исторически отговор на работническото движение. Тя е най-модерната програма с оглед предизвикателствата на диктатурата на финансовите пазари!

Това, което, скъпи приятели, беше за Партията на Зелените възможното избягване на Фукушима, това беше и „Леман Брадърс“ за левите в целия свят, защото срутването на тази банка показва, че онова, което наричаме финансов капитализъм, почива върху огромни идеологически заблуди, и защото тази система трябва да бъде преодолявана! Да, няма никаква друга възможност, освен превъзможване и премахване на тази система.

Също така ние трябва да отхвърлим високомерието на другите партии спрямо нас. Когато днес отново чувам прочутите кресливи говорители, че: „Левицата сама се поставя настрана“ или че „взема решения само за безсмислици“ (това беше казано от един социалдемократически говорител), тогава аз мога да отговоря само: Вие, социалдемократи, както и Зелените, трябваше през последните месеци и години да заимствате почти всичко, което Левицата беше предложила. Та вие имахте погрешните рецепти. Вие само преписахте! Не само Гутенберг е плагиат. И другите са плагиати, когато става въпрос за представените цели от Левицата – от социалната и модерната Левица.

Само че ние трябва да ги защитаваме и със самочувствие, и с гордост, а не да падаме на колене, когато един или друг журналист отново се сети за старите клишета. Нали всички вие четяхте за кейнсианството – колко било назадничаво, колко било старомодно, как не съответствало на времето. И какво стана, когато „Леман Брадърс“ рухна, а световната икономика беше на ръба на бездната?

Само кейнсианските рецепти се оказаха подходящи, за да бъде спасена световната икономика от срив. Единствено Левицата дълги години се опираше на тях. Именно затова ние би трябвало да се гордеем, скъпи другарки и другари!

Когато по-късно ставаше въпрос да се регулират банките, а това изискваше дълги години, казваха: да, ама Левицата е безнадеждно старомодна. Тоест тя може да иска само публичноправни институции или одържавяване на банките. Да, обаче когато настъпи крахът, те все пак трябваше да одържавяват банки – все едно дали това бяха Обама, Гордън Браун или Саркози, или всички онези там, които трябваше да решават. Естествено и Меркел! Спомнете си за *HRE* (*Hypo Real Estate*), спомнете си за *ИКВ* (Ипотечно-кредитната банка)! Нали се

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

наложи Меркел да ги одържави. Тя нямаше друго решение, защото, естествено, в обществен ред, при който банките са станали толкова големи, в случай на клопка, рухвайки, те ще завлекат със себе си в пропастта цялата икономика. Дойче банк е одържавена. Ние трябва да възразим само, че: не искаме този начин на одържавяване – загубите за обществото, а печалбите за едно малцинство. Ние искаме, щом загубите трябва да се понесат от данъкоплатците, тогава и печалбите също да отиват при данъкоплатците. Това е отговорът на Левицата за сегашната криза!

Поради липса на време ще завърша този въпрос накратко. Четем, че сега банките трябвало принудително да бъдат рекапитализирани от държавата. И от това едва ли не трябва да ни закапе мед от езика. И че държавата трябвало почти с палката да принуждава банките да вземат парите на данъкоплатеца, за да си осигурят възможности за действия все в същия дух.

Това е мъдростта на меркелианците и саркозианците и на всички тези некадърници, които сега търсят от данъкоплатците отговорност, към която би трябвало да привлекат мошениците, които са извършили престъпленията, скъпи другари!

Почти весело би ни станало да им кажем: да, разбира се, защо да не се върнем към вашите искания. Само че ще ги назоваваме в обратния ред: Рекапитализирайте най-после и пенсионерите! Рекапитализирайте тогава и получателите на социалните помощи съгласно закона „ХАРЦ-IV“! Рекапитализирайте и всички онези, които сте оставили с дребни пари в жоба! Имате широко поле, за да рекапитализирате принудително когото и да е!

Казвал съм и по-рано, че алтернативата е: спестовни каси вместо комарджийски свърталища. Сега ще повторя още веднъж своето предложение, което може би след една или две години отново ще бъде присвоено от други. Предложението е кратко и ясно:

Въведете отново публичноправния банков сектор!

На немски това ще рече: върнете отново на спестовните каси и на банките на провинциите гаранция за носене на отговорност и на т.нар. *anstaltslast* (отговорността на публичния носител за неговите правно самостоятелно публични организационни форми). Това е лесно осъществимо. И когато някой ден наистина всички примки се затегнат, тогава и парите на спестителите ще бъдат подsigурени, защото насреща е държавата и като управляваща публичнодържавното имущество, и като предприемач.

Няма нужда някой, Меркел или Щайнбрюк, да се явява пред камерите и да казва: ние гарантираме вашите спестявания. В действителност въобще не биха и могли да го направят! Ние трябва да конструираме банковата система така, че спестовните влогове отново да бъдат сигурни.

Ще кажа с цялата своя увереност, че ние сме единствената партия, която дава приложими и полезни отговори за финансовата криза. Дълбоко съм убеден в това. Когато парламентарната ни фракция постоянно обръща внимание, че трябва да измъкнем държавите от подчиненост спрямо финансовите пазари, това е просто една елементарна, но убедителна истина. Друго решение няма! Всичко, което сега се решава по друг начин, означава само едно – че освобож-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

дават банките от техните задължения, а с това и заможните, и прехвърлят отговорностите и бремето върху данъкоплатците. Нищо друго не се случва сега!

И затова беше добре, че конгресът разреши процедурно тук да говори нашият другар Алексис, защото с това стана ясно следното: ние сме солидарни с гръцкия народ поради това, че той е толкова жертва на банковия свят, колкото и пенсионерите и безработните тук в Германия. (Забележка: Алексис Ципрас – председател на Лявата коалиция „Синасписмос“ и зам.-председател на Европейската левица).

Най-важният пункт на нашата Програма обаче е въпросът за собствеността.

Въпросът за собствеността дава отговора на много от проблемите на нашето време. Ние единствени повдигаме следния въпрос: какво, на кое основание и кому принадлежи? И даваме класически отговор! Още веднъж каня нашите критици да напишат нещо друго, да се аргументират по друг начин, но все пак с нещо да се противопоставят. Ние казваме:

Собствеността възниква чрез труд, а не чрез спекулация, хазарт или с факта да караш други да работят за тебе. Това е нашата дефиниция за собствеността.

И само този подход към въпроса за собствеността ще даде възможност за създаване на едно демократично общество! Защото, докато е така, че малцинството богатее поради това, че мнозинството работи за него, то, малцинството, натрупва огромно имущество. Огромните имущества означават също и политическа власт. И нищо друго не характеризира от десетилетия, столетия и даже от хилядолетия така трайно обществените формации. Затова е необходимо в увода на нашата програма да запишем един стих на Брехт: Хората трябва най-после да научат, че не кралете са построили дворците, че не фамилията Квандт на едноименния индустриален концерн или на Пиехс са построили огромните индустриални съоръжения, а че това са били стотици хиляди работнички и работници, които са създавали тези големи съоръжения, и следователно те по право им принадлежат.

Отговорът на нашето съвремие по много въпроси е обществената собственост. В банковото дело това е очевидно. Само че банките – това се отнася и за кооперативните банки, които се характеризират като обществена собственост, бяха в определена степен стабилни. Частните банки не са били, а и сега не са стабилни.

Създаденият антипод – примерно банките на провинциите – е едно измамничество от страна на неолибералната верска енория. Банките на провинциите бяха стабилни, докато бяха с общественоправна отговорност. Едва когато решиха да ги подготвят за приватизация, едва когато им съчиниха големите бонуси, тогава те започнаха да мамят и да смучат. Затова отново повтарям: ние искаме връщането на нашия солиден публичноправен банков сектор.

Още веднъж ще обърна внимание на въпроса, който според мене е особено важен и се отнася до собствеността като връзка на нашата Програма с екологичния въпрос. Твърдо съм убеден, че няма „зелен капитализъм“. Твърдо съм убеден, че в едно общество, в което стремежът към печалба доминира над всички решения, в такъв обществен ред природата неизбежно ще се разрушава. Ето защо е просто заблуждаваща външна фасада, когато Зелените говорят за „зелен

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

капитализъм“! Споменава се вече за Елинон Остром, носителката на Нобелова награда (през 2009 за изследвания в областта на икономическата организация), която доказва, че общественото управление на собствеността често е по-екологично, отколкото приватизацията. А това го знаем от стари традиции. Ще спомена само използването на планинските пасища през предишните векове. И то се оправда. Затова Зелените трябва да променят начина си на мислене по този въпрос. Те ще станат екологична партия едва тогава, когато повдигнат въпроса за собствеността. Засега е ясно, че те не са екологична партия, защото: който подкрепя убийствените войни, той не може да бъде защитник на околната среда. Който не пази хората, той не опазва и околната среда!

Без да е искал това, по време на речта си в Бундестага римският папа също ни представи една обосновка за целите в нашата програма. Съзнателно споменавам това, след като Грегор Гизи и Клаус Ернст вече говориха по този въпрос. Ние сме партията на равенството и свободата! Двете понятия са свързани неразделно едно с друго. Ако си зададем въпроса в културноисторически аспект: как всъщност е възникнало това единство? – Тогава е правилно напомнянето от римския папа, че идеята за равенството се е зародила с религиозната представа за Божия син, която съдържа идеята, че всички хора са равни и притежават еднакво достойнство! Затова ние градим върху тази велика културна традиция и ние ще я пренесем и по-нататък, скъпи другарки и другари!

Ето защо е справедливо и пояснението за погрешния превод: „Ти трябва да обичаш ближния като себе си!“ А буквалният превод звучи така: „Ти трябва да обичаш другаря си, еднакво като себе си!“ Това е обосноваването на великата идея за равенството от християнството. А от тази идея за равенството произтича непосредствено и идеята за свободата!

Защото, ако всички хора са равни, тогава всички трябва да бъдат и свободни и трябва да имат еднакви социални предпоставки за това да водят свободен живот, за да участват в обществения живот. Това е голямата идея, на която ние сме задължени!

Ето защо на Първия партиен конгрес, на който имах правото да говоря пред ПДС, споменах следното: ако искаме да осъществим равенство и свобода, не трябва да изпадаме в грешките на държавния социализъм, което Камю е изразил с едно изречение в драмата „Справедливите“ (1949): „Заради една бъдеща справедливост нямаме право да се гаврим със съвременниците си!“. А това бяха заблудите на държавния социализъм. А днес ние се конфронтираме с големите заблуди на капитализма, онзи, който заради една бърза дребнава печалба всеки ден се гаври с милиони хора. Това е голямото предизвикателство, пред което трябва да застане нашата партия: Левицата!

Тук се изяснява и формулата на Роза Люксембург: „Социализъм или варварство“. Какво означава това? Във френската философия, като започнем от Паскал, се е стигнало до една многостепенна система за реда. Тази система започва примерно с икономически-правовия ред. После идва политическият ред. След него е моралният ред, следва етическият ред. Според анализа на тези философи, когато един по-нисш ред доминира над един по-висш ред, тогава това е тирания или варварство. Преведено към нашето време, това ще рече: когато по-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

ниският ред на икономическата рационалност доминира над по-високия ред на политиката, това е тирания или варварство. Това е философската обосновка, когато казваме: ние имаме диктатура на финансовите пазари. Това е тирания и тя води до варварство!

По останалите пунктове бих желал да спомена за това, което бях казал някога през 1989 г., когато обосновавах Основната програма на ГСДП. Указанието тогава гласеше, че измерението на естетиката не намира място в идеите на политическата програма на политическите партии. Но аз мисля, че ние наистина трябва да предприемем усилия, за да интегрираме някога нейното присъствие в нашата програма. Понятието за естетика отключва разбирането на понятието за обществената собственост. Помислете само: кои са всъщност големите постижения на човечеството, които си спомняме и които, ако щете, притежаваме в качеството им на естетична обществена собственост? Големите строежи на този свят са създадени от много хора. Те обаче са притежание на целия свят и в този смисъл са обществена собственост. Големите площади и архитектурни творения – същото се отнася и за тях. Те винаги са били създавани от много хора и са собственост на световната общност. Грешките на феодалния ред се състояха в това, че тази общностна собственост беше предадена на един господар. Точно това днес ние не искаме! Ние искаме, общественото съзидание в действителност да принадлежи също така на общността. Обществената собственост е паролата на бъдещето, скъпи другарки и другари!

Поради приближаващата пауза в заседанието ще съкратя изложението и искам да ви благодаря за това, че приехте предложението за създаване на Нова структура за оказване на помощ за света, която да се нарича „Корпус Вили Бранд“. Зная, че някои от вас се противопоставяха. Но ние не биваше да пренебрегваме – защото то беше една добра идея на Люк Йохимсен, че Ерфуртската програма на работническото движение в Германия беше тази, която постави началото, и че от това работническо движение по-късно произлязоха и комунистите, а по-късно възникна и ГЕСП. На някои социалдемократи бих желал да напомня, че Карл Либкнехт и Роза Люксембург дълго време също бяха членове на Социалдемократическата партия в Германия. Ние следваме пътя на тази традиция!

И когато днес слушам някои от тирадите на г-н Габриел, мога да му кажа само едно: известно ли ти е в коя партия беше някога Херберт Венер? Знаеш ли всъщност в коя партия беше Ернст Ройтер някога? Сегашното социалдемократическо ръководство е забравило историята. Ние обаче не бива да изпадаме в такава заблуда. Ние сме свързани с традицията на работническото движение на Европа!

Ето защо има определен смисъл, когато се позоваваме и на големия социалдемократ, който във външната политика може да бъде директива за нас, светлина за нас. Съзнателно ще се изразя по следния начин: някога той се противопостави на духа на времето. Тогава, когато противопоставянето между блоковете заплашваше да ескалира в даден момент до война, той постави изискването за отказа от насилие като център в своята външна политика. Длъжен съм да кажа следното: като гледам сега в медиите, но и в другите партии колко крайно биваше защитавана либийската война, където хиляди бяха умъртвени,

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

мога само да кажа: ние трябва да се върнем към политиката на отказ от насилие. Само отказът от насилие отваря вратата към мира в целия свят!

Ето защо ние се придържаме към тази основна постановка за немската външна политика, която някога Бранд формулира. Като се има предвид нашият опит с двете световни войни и историческото заплитане на Германия в тези две световни войни, в сила остава максимата: от немска земя никога повече не трябва да произлиза война!

Мисля, че и въпроса за чуждестранните мисии го дискутирахме много справедливо и уважително. Бих желал да кажа точно на ония, които са на друго мнение, че внимателно чета статиите им и какви са техните аргументи. Ще приключа с това, което е и обосновката на нашата сегашна позиция. В днешно време ясно трябва да отбележим след афганистанската война, след иракската война и след либийската война, че военни мисии не водят до мирен свят. За мене срещу военните намеси продължава както и досега да е в сила аргументът, който никога не е бил опроверган: с милиардите, с които сега се водят войни, би могло да се освободи цялото човечество от глада, болестите и смъртта, без да е необходимо умъртвяването и на един-единствен човек!

Скъпи другарки и другари, ние приехме една добра програма. Благодаря и на онези от делегатите, които гласуваха със „за“, макар че на едно или друго място имаха възражения. Това се отнася за мнозина от събралите се тук. Но ние показахме, че знаем, и че трябва за сплотим нашите редици. Точно днес ние сме необходими както никога досега в историята. Ние се нуждаем от честни действия. Когато срещнете някого в кръчмата, който ви пита: ти при Левите ли си? Тогава не се свивайте страхливо, а го погледнете в очите и кажете: а ти не си ли още? Настъпва време и за това!

Източник: <http://www.youtube.com/watch?v=K4JyG7TuTcs>

ДА ПРОЧЕТЕМ И ПРЕОСМИСЛИМ ОТНОВО РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

Максим Мизов

Максим Мизов – доктор на социологическите науки, доктор по философия, доцент, завеждащ секция в Центъра за исторически и политологически изследвания. Изследователските му интереси са в сферата на етиката, политологията, социологията и етнологията. Автор е на 21 монографии и книги (5 в съавторство), както и на повече от 200 студии и статии в специализирани научни сборници и списания.

Не сме се събрали само за да изразим искрена почит, дълбоко преклонение пред изключителните заслуги на една легендарна политическа личност, популярен народен трибун и виден пролетарски водач, който с идеите, с делата и с живота си остави своето име в пантеона на историческото безсмъртие. Нужно е да кажем (най-вече на младите ни съвременници, на хората с леви идеи) какво и защо от великото дело на Орлицата на социалдемократията – както я нарече В. И. Ленин – е нужно да се знае, защо и какво от него трябва да се използва в днешното преломно обществено-историческо време. Още повече че идейно-творческото наследство на Р. Люксембург е използвано селективно и инструментално и от позициите на антикомунизма и антисъветизма. Не всички идейни позиции и тълкувания на Р. Люксембург могат да бъдат признати за верни и мъдри. Не сме съгласни с нейните оценки за Великата октомврийска социалистическа революция – че (тя) била ненавременна и пълен исторически провал, за колективизацията и така нататък. Тези нейни възгледи са подбирани и използвани преди и по време на Студената война в борбата срещу комунизма и съветския модел за развенчаване на символния ореол на държавите и общества с „народна демокрация“. В социалистическите страни, при партokratичните режими, идейното творчество на Р. Люксембург бе умишлено оставено в света на мълчанието и не бе обект на популяризация, която бе и заслужена, и необходима.

В условията на прехода пропуснахме шансовете да насочим вниманието на лявоориентираните хора към наследството на тази легендарна фигура, най-вече към онези нейни идеи, които са актуални

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

в днешните реалности. Критиките ѝ срещу партокрацията, в защита на свободата на сдруженията, на мненията и на демократичното представителство, предупрежденията ѝ за рисковете от монопола на властта се потвърдиха от историята.

Роза Люксембург създаде и популяризира оригиналната за времето си теория за *спонтанната и организираната революция на класово самоосъзналия се пролетариат*. Жалко е, че днес у нас няма леви теоретици, които да продължат и да доразвият някои от идейните позиции на Орлицата (за революцията) в условията на новите реалности. В постмодерната епоха и теория се обръща голямо внимание на *спонтанността*, на *поетизацията* на историята или на *романтиката* в човешката екзистенция, на мотивирано-осъзнатите избори на човешките жизнени стратегии и философии. Това някак постулира и изисква в идейното си кредо и Люксембург. Днес виждаме, че политиката, политическите институции и политиците са добили облик на банални представители на търгащески манталитет, непредизвикващ никакво вдъхновение или романтика у масите.

Живеем в нови обществено-исторически условия. В тях не е нужно да се популяризират брутални форми на революциите. Обликът, инструментариумите и репертоарите на *Революцията* могат да бъдат и съществено променени, ако държим на демократизма, хуманизма и законността. Това не значи, че духът, основанията и посланията на революцията трябва да бъдат подценявани, омаловажавани, спекулативно представяни, манипулативно тълкувани и елиминирани като възможности от живота. Защото Революции в историята е имало, има, а пък и още ще има, колкото и да не искат това някои!

Днес революцията се представя/обяснява само в нейните кървави и насилствени модуси на историческа проява. Ала тя има и може да притежава и по-различни, мирни, ненасилствени форми и средства, които си заслужава да бъдат цялостно анализирани и ефективно оползотворени. Маркс и Енгелс не са изключвали възможността и за мирни форми на революционна промяна на обществото, но са виждали трудностите и сложността при реализацията им в своето историческо време поради съпротивата на буржоазията. Историческото време днес също е преломно, съдбовно разделно. В него се извършват, може/трябва да се осъществят драматични и колосални разриви с историческото минало на света като цяло и на обществени структури и традиции в някои страни. Затуй сега ни е нужен и един по-модерен прочит за природата на Революцията.

Отказали сме се от идеологемите за диктатура на пролетариата, за монопола на класовата власт и идеологическия монизъм. Врекли сме се да защитаваме демокрацията и идейно-ценностния плурализъм. Това не значи, че трябва да си затваряме очите, да премълчаваме и да не се борим срещу ужасните реалности и безчовечни нрави в днешния свят, родени и подкрепяни от глобалната *диктатура на олигархиите* в света. Нали днес също има разнолики диктатури, вкл. символни, срещу които трябва да се борим?!

Р. Люксембург е сред първите теоретици на международното социалистическо и работническо движение, които разобличават теорията на Бернщайн и неговите последователи. Тя задълбочено и многостранно критикува ревизи-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

онизма и опортюнизма в техните разнолики възплъщени, подчертавайки, че Бернщайновата теория е първият и последният опит да се даде теоретическа обосновка на ревизионизма. В съвременните идеологически дискурси на неолиберализма и социалдемократията парадигмите и аргументите на Бернщайн не са потънали в прах и забвение, макар публично да не се оповестяват с толкова неприкрита страст и неистова категоричност. Днес тези парадигми и идеологеми са умишлено преоблечени. Те са умело прикрити, екстравагантно скроени по модата на времето. Те са мутирали в постмодерни дискурсивни логики, технологии и практики, но въпреки това солидно и мащабно са запазили органичната си същност и ценностно-функционалното си предназначение в обществения живот. И, за да се ориентираме правилно и общественополезно в тези сложни ребуси и мутирала форми, се налага да препрочетем и поновому да преосмислим творческото наследство на Роза Люксембург!

Анемията на Лявото днес и липсата на вдъхновяващ, консолидиращ огромен човешки маси, *нов ляв проект* са свързани със съдбовната необходимост от коренно нов прочит и радикално преосмисляне на *идейно-теоретическото наследство на миналото и настоящето*. При съвременните конвулсии на демокрацията, при капитулацията ѝ пред волунтаризма и репресивността на „отворения и свободен пазар“ това е необходимо. Дори е задължително! При такъв (пожелателен и задължителен) прочит няма как и защо да подминаваме идейното кредо и практическото дело на Люксембург.

Теорията за *краха на капитализма*, развита от Р. Люксембург, намира днес донякъде нов облик и резонанс. Тя показва – обратно на Бернщайн и сие, – че *кризите на капитализма* не само няма да изчезнат, нито ще придобият по-меки и по-редки форми на присъствие, нито обществото ще може много по-лесно да ги контролира. Понеже са неотделима част от историческата орис на капитализма, в перспектива тези кризи ще стават все повече, все по-голямо зло за човечеството. Днешната световна финансово-икономическа криза, особено вчерашното твърдение на А. Меркел, че ще е нужно десетилетие още, за да преодолеем последиците от световната криза, са красноречиво свидетелство за правотата на идейните прозрения в критичните анализи на Люксембург.

Социалните неравенства и несправедливости, родени и поддържани от кризите на капитализма, антихуманизмът и бруталната репресивност на властелините и идеологическите мандарини на новия световен ред не са блед спомен от стари времена, от кошмарни исторически реалности. Те са част от битието и духовната атмосфера на нашия свят. Срещу тези неравенства и несправедливости не бива да се съпротивяваме само на думи – формално и спорадично. Трябва да се борим решително, последователно, използвайки всички допустими демократични и правови средства, форми и начини.

В политическите речници и дискурси на днешната социалдемократия срещаме, макар „с вънкашност чужда и под име ново“, ред постановки и аргументи на Бернщайн, на тогавашните и днешните му мутирала последователи. Днес доминират парадигмите за реформистко вписване, вращаване, постепенно „дресиране и еволюционно опитомяване“ на дивия нрав на съвременния глобален капитализъм. По своята същност и предназначение те също не са далеч-

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

ни и чужди на идейното символ-верую на Е. Бернщайн.

Страхът на Бернщайн и на неговите адепти от революцията и днес е очевиден и валиден. Революционният феномен е тотално дезавуиран, дискредитиран, дискриминиран и репресиран. Той е оскверняван, публично представян и тълкуван по напълно спекулативни начини. Макар да няма пречки, макар да се насърчават откритията и признанията за революции в различни сфери на обществено-историческия живот, някак си парадоксално и само за политическата революция има заплахи и забрани. Стигна се дотам, изтъкнат мислител на днешното постмодерно време, познал всичките сладости на най-върхови европейски властови позиции и институции – какъвто е Жак Атали, да сътвори (в последната си книга) и теоретично оправдание за нуждата от Революцията.

Говорим свободно за революции в сферата на високите технологии, иновациите, образованието, културата, здравеопазването, сигурността, бита, секса и пр., а не бива да пледираме за нуждата и ползата от революции в политиката. Все по-често демократично мислещи, изтъкнати творци твърдят, че е време за нова революция на духа и политическия морал, за нов тип радикална демокрация, за истинска „диктатура на демокрацията“ в живота и в манталитета на съвременните хора и общества. Този апел сякаш преднамерено се отдалечава от политическата сфера в историческия и всекидневния ни живот, умишлено се заглушава, премълчава, преиначава и отрича, приписват му се свойства на нещо кошмарно, архаично, недопустимо, прекалено вредно, твърде опасно. А тъкмо за органичната връзка между политическото и революционното начало като инструменти и гаранции за кардинални преобразувания в света и в живота пледираше Люксембург, на тези идеи посвети и за тях пожертва живота си. Тя опонираше на спекулативно-вулгаризираните тези, че реформата е само част от разтеглена във времето революция, че революцията е съгъстен във времето/битието реформизъм, който приема неблагоприятни образи и ужасяващи възплъщания, поради което следвало те да се избягват. За нея двата феномена притежават свои особени същности, функции и конкретни прояви.

Демокрацията и хуманизмът не бива *a priori* да отричат и елиминират ролята и значението на революцията в преобразуването на света и човешката природа. Те могат само да пледират за по-други форми и начини на нейното теоретическо и практическо възплъщение в днешния свят, за нов тип телеологии, арсенали на революционни проявления на Човека, които да зачитат, а не безнаказано да погават достойнството и честта на човешките индивиди и общности и да вредят на техния живот. Творческото дело на Орлицата може да импулсира стремежи и опити по съвременен и хуманен начин да се преосмислят и преоценят същността и ролята на революционното начало в историята.

Още не сме в правото си да говорим за тотален исторически крах на капитализма в съвременните му неолиберални лица и възплъщания. Но можем да твърдим, че символният капитал и историческият ореол на глобалния капитализъм са сериозно засегнати, солидно развенчани в доста отношения. В днешната световна финансова и икономическа криза, в сега течащите в разни точки на планетата масови протести срещу разгула на този капитализъм, срещу неговата безчовечност и алчност, срещу огромните бездни между несметните

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

богатства, статуса на олигархиите и състоянието на огромни човешки бедстващи маси можем категорично да твърдим, че исторически се виждат и потвърждения на редица непреходни идеи на народния трибун и пролетарския водач.

Днес понятията „ревизионизъм“ и „опортюнизъм“ са непознати за съвременниците. Те почти не фигурират в лексикона на теоретиците, не са част от идеологическите ни дискурси. Смятат ги за част от исторически амортизираната граматика на идеологията и от овехтялата политическа теория/практика. Благоразумно е те да се избягват! Сега те са в „червената книга“ сред видните представители на изчезналите и изчезващите понятийно-категориални видове, които (по естествен или по изкуствен, умишлен начин) не се пласират в политическите дискурси и не се ползват в идеологическите полемики. Днес може да срещнем тези термини само в изостаналите от духа и от пулса на времето крайнолеви или прокомунистически идеологии, политически партии и движения.

В своето време Люксембург обръща внимание на *идеологическия и политическия език* на социалдемократията, на промените в него, които скриват пробивите, предателствата на великото символ-верую на световния пролетариат в неговите борби срещу експлоатацията на човека. Тези измени на историческия език на пролетарската класа с езика на буржоазията коварно целят да се дезавуират истинските потребности, интереси и цели на класата, а буржоазното кредо да се облече в абстрактните одежди на демократизма и на псевдосоциалната грижа. Борбата за чистота, автентична ценност и автономност на политическия/идеологическия език на класата, водена от Люксембург, не е изветрял щрих от далечно минало. Тя е част от нашето време, от „войните“ за смисъла и терминологията на предпочитани и фаворизирани или на дискредитирани и репресирани понятийно-категориални системи, на техните експлоатации и дискурси в живота.

Битките за политическите/идеологическите езици, за техните смислови и символни капитали и монополи са съдбовни и за днешната политика/идеология. В постмодерната епоха, когато и където ролята и значението на езиците са изключително важни, дори фатумни, левите политически партии и движения нямат правото и основанието да дезертират, да отстъпват от дълга си да създават, разпространяват и легитимират *нови леви езици*, които исторически да прокарат пътницата на демокрацията и хуманизма.

В критическите си политикономически анализи Люксембург демаскира истинската същност и роля на базови постановки на Бернщайн. Тя аргументирано унищожи ореола на идеите на патриарха на ревизионизма за *природата и ролята на кредита*, за трагичните последици от него в идната история, върху съзнанието и битието на хората.

Днес българските граждани и родният бизнес осезаемо изпитват бремето на кредитните институции и манипулации. Не е нужно детайлно да реконструираме всичко казано от Люксембург, но не бива да премълчаваме факта, че анализите ѝ за кредита в някои (аналогични или превърнати) форми сега намират прием в теоретическите пейзажи на ляво- или на социално-ориентирани, демократични и хуманистично изявени мислители, забележителни теоретици от настоящото време на постмодернизма. Достатъчно е само да споменем тезата

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

на П. Бурдийо, че кредитът е коварно средство, даващо измамно чувство за настояща свобода, ала е оръжие, което в перспектива гарантира зависимост, робство на човека, на поколенията от замислите на икономическите диктатори.

Днешната глобална криза е ярък израз на правотата в критиките на Люксембург. Спукването на „кредитния балон“, публичният провал на „казино капитализма“, позорът на виртуалните икономики за трупане на огромни печалби, всевъзможните банкови „игри“-спекулации потвърдиха опасенията й, че кредитът е временно и смъртоносно оръжие, чиито жертви са огромни, че той не разрешава, а поражда и усложнява проблеми и конфликти, че трасира пътищата на социални неравенства и несправедливости.

Историческото развитие опроверга илюзиите на Бернщайн и адептите му за ведри, сигурни хоризонти на *дребния и средния бизнес*. То потвърди концептуалната визия на Орлицата. Днешният свят дава шансове на дребния и средния бизнес само в степен, форма и по начин, които облагодетелстват плановите и сценариите на глобалните играчи на свободния/открит пазар в постмодерните реалности. При политически режими и лидери, които сервилничат пред „силните на деня“, в условията на тежка криза, в каквато е сега нашето общество, в българската държава и икономика е видно, че средният и дребният бизнес много лесно, бързо се оказват жертвоприношения на олтара на глобалния пазар и неолибералния капитализъм. Това е фрапиращо потвърждение на истинността на концепцията на Люксембург за неотменността на кризите на капитализма, а и за съдбата на дребния или на средния бизнес в техните непредвидимости и хаотични реалии.

В постмодерното ни време продължават спекулациите и манипулациите с парадигмата за обществено-историческата роля и значимост на *средната класа*, лансира се бернщайннианската утопия, че историческото бъдеще ще гарантира нейното увеличение, че тази тенденция е производна и легитимирана от обогатяването на класите. В духа на критиките на марксизма спрямо абсолютното и относителното обедняване десетилетия упорито се налагаше идеологемата, че има реално увеличение на доходите, позитивна промяна на статута на наемния труд – тенденция, която щяла и да се доразвива в бъдещето.

Истината налага да кажем: действително, за един исторически период тази тенденция бе солидно осъществявана. Реално доходите, статусът на наемния труд, стандартът и качеството на живота на работещите в най-развитите и демократични страни и общества се повишиха – особено там и тогава, когато и където продължително на власт бяха леви партии. Ала с историческия възход и триумф на неоконсерватизма и неолиберализма започна рязко ограничаване, дори блокиране в развитието на тази тенденция.

Днешните глобални реалности и тенденции, тежката световна криза са потвърждение на правилността и верността на идеите на Р. Люксембург за хищническата природа на капитализма, която го кара при първа възможност безцеремонно да пожертва (заради печалби) социалния статус, качеството на живота, порядъка в обществото, благоденствието и благополучието във всекидневието на трудещите се. Те са и разобличение на перфидните идеи на ревизионизма и опортюнизма, които в нашето време са преоблечени в съвсем

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

по-различни, ала и умело замаскирани идеологически „одежди“.

Роза Люксембург аргументирано демаскира идеите на ревизионистите и опортюнистите, че *синдикалните организации* следва да поемат пътя на неутралитета, че не бива да са оръдия на антикапиталистически политически партии и движения и да се борят за коренно различен тип общество, хуманно общество. Тя изобличи претенциите и доказателствата на „правилния“, „историческия“ и „обективния“ метод на титана на западната социология Вернер Зомбарт за научно изследване и тълкуване на сложния „работнически проблем“, според който профсъюзите били способни да постигнат истинското си историческо предназначение само ако гледат на себе си като на самоцел и самоценност, а не като на инструмент и оръжие на чисто партийно-политическото начало. Тяхната телеология и самоценност извирали от и се простирали само до тясно икономически претенции, реформистки опции и способности, но без да предявят искания и да правят опити да изменят политическия порядък в социума. Животоспасително за профсъюзите било да възприемат и да утвърдят в обществената си практика неутралитет към политическите партии! Тези илюзии намират известно практическо приложение в историята на синдикалното движение, макар по-често профсъюзите да се ориентират и да съдействат за прокарване на конкретни политически платформи и исторически сценарии, дори и когато такава ориентация и ангажираности не са се признавали, а са се скривали.

Критиките на Люксембург срещу Е. Бернщайн, К. Шмид, В. Зомбарт и сие изпреварват историческия ход и в днешно време се потвърждават. Профсъюзите не увеличили своето присъствие и власт. Те все повече линейт, губят позиции и членска маса, превръщат се в трансмисии на политически и икономически елити, в участници в задкулисни сценарии. Те са все по-силно ограничавани и дискредитирани и колаборират в осъществяване на обществено-исторически проекти, които са огромна драма и са във вреда на трудещите се маси. Така те вече неизбежно губят много от предишната си могъща роля и значимост, от символния си капитал, т.е. от публичния си ореол сред масите.

Роза Люксембург остави златни страници и по въпросите за същността и ролята на *парламентаризма и демокрацията* в пределите на капитализма. Разобличавайки ограничеността и корумпираността на парламентаризма в това общество, пречките за истинската демокрация, умишленото ползване на спекулативно-манипулативните свойства на буржоазната демокрация, тя лансира идеята за разрастващата се *призрачност на демокрацията* при капитализма. Днес можем да проследим докъде е стигнала тази тенденция и как се е потвърдила верността на тази идея. Все повече се увеличава броят на теоретици и трудове, ангажирани с идеите за *меланхолията, за капитулацията на демокрацията пред пазара, за агонията, края или смъртта на демокрацията* в наше време. Това са свидетелства за правотата на нейните идеи! Само ще споменем творци с критичен патос към съвременните нрави и реалности като П. Брюкнер, Ж.-М. Гуно, П. Бурдийо, Ж. Бодрийар, Ж. Атали и други, за да се убедим във верността на подобна теза. Прозренията на Люксембург за измамната привидност на буржоазната демокрация днес могат да се видят в по-нови теоретически

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

и интерпретативни модалности: в нашумелия труд на Ги Дебор за „обществото на спектакъла“, в концепциите за симулакрите в съвременния капиталистически, псевдодемократичен свят на прелъстително-антихуманни видимости, оригинално развити от П. Бурдийо, Ж. Бодрияр и от други изтъкнати творци.

Драстичният спад на публичния рейтинг на политическите и парламентарните институции, омерзението, негодуванието, отвращението и погнусата на гражданите от днешния парламентаризъм, от ролята и труда на депутатите, публичните критични настроения и нагласи срещу фасадната и анорексичната демокрация показват по явен начин практическата реализация на редица от тревогите и опасенията на Р. Люксембург.

Като абсолютизират предимствата и ползите от реформизма в парламентарното битие и обществения живот, апологетите на капитализма гарантират историческо бъдеще на антихуманни митологеми и идеологеми, срещу които хора като Орлицата издигат протестен глас и се борят. Изобличавайки прикритите ограничения, утопизма и подлия инструментализъм на социалреформизма на ревизионисти и опортюнисти, Р. Люксембург показва недостатъчността, порочността на този феномен. Според катехизиса на бернщайнианците социална справедливост между изпадналите в драстични социални неравенства човешки същества може да се установи с чисто моралистични средства, а не с икономически, още по-малко и недопустимо с радикални политически, антикапиталистически оръжия. На тази социална химера Орлицата противопоставя други аргументи, различни сценарии за възстановяване на справедливостта. Тя иронично пише, че с тези спекулативни илюзии стигаме до дръгливия Росинант, на който всички исторически съществували донкихотовци са пристигали в света на реформите само за това, за да се върнат вкъщи след „епични сражения“ със синини под очите, без практически да осъществят величавите си замисли и страстни желания. Упованията в микроскопичните, в стъпка по стъпка правените реформи, които не нарушават драстично спокойствието на буржоазно-капиталистическото общество, тя оприличи на битка с вятърни мелници. Тя сочи, че законодателната реформа и революцията не са такива методи на историческия прогрес, които можеш по желание да си избереш и да вземеш от бюфета на историята подобно на горещите и студените кренвирши; те са етапи от историческото развитие на класовото общество, обуславящи се, допълващи се или изключващи се – както Южния и Северния полюс, като взаимозависимостите между буржоазията и пролетариата.

Люксембург иронично подчертава, че фантазмагоричната идея на Шарл Фурие – чрез фаланстерите да се стигне до историческо чудо, та морската шир на земята да се превърне в лимонада – намира нов облик: по аналогия и бернщайнианците се стремят и опитват да превърнат океана от капиталистическа горест и трагедията на огромни човешки маси, постепенно наливайки в него по някоя и друга бутилка социалреформаторска лимонада, в едно бъдещо трогателно море на социалистическата сладост. За нея тази идея е също така нелепа, а и не е по-малко фантастична от приумиците на Фурие.

Несъмнен е приносът на Люксембург в критичния анализ и в прогнозиите за връзките между *митническите политики и милитаризма*. Тя разглежда

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

властта и историческите гаранции на картелираните капиталистически пазари в диалектическа връзка, в зависимост от политиките на буржоазно-капиталистическото общество. Борбата за надмощие на финансовия капитал, за осигуряване на печалби на монополи/корпорации намира днес израз и нови прийоми в процеси и тенденции на амбивалентни неолиберални стратегии и тактики срещу протекционизма, в изгода на гарантираната и манипулираната (в полза на транснационалните концерни) свобода на отворения пазар.

Люксембург разобличи коварната същност и двойните стандарти в прилагането на митническите политики, тяхната органична и ескалираща връзка с милитаризацията в света. Либералната, днес и неолибералната, парадигма, че гарантирането на свободата и сигурността на Пазара (ще) рефлектира върху мира в света, се опровергава исторически и актуално, теоретически и практически. Глобалноопазареният свят не е станал по-мирен, по-надежден, нито по-достоеен. Той е рисков, преизпълнен с противоречия, колизии и конфликти, с ужасни насилия, с непонятни за ХХ–ХХІ век репресии, осеян с човешки драми и трагедии, с несекващи, умишлено предизвикани граждански размирици и войни. Заради всевъзможни (митнически, търговски, икономически, финансови и пр.) войни страдат невинни държави и общества, обрича се бъдещето на поколения и на култури. Военните сблъсъци и локалните конфликти са повече, отколкото в миналото. Жертвите сред цивилното население са увеличени драстично. Според формите и степента на опазареността си днешният свят е станал по-опозорен в представите и всекидневните жизнени светове на хората, опасен с рискови общества и с бедни общности.

Роза Люксембург изобличи съдбовните интереси на капитализма от милитаризма: вдъхновяваният и контролиран от капиталистическия дух и пазар милитаризъм няма повече исторически и географски възможности да открива нови континенти и страни, в които да налага античовешкото си господство. Нему остават две възможности: първо, да разпространява и усилва противоречия и конфликти в европейското пространство и, второ, да предизвиква инвазии и пласиране на този тип противоречия, колизии, драми и трагедии в други континенти, държави и общества. Последвалите трагедии на човечеството в двете световни войни бяха потвърждение на правотата на прогнозите на Люксембург. Критикувайки Шипел, тя разкри лукавия лик на ревизионистките и опортюнистките идеологеми, представящи милитаризма като облекчение за обществото и като фактор, който разрежда опасностите от конфликти и кризи, като инструмент, който трансферирал социалните противоречия и конфликти в полезна насока. Милитаризмът е нужен на капитализма в три отношения: първо, като средство за борба на конкуриращи се „национални“ интереси; второ, като най-важния начин за прилагане и използване на финансовия и промишления капитал и, трето, като оръдие за класово господство вътре в страните, а и срещу коренните интереси на трудовете маси.

От висотата на отминалото историческо време, в драмата на сегашните реалности и нрави може да се каже, че тези лица на милитаризма не са изгубили своята същност и роля в глобалния свят и пазар. Катастрофичните теории и техники за изкуствено предизвикване на граждански размирици и войни, „шо-

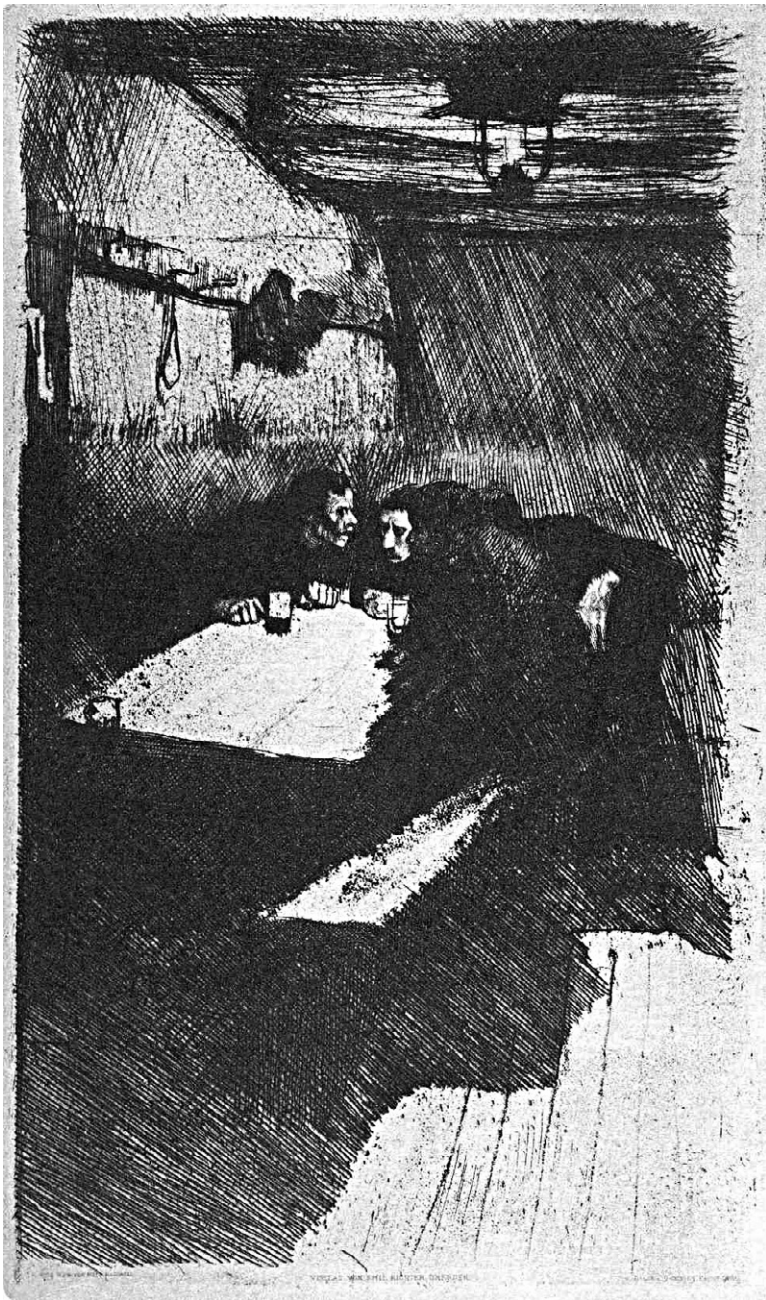
ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКА ДИСКУСИЯ

ковите доктрини и терапии“, вместо да оздравяват, предизвикват икономически, политически, социален, културен разпад на държави и общества, съпротивляващи се на сценариите на Новия световен ред. Те са продължение на това, за което предупреждаваше Люксембург. Както показва и Н. Клайн, катастрофичните теории и шокотерапии се оказаха доходоносни за капитализма в най-развитите и богатите страни, ала и смъртоносни за неразвитите и развиващите се страни. В тези теории и технологии митническата политика и стратегия, милитаристичният патос са налице в огромен, макар невини за забележим мащаб. Не са единствени в протестите си видни демократичномислещи творци като Дерида, Бурдийо, Ватимо и Цв. Тодоров, които описват и тълкуват трагедиите в днешния свят, където вилнее пананархия, липсва порядък, а стремежите и опитите за силово налагане на еднополюсен свят избиват в многополюсни конвулсии на огромни човешки маси. Р. Люксембург предвиди тези исторически трагедии, родени от ламтежа на капитализма и от анемията на социалдемократическите му (само на думи) опоненти, а реално – негови поддръжници.

Днес виждаме контурите на тези тенденции в „милитаризацията“ на политически/идеологически дискурси, в „митническо-ембарговите“ логика и техники за контрол, блокаж, за привилегирован график-трафик на теми, в перфидна или брутална селекция на конкретни понятия и наративи. Наяве са очевиден или маскирани „митнически“ войни за осигуряване на символното господство на дадени идеологии, на реализацията им.

Въпреки огромните разлики между историческото време, в което живее, твори и се бори Р. Люксембург, и днешните реалности/нрави, полезно е да се обърнем отново към идейното наследство на тази велика жена. Трябва да препрочетем и преосмислим, да преоценим и интерпретираме поновому нейните идеи за милитаризма в условията на глобалния ни опазарен свят. Съвременният милитаризъм – в услуга и полза на Пазара и срещу Демокрацията и Хуманизма – е част от идейно-политическото символ-верую, от триумфа на неолиберализма в планетарен аспект. Днешните митнически режими, налагани от властелините на глобалния свят/пазар, и милитаризмът са част от историческите сценарии по радикално и мащабно ограничение, реструктуриране и разпад на политическия, икономическия, социалния и културния суверенитет на националната държава, на преднамерено и системно прокарвания колапс на социалната държава. Тези опасни тенденции са в пълен разрез с хуманизма и желаното благополучие на човечеството.

Като рожба на своето метежно историческо време, Роза Люксембург не е светица, нито е пророк на развоя на Историята. Не всичко от творчеството ѝ можем и трябва да приемаме на доверие или с одобрение. Не с всичко от нейните радикални идеи и политически опции сме съгласни. Въпреки това си заслужава идеите ѝ да се познават достатъчно добре, защото са част от историческата съкровищница на лявата мисъл, на лявата идея.

Кете Колвиц
СЪВЕЩАНИЕ – лист 3 из „Въстанието на тъкачите“
радирунг, 1897

СПОМЕНИ*

Васил Коларов

Васил Коларов (1877–1950)
Български политик и държавник,
изтъкнат деец на международно-
то социалистическо движение.

Борбата на революционния марксизъм срещу реформизма във Франция и ревизионизма (бернщайнианството) в Германия ни подбуди да образуваме една *марксистическа група*, в която, естествено, привлякохме Плеханов и другите руски марксисти. „Предпоставките“ на Бернщайн и „Аграрният въпрос“ на Давид бяха един опит на германските ревизионисти да изтръгнат революционното жило на марксизма. Във Франция при одобрението на Жорес реформистите начело с Милеран пристъпиха към практическо сътрудничество с буржоазията в правителството (министерализъм). Едните и другите имаха свои печатни органи и упражняваха голямо влияние особено върху горните слоеве на пролетариата. Това беше свързано със засилването на империалистическите тенденции на германската и французката буржоазия.

От друга страна, в защита на революционния марксизъм се вдигнаха най-последователните марксистки теоретици на времето: Карл Кауцки и Роза Люксембург в Германия, Жюл Гед във Франция, Плеханов, Гортер и др. На конгреса на Германската социалдемократическа партия в Хановер (1899 г.) след решителен бой удържаха връх ортодоксалните марксисти; във Франция, напротив, влиянието на Жорес се засилваше, така също и влиянието на Вандервелд в Белгия. (...)

Разногласията между ортодоксалните марксисти и ревизионистите в Германия се разпространиха във всички области на теорията, програмата, тактиката и организацията на германската социалдемократия. Те

* Коларов, Васил. Спомени. С., Изд. на БКП, 1968.

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

добиха огромно значение за целия Интернационал и, естествено, аз следях с най-голямо внимание немския печат и особено „*Leipziger Volkszeitung*“ и „*Neue Zeit*“, където пишеха Карл Кауцки, Роза Люксембург и други антиревизионисти. (...)

* * *

Международният конгрес в Щутгарт бе открит на 5 (18) август 1907 г. в огромната зала *Liederhalle* (Концертен салон) в присъствието на повече от 800 делегати. Това беше най-многолюдният дотогава интернационален социалистически конгрес. При все това тоя конгрес беше предимно европейски. На него бяха представени всички европейски държави с изключение на Турция и Гърция. Колкото се отнася до другите материци, тяхното представителство беше съвсем незначително. От Америка бяха представени само САЩ и Аржентина. От Азия беше пратила делегати само Япония. Имаше също един австралиец и един делегат от Южна Африка. (...)

След обяд се състоя грандиозен международен митинг на едно обширно поле край реката Некар. На него присъстваха не по-малко от 50 хиляди души, които с особен интерес слушаха речите на вождовете на работническия Интернационал от множество трибуни. Говориха Бебел, Жорес, Адлер, Вандервелд, Плеханов, Цеткин, Фери, Кауцки, Роза Люксембург, Вайян, Роланд-Холст, Хайдман и др. От руските социалисти думата взе само Плеханов. (...)

* * *

В Берн пристигнах без особени инциденти.

В редакцията на „*Berber Tagwacht*“ потърсих Роберт Грим, който беше един от главните организатори на конференцията. Грим беше депутат в Националния съвет и главен редактор на партийния орган, който беше придобил международна известност със своята откровена интернационалистическа позиция. Той даваше най-пълна информация за положението в Интернационала и служеше за трибуна на интернационалистите.

Грим ме запозна с трудностите, които трябваше да бъдат преодолен за успеха на конференцията. Главното беше да бъдат събрани достатъчно авторитетни *немци и французи*. Карл Либкнехт беше мобилизиран и изпратен на фронта, Роза Люксембург беше в затвора, Клара Цеткин се намираще под строг полицейски надзор¹. Значи истинските немски интернационалисти – спартакистите, чиито имена бяха познати на цял свят, не можеха да се явят на конференцията. Затуй пък считаше се осигурено участието на някои от независимите социалисти като Ледебур и Хофман. Водели се преговори за привличането на Карл Кауцки. Не било изключено да бъде представена и Англия.

Най-голяма трудност представлявала Франция. Нападението от страна на Германия и предателството на германската социалдемократия предизвиква такава реакция сред френските социалисти, че и най-ортодоксалните и революционни марксисти начело с непримиримия *Жюл Гед* станаха най-върли „оборонци“. Карикатуристите изобразяваха Гед в генералска униформа. Все пак разчитало се на участието на някои синдикални дейци. Поради това откриването на конференцията ще закъснее с някой и друг ден.

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

Аз бях настанен в хотела на Народния дом, притежание на партията. Скоро пристигна и Кръстю Раковски. Нелегалните бяха настанени в други квартири. Запознахме се с полския делегат Карл Радек, който стоеше много близко до спартакистите и поддържаше връзки с болшевиките. С него заедно беше спартакистката Талхаймер (*Thalheimer*)². Често се събирахме на разговори, при които Радек разказваше нескончаеми остроумни анекдоти.

Узнахме, че пристигнали италианци. Знаеше се също, че ще участват в конференцията делегати на трите руски революционни партии: болшевиките, меншевиките, социалреволюционерите. Бе окончателно установено, че от Англия не ще дойде никой и че Кауцки също не ще вземе участие, понеже това щяло да направи невъзможно неговото връщане в Германия. От Франция пристигнали двама делегати.

Предадоха ни на следния ден сутринта да бъдем на определено място, откъдето в качеството на туристи ще ни отведе някъде една туристическа кола...

Не след дълго пътуване ние се намерихме в едно забутано алпийско селце Цимервалд, в което имаше приличен хотел. Бяхме „туристическо дружество“ от...³ дейци и хотелът бе нает от нас с пълен пансион за една седмица; в приспособената за тая цел неголяма зала ние щяхме да имаме нашите „дружествени заседания“. – Това знаеха нашите любезни хазяи и понеже им беше платено прилично, нямаше какво друго да ги интересува. Те не са могли да подозират, че тяхното диво орлово гнездо, посещавано от редки туристи, скоро ще придобие световна известност и ще свърже името си с едно от най-забележителните събития от времето на Първата световна война.

Ние сварихме част от делегатите, пристигнали преди нас. Вече се чуваха шумните разговори на италианските социалисти. Те бяха пет души: Серати, Ладзари, Моргари, Модилиани и Пелузо; с тях бе и рускинята Анжелика Балабанова.

Италианците и лично мълчаливият Моргари имаха голяма заслуга за организиране на тая конференция. Италианската социалистическа партия не беше от лявото крило на Интернационала, в нея широко разцъфтяваше реформизмът. При все това тя се обяви решително против войната. Това свидетелствуваше колко непопулярна беше войната сред италианските работници. Даже в очите на италианската империалистическа буржоазия това, което Англия и Франция ѝ заплатиха, за да я купят на своя страна, беше паница леща! Италианската партия изцяло, без всякакво вътрешно разцепление, се обяви против войната. (...)

* * *

Пристигнахме в Берлин. Между германските социалдемократи вече беше настъпило разцепление. Образува се Независимата социалдемократическа партия, възглавена от Хаазе, Дитман, Ледебур. Там влизаха още Кауцки, Бернщайн, Хофман и др. Депутатската група на тая партия наброяваше към 50 души.

В Берлин ние потърсихме първо Карл Либкнехт, но той беше на фронта. Роза Люксембург беше в затвора. Клара Цеткин се намираще под строг полицейски надзор. Меринг беше тежко болен.

Официална среща с независимите социалисти беше определена в герман-

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

ския Райхстаг. Когато се явихме на тази среща, заварихме там делегация на българските широки социалисти, която отивала за конференцията на социалпатриотите в Стокхолм. Немците се извиниха, че не могли да ни предупредят. Понеже трябвало да приемат и нас, и тях, решили да го направят наведнъж. Това не предвещаваше нищо добро.

На срещата широките социалисти изложиха своето гледище, което бе гледище на българското правителство. След това взе думата Кирков и изложи нашето гледище, като изтъкна по най-решителен начин империалистическия характер на позицията на българските социалдемократи; подчерта, че те всъщност излагат и представляват официалното гледище на българското правителство и на българския цар.

За наше учудване в дискусията, която се разви след това, независимите социалисти се доближаваха повече до гледището на широките социалисти, отколкото до нашето. Когато широките си отидоха и останахме само ние, се разигра сцена. Ние казахме, че според нашето разбиране назрява революционна ситуация, че и в Германия масите кипят от недоволство и възмущение, и мир може да настъпи само по пътя на гражданската война.

След това заговори Кауцки. Той дойде при нас цял зачервен от ярост и каза:

„Вие искате не мир, а война. Това е най-добрият път да продължи войната до безконечност.“

Председателят на фракцията Хаазе каза:

– Знаете ли, ние също сме за революционни действия, но немският народ не е готов. Той не може да се бие.

Ние бяхме представители на малка партия, но имахме смелостта да кажем на тия дребни хора на най-голямата партия: „Според нашето разбиране вашето нежелание да тръгнете по революционен път вие приписвате на работническата класа, на народните маси.“

Нашето становище доста ги смути и те искаха да изгладят това впечатление. Уредиха банкет и разговаряха с нас в дружеска форма. Хаазе ме помоли за „услуга“: понеже едва ли можел да замине, да изложи аз тяхното гледище. Тяхното гледище беше това на Мартов. Всичко беше ясно. (...)

* * *

В Берлин нас ни интересуваха особено улиците и сградите, свързани с революционните събития. Тия последните не бяха фамозни, но надеждите в германската революция бяха големи. Ние бяхме в Потсдамерплац, гдето Карл Либкнехт през време на войната раздавал революционни позиви. Видяхме също мрачния корпус на хотел Адлон, гдето Либкнехт и Роза Люксембург били арестувани. Оттук те били изведени през нощта и застреляни в Тиргартен при „опит за бягство“. Тялото на Роза Люксембург по-късно бе намерено захвърлено в реката.

Недалеч от това място се издигаше дървената статуя на Хинденбург, цяла окована с железни и златни гвоздеи. Минахме край зданието на „Форверц“, което по време на въстанието на спартакистите било заето от тях и в което се

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

водили ожесточени сражения. На площада „Лустгартен“ ставали грандиозни митинги и демонстрации. Нашият разводач из Берлин ни посочи свежите зелени газони на площада и шеговито забеляза, че даже при стълкновения с полицията берлинчани пазели да не тъпчат по тревата, а бягали само по пясъчните алеи и пътеки.

Една вечер неколцина отидохме в една голяма бирария на Александерплац. Тук било свърталище на немските националисти. След известно време се приближи към нас един келнер и ни каза, че господарата от една срещна маса се интересували да знаят какви сме по народност. Когато келнерът им отнесе нашия отговор, те ухилени вдигнаха чашите си с наздравица за нас. Нали бяхме „съюзници“ във войната. На поданиците на бивши неприятелски държави, особено на французи, били устройвани големи скандали. Широко се носеше из Берлин яростна националистическа и антисемитска пропаганда, която по-късно се оформи във войнствения и зверски хитлеризъм.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ От края на май до октомври 1915 г. Клара Цеткин била също арестувана и хвърлена в затвора Карлсруе (б. р.).
- ² В Цимервалд Талхаймер участвала като представителка на групата „Интернационал“, образувана от К. Либкнехт и Р. Люксембург. Съюзът „Спартак“ е създаден през 1916 г. като обединение на всички опозиционни интернационалистически групи в Германия. В Германската компартия, учредена през 1918 г., Б. Талхаймер се присъединява към дясната опортюнистическа група (на Брандлер), която е виновна за неуспеха на революционното движение през 1923 г. (б. р.).
- ³ Нечетлив текст (б. р.).

МАРСИЛЕЗА*

Гео Милев

Гео Милев (1895–1925)
Поет и публицист, убит от полицията през 1925 г.

Край. Смазана революцията. В последния квартал обкръжени последните борци. Барикадирани в голямото здание на вестник „Червено знаме“.

Едно голямо червено знаме, издигнато над покрива, все още се развява и гордо плющи сред воя на зимния вятър. Последното знаме. Високо над последната борба.

Тогава, когато в другите части на града старият живот отново потичаше със своя равномерен, пъстър шум по старите улици, площади и тържища: омнибуси, трамваи, каляски, вечно забързани търговци и запотени борсови спекуланти, ароматни дами с кученца, слугини с кошници, гувернантки, возещи детски колички, пощенски раздавачи, натоварени с писма.

Сега идваше страшният край. Последният край. В последния квартал.

Войските на държавната отбрана бяха обградени през нощта редакцията на „Червено знаме“. В зори започна канонадата. От прозорците на червеното здание отчаяно тракаха няколко картечници навън към съседните улици и дворове.

Хряс –
ссссссс – –
рррррр – – –

Мортирите и минохвъргачките на държавната отбрана изсипваха в непрекъснат залп тежки снаряди върху зданието. Керемиди, тухли и циментни блокове падаха с трясък надолу. Стъклата на съседните

* Милев, Гео. Поетът. Произведения в два тома. Том 1. Стихотворения в проза. Грозни прози. С., Христо Ботев, 1995, с. 98–101.

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

къщи звънтяха панически. Цялото огромно здание на вестник „Червено знаме“ прашеше, разтърсено от неспирния взрив на снарядите. Картечните бяха млъкнали. Замлъкна всичко.

Пушекът на канонадата се смеси със зеленикавия дим на задушливи газове, пуцани като гъст облак върху разкъртеното здание. Сега останалите живи щяха да започнат да изскачат из разкъртените прозорци на горните етажи и да бягат по покривите на съседните здания.

Смазана революцията. Пълно затишие.

И сред задушната тишина на мига – някъде от близкия парк – прозвуча шарманка (с кротки папагали и бели мишки – посред навалица от любопитни деца) – долитнаха звуци на шарманка в неустрашимия такт на *Марсилезата*.

Картечните стръвно затракаха подир бягащите по покривите последни борци на революцията. В другите – спокойни вече – части от града се разлепяше най-новата – жестока и успокоителна – заповед на правителството, която известяваше края на революцията.

А – в своето дръзко неведение – шарманката свиреше обичайния си номер – *Марсилезата*.

* * *

ЛЮБОВ

Разбити, революционерите бягаха по покривите на къщите; преследвани от злоещото тракане на картечните. Разбити, почернели, изпокъсани, окървавени, обезумели от паника.

Един от тях бягаше с пречупено червено знаме в ръка. От високите покриви знамето плюеше своите червени храчки над целия град.

Човекът със знамето долази до едно отворено таванско прозорче: таванска стая на слугиня; и влезе там – падна изнемощял на пода.

Слугинята настръхна изненадана. Навън картечните продължаваха да псуват разярени.

Човекът със знамето лежеше почти в безсъзнание. Окървавената му десница неволно стискаше покъсаното червено знаме.

Слугинята сложи чаша с вода до загорелите му устни. Изплашена, превърза ранената ръка.

Човекът със знамето отвори очи – сломен от умора и паника.

Жена!

Странна усмивка изплака в ужасените му очи.

* * *

СМЪРТ

Вечерната навалица по тротоарите. Под студената кихавица на желязното зимно небе. Безконечен черен дъжд. И жълтите лиги на електрическите лампи: стичат се надолу по мокрите тротоари и се заплитат в краката на проходящите.

На отсрещната стена на площада стоят силуетите на строени един след друг фойтони с неподвижни фойтонджии на капрата. Бързите линии на пролетяващи автомобили и случайни отблясъци от мокри чадъри разсичат от време на време картината.

По всички ъгли – посред черния поток на публиката – викат вестнико-продавци с тежък сноп вестници под мишница. Старци с късо продупчено на лактите палто, жени с големи скъсани обувца, които зеят от края на тротоарите право срещу кресливите витрини на магазините. Беднота от скверните улички на предградията. Пролетарии.

Техните прегракнали от глад гласове ликуват:

– Карл Либкнехт и Роза Люксембург убити при опит за бягство.

Вечерната навалица – черна под жълтите лиги на електрическите лампи – се разлива в свирепа усмивка по мокрите тротоари на Потсдамерплац.

* * *

ПОГРЕБЕНИЕ

Жертвите на революцията. Четиринайсет погребални колесници, отрупани с венци. Милионно шествие с червени знамена. Навалица по тротоарите; безразлични лица, стусени в топли яки от собол.

Важен господин се обръща сконфузен: „Шапки долу – минава погребение!“ – казва му един груб глас на работник.

КАРЛ ЛИБКНЕХТ И РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ*

Георги Бакалов

Георги Бакалов (1873–1939) – общественик, публицист, литературен критик, историк.

„Вчера Роза и Карл послужиха сетня служба на нашето дело“, така лаконично съобщава на руските ѝ другари от Берлин на 16 януари 1919 г. Лео Йогихес, който сам изкачи същата Голгота след два месеца...

Те, безсмъртните, умряха на бойния си пост, умряха като вождове на пролетарския подем в Берлин, започнат на 5 януари с обща стачка. Псетата на буржоазния режим начело с един звяр в човешки образ, който за жалост е носил някога светото име работник – социалдемократа Носке, – удавиха в кръв авангарда на германския пролетариат. На 13 януари стачката биде прекратена. 14-и е денят на поражението, ден и на арестуването на Либкнехт и Люксембург. През нощта те бяха „очистени“...

Трупът на Либкнехта бил захвърлен в парка „Тиргартен“, а тленните останки на Люксембург изчезнаха, за да се намерят много по-късно в един от каналите на р. Шпре... Убийците не бидоха наказани, защото техните вдъхновители управляваха Германия.

„Смазването на спартакистите е един акт на обществено спасение, който ние трябваше да изпълним пред нашия народ и пред историята“ – гордееше се Шайдеман пред своите господари – капиталистите. „Нарекоха тази борба – война между братя. Не, злодейците и убийците не са мои братя“ – имам наглостта

* Из сб. очерки „Великани на мисълта и на делото“, г. Бакалов. Библ. „Нов път“, № 22, 1925. – В: Бакалов, Георги. Избрани произведения. В 4 тома. Под редакцията на Лора г. Бакалова, Ангел Тодоров, Жак Натан, Иван Руж и Жельо Авджиев. Том IV. С., Български писател, 1964, с. 291–310.

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

да твърди същият този – уви, също бивш работник. Горки бе казал: бивши човек – Шайдеман.

О, да, разбира се, братството на социалпатриотическите лакеи на буржоазията напомня Каиновото...

Достойният син на великия баща

Карл бе син на великия Вилхелм Либкнехт, „войника на революцията“, както той сам се наричаше. Роден на 13 август 1871 г., когато баща му бе затворен за две години в една крепост за своята борба против войната между Германия и Франция, Карл доби по наследство непреклонния войнствуващ дух и по пътя на баща си не се уплаши пръв да обяви война на немския милитаризъм.

Нему германският пролетариат дължи и смелата инициатива за две нови движения, изпълнени с неукротим дух и енергия: *младежкото и антимилиитаристичното*.

При упадък на революционния дух в германската партия и синдикати Либкнехт се залови да организира непоковарената работническа младеж, тоя резервоар на класова енергия (1903 г.). „Старите“ се опитаха да осуетят това движение, като лишат младежта от самоинициатива и самодейност. Но противодействието не уплаши борческата натура на Либкнехт.

В 1906 г. той излезе с брошурата си „Милитаризъм и антимилиитаризъм“, която му коства година и половина затвор. Тя падна като бомба в собствената му партия, дето при общата агитация, най-вече по избори, се проповядваше заменяне постоянната армия с народна милиция, но дето и дума не ставаше за непосредствено подкопаване основите на военщината чрез пропаганда в казармите между войниците. О, това бе опасно, „легалността“ би била нарушена, би се рискувало всичко – и даже организацията, превърната в самоцел... Всички партийни инстанции, дори престарелият Бебел, се обявиха против необуздания смутител.

А Либкнехт посегна дори върху „личния приятел“ на кайзера – Крупа, модерния феодал (процеса от 1912 г.), – когото обвини в подкупване на министерствата и... на френските вестници („Фигаро“): да разпалват враждата, за да се увеличи търсенето на фабрикатите му.

Домът на Либкнехт бе свърталище на руските революционери. Тях той защитава в Кьонигсбергския процес през 1904 г., тям принадлежаха неговите симпатии, време и сили. В него бащата бе допълнен от болшевика.

Когато избухна войната, Либкнехт бе, то се знае, против гласуването военните кредити на правителството. Но напразни бяха неговите увещания: социалдемократията гласува тия кредити в позорния ден 4 август 1914 г. За да не разрушава партийната организация, която той разчиташе, че скоро изцяло ще се обяви против войната, Либкнехт не излезе в Райхстага с протест – и това стана неговата трагедия. Той разбра, че над дисциплината на партията стои дългът към интернационализма, и всякак залягаше да възбуди партията против войната. Но не му позволиха събрание в неговото изборно окръжие (Потсдам) и той трябваше да чака сгоден случай в самия Райхстаг. Тоя случай му се пред-

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

стави на 2 декември с.г. Най-гръмката дума, която бе произнесена през времето на войната и която заглуши ехтежа на топовете, бе неговото отказване на военните кредити:

– Не! (Nein!)

Той имаше време добре да обмисли своята постъпка. Напълно съзнателно Либкнехт пое мъченическия път...

Той вече не е депутат, а прост войник на фронта. И като такъв при един отпуск в Берлин той застава начело на първата революционна демонстрация (1 май 1916 г.). На приятелите, които са го раздумвали да не участва, той е отговорил, че водачът няма право да зове масите на борба, а сам да се укрива... В резултат: арест същия ден и осъждане на 4 и 1/2 години затвор...

От затвора той пише „Спартакови писма“, които като хвърчащи листи възбуждат пролетариите. Впрочем други от тия писма са писани от Р. Люксембург, също от затвора.

Революцията го освобождава, десетки хиляди работници причакваха неговото пристигане и веднага Спартак повежда модерните гладиатори.

Той не знае дали ще оживее в историческия вихър и в предсмъртната си статия („Въпреки всичко!“) пише: „Ще ли бъдем ние живи, или не, когато се постигне победата, не зная, но нашата програма ще бъде жива; тя ще овладее целия свят на освободеното човечество въпреки всичко. Днес още спящите маси на пролетариата ще се пробудят от страшния гръм на приближаващия се икономически разгром, като от тръбните звукове на страшния съд. Тогава ще възкръснат трупове на убитите борци и ще поискат сметка от проклетите убийци. Днес се чува само подземният шум на вулкана, но утре вулканът ще изригне огън и ще погребее всички убийци под потоците на своята горяща лава“...

„Най-светлата глава измежду учениците на Карл Маркса“

Така покойният Меринг нарече Роза Люксембург. И с право. Тя бе човек необикновен. Изучавайки всичко от първоизточници и основателно, тя не се спираше на общоприетите възгледи и винаги търсеше нещо ново с критическия си прозорлив ум.

Полското движение тя оплоди с нови идеи. Когато целият интернационал поддържаше ППС (Полската социалистическа партия) с нейния национализъм, Люксембург не се поколеба да встане против тази партия, която тя заклеими с един термин, за пръв път употребен от нея: социалпатриотизъм. И с оригинални исторически и икономически изследвания обоснова теорията на интернационалистическото революционно движение в Полша.

Когато в Германия Бернщайн излезе с обоснование на своя реформизъм, а признатият теоретик на партията, Кауцки, мълчеше – Люксембург първа по ръкавицата в бляскавата си полемическа брошура „Социална реформа и социална революция“ и застави Кауцки да се намеси в спора.

Министериализмът във Франция намери в нейното лице съкрушителен противник. Тя не се подвоуми да се обяви и против Жореса, щом той взе стра-

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

ната на министериализма. И на Амстердамския конгрес (1904) осъждането на министериализма се дължи в голяма степен пак на Люксембург.

На Щутгартския конгрес (1907) тя заедно с Ленина осуети опортюнистическата резолюция по колониалната политика и в тяхната резолюция четем пророческите думи:

„Империалистическата всемирна война фатално ще избухне; буржоазията от всички страни тласка човечеството към тази неизбежна катастрофа. Трябва да се използва политическата и икономическата криза, която ще последва, за да се повдигнат масите против капитализма.“

Във време на първата руска революция тя се озовава във Варшава (декември 1905 г.), дето през март 1906 г. я арестуват, за да я пуснат в края на юний под гаранция. Оттам тя избягва в Петербург, дето... посещава революционните среди; отива в затворите при арестуваните другари и им служи в най-широк смисъл на думата за съединителна връзка със социалистическия свят.

В Германия тя става първа агитаторка на поуките от руската революция: масовата политическа стачка, работническите съвети и въоръженото въстание. Всички партийни инстанции се обявяват против нея и даже Бебел. Ауер нарича генералната стачка – генерална нелепост (Generalstreik – Generalunsinn). Но тя все пак сполучва да прокара на Йенския конгрес лозунга за общата стачка. При движението за изборни права в Прусия (1910 г.) тя заедно с Либкнехта проповядваха масовото излизане на улицата. И тук вече Кауцки, който от учител се бе превърнал в ученик на Люксембург и който под нейното влияние бе написал последното си революционно произведение („Пътят към властта“), се обявява против нея.

В партийната школа Люксембург е блестяща лекторка. Плод на нейните икономически изследвания се явява съчинението „Натрупването на капитала“ (1913 г.), в което е дадена теорията на империализма.

Страстна ораторка и бляскава политичка... Люксембург става любимка на работническото в Германия, която обикаля със своите речи. Тя става опасна за правителството и то я осъжда на годишен затвор зарад речта ѝ във Франкфурт (1913 г.). Но още невлязла присъдата в сила, Люксембург излиза в Берлин с разкрития на ужасите в казармите. Нов процес, но от него правителството се уплаши, като разбра, че хиляди свидетели ще заклеймят казарменото варварство, и го прекрати.

От първата присъда правителството се възползува след обявяването на войната, за да се отърве от „кървавата Роза“, която работниците зовяха „нашата Роза“, и я затвори от февруари 1915 г. до февруари 1916 г. В затвора тя написа брошурата за кризата в германската социалдемократия, пусната с псевдонима Юниус. В тази брошура марксизмът чете историческата си присъда над „смърдящият труп“, какъвто социалдемократията представляваше.

Само четири месеца остава Люксембург на свобода, след което правителството се погрижва пак да я прибере на сигурно място, отдето чак революцията я пуца, за да я погълне контрареволуцията след три месеца...

„В Берлин всичко е спокойно“ – така е озаглавена последната ѝ статия, написана в деня на потушаването на спартакисткото въстание и на нейното

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

арестуване. Но „от поражението ще разцъфти бъдещата победа“. Затова – „не ликувайте, тъпи лакеи! Вашият ред е изграден на пясък. Още утре революцията отново ще се издигне нагоре и с тръбен звук, за ваш ужас, ще прогласи:

„Аз бях, Аз съм, Аз ще бъда!“

* * *

ЛИЧНИ СПОМЕНИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

На 5 октомври 1891 г. за пръв път видях и се запознах с Роза Люксембург. То бе още първия ден на пристигането ми в Женева, дето бях отишъл да се уча. Бях спрял в стаята на покойния другар Слави Балабанов, при когото и се поселих за дълго – на Rue de la Cluse, Ключка, както я наричаха многобройните руси, които обитаваха грамадния корпус „казарма“ на тази улица. Роза живееше в същата къща, на същия трети етаж, само че съседния номер, Слави и Кръстьо Раковски варяха чай на спиртната лампа и разговорът преминаваше на разни въпроси. Узнах, че Роза, която бе тогава на 21 години и нещо, отдавна вече има зад себе си революционно минало, за което трябвало да прескочи руската граница.

Как е станало това, днес е известно. Революционерът Каспжак, който по-късно увисна на бесилото, я придружил от Варшава до германската граница, облечен като офицер. В пограничното село той представил осемнайсетгодишната мома, еврейските черти на която не могли да се скрият, като бежанка от родителите си, на която батюшка-поп да помогне да се спаси, за да се покръстела и омъжила за християнин.

Оттам Роза се поселва в Цюрих, в семейството на немския социалдемократически журналист Любек, който бил парализиран и комуто тя помагала да пише статиите си. Под неговото влияние се установяват окончателно нейните социалистически възгледи. Сама разполагаща със случайни и крайно оскъдни средства, за да спаси от немотия многобройното семейство на Любека, тя влияе окуражително на жената на Любека, полякиня, и след смъртта на стария Любек Роза нареди да се прехвърли майката в Женева, събра средства между бедните свои другари, за да ѝ помогне да отвори пансион и да отгледа децата си. Един от синовете, д-р Карл Любек, удивителен лингвист, бе по-късно учител в габровската гимназия. А с друг, работник, през 1897 г. Роза сключи в Цюрих фиктивен брак, за да добие правото на германска поданица, и веднага се втурна в германското движение.

Когато бе в Женева, Роза вече имаше международни връзки; тя бе близка приятелка с Кауцки и с Павел Акселрода, с когото през зимата тя ме запозна на своята квартира (той беше дошъл от Цюрих за няколко дни в Женева), отдето, като го изпращах през нощта, аз жадно го разпитвах за задачите на социалде-

ИМЕННИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

мократите в една дребнобуржоазна страна. Роза се познаваше и с Плеханова, но как той гледаше на нея, не си спомням.

Преди да замина за странство, аз вече бях горещ социалист и в Женева исках да изучавам марксисткия социализъм, пътя за който ни разкриваше Плеханов със своите трудове. Цялото мое поколение се учеше по руските революционери, които бяха и негов морален идеал. Люксембург за нас бе руска революционерка: тя никак не изтъкваше своето произхождение от Полша, говореше все руски и на руския самообразователен социалистически кръжок, в който влизахме и няколко българи, тя бе идейният ръководител. Аз се чувствах извънредно ощастливен, дете още от първия ден попаднах чрез Люксембург в средата, за която мечтаех.

Нежна и внимателна, Роза преодоля моята юношеска свенливост и ме накара да ѝ разправам на чупен руски език какъв е бил пловдивският ученически бунт, за който са ме изключили завинаги от всички български училища като „главен инициатор“. Току-що бях чел руското четиристишие, което казва: „Какво адско коварство си намислил да осъществиш: държавата ли да събориш, или инспектора (аз си казвах: гимназиалния директор) да биеш?“ Мене ме досрамя за моя гимназически „бунт“ пред това момиче в сиянието на революционното минало, но така или иначе ѝ разправах и този пръв разговор ни сближи.

Няколкото месеца, които Роза остана в Женева, преди в пролетта на 1892 г. да замине за Цюрих, ние прекарвахме по цели дни, и то всеки ден, наедно, занимавайки се в университетската библиотека. Роза не беше записана за студентка, но свободно изучаваше марксизма, историята и по-специално политическата икономия. Ней аз дължа изучаването на говоримия руски език, който усвоих в постоянните разговори с нея.

Дребна на ръст, с бледно лице, тя бе с крехко здраве. На една вечеринка ни изплаши с премаляването си. И аз винаги съм се учудвал как е могла да издържи в живота си тоя колосален труд за делото на социализма в теория, агитация, публицистика, полемика и най-после продължителния затвор преди смъртта си. Духовната енергия, която у нея бе неизтощима, ще да я е крепила.

Още в Женева Роза се отличаваше по познания и ум от всички. Тя четеше страшно много, четеше на всички главни европейски езици: немски, френски, английски, италиански, а също и на славянските езици. Говореше съвършено свободно на полски, руски, немски и френски. Прочетеното от нея не се прилепяше механически към вече натрупаните познания, а се усвояваше критически. За нея нямаше авторитети. И даже Кауцки, когото дълго време смяташе за свой учител, тя не приемаше на вяра. Помня, когато прочете студията на Кауцки върху произхода на брака и на семейството и сравни неговите възгледи с възгледите на Енгелсовия „Произход на частната собственост, семейството и държавата“, тя каза: „Не, старият Енгелс е прав.“ Тя имаше за правило да чете предговорите на книгите след прочитането на текста, за да си състави сама понятие за изложения в книгата материал, а не да се влияе от авторското резюме на възгледите му в предговора.

Макар в кръга на младите социалисти и социалистки в Женева да имаше хора с големи способности – като например Люба Акселрод, която си създаде

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

име като философска писателка-марксистка (псевдоним Ортодокс), – все пак от само себе си се приемаше от всички, че Люксембург държеше първото място. Когато тя напусна Женева, кръжокът осиротя, почувствува се пустота.

Преди да замине, помоли брата на Никола Габровски – Петър, – който изучаваше фотографията в Женева, да я снее. И най-младият лик на Роза, който досега е известен, е преснет от този кабинетен портрет: там Роза е във окопчана дрешка на квадрати и с проста шапчица. Това е един от най-верните портрети на Люксембург.

Лятото уговорихме да прекараме заедно в едно село на Юра, в Невшателско, но нещо ѝ попречи. Бедността, която прекарваше Роза, личи от едно нейно писмо, в което ме молеше да издействувам от хазайката на пансиона в това село, дете живеехме и се хранехме за 40 франка месечно, нея да приеме само по 35 франка, тъй като, казваше тя, „аз малко ям“...

През лятото на 1893 г. отново видях Люксембург на Цюрихския международен конгрес. Там тя вече бе делегатка, но не на официално признатата ППС (Полска социалистическа партия), която виждаше пътя към социализма през независимостта на Полша, а на нова работническа организация, на която тя бе теоретикът и от която по-късно се разви „Социалдемократията на полското царство“. Против мандатите на нейната организация ППС повдигна възражения, като дори се унижи да обвини един от нейните делегати, че бил делегат на руското правителство. Въпреки страстната защита на Роза пред конгреса нейната делегация не биде допусната.

Когато отново видях Люксембург през лятото на 1896 г. в Лондонския конгрес – там пак се опитаха да я отстранят, но тя бе вече по-щастлива: този път нейната защита сполучи.

Оттогава Люксембург принадлежеше на Интернационала. Без да се откъсва от полското движение, тя става един от любимите водачи на германското работничество, членка на Международното бюро, в 1906 г. се озовава в пределите на революционна Русия, а през войната тя първа издига интернационалното знаме.

Тя първа пренесе в Германия поуките от руската революция от 1905 г.: масовата политическа стачка като преддверие на въоръженото въстание. Учителят ѝ Кауцки се намираще вече под влиянието на ученицата. Той присъства на нейното събрание по тая тема в Берлин, началото на 1907 г., на другия ден след успешното завършване на българската железничарска стачка, която го интересуваше и успеха на която той пръв ни съобщи и честити. Това бе последната реч на Люксембург, която съм чувал. Социалистическата идея, казва Клара Цеткин, бе всепоглъщащата, мощна страст на Роза Люксембург, страст умствена и душевна, и единствената цел, която честолюбието на тази рядка жена познаваше, бе да разчисти пътя към социализма. Тази пламенна страст на ораторката заравяваше аудиторията.

В партийната школа в Берлин, гдето Люксембург бе любима лекторка, тя се застъпи за моето приемане. Но макар да тури в движение компетентните инстанции, тя не сполучи, тъй като решено е било, поради безбройните претенции, да не се допуща абсолютно никой външен другар даже като слушател.

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

Тя живееше тогава в тихото предградие Фриденау, недалече от квартирата на Кауцки.

За сетен път видях Люксембург на Шутгартския международен конгрес (1907), дето тя бранеше заедно с Ленина революционния марксизъм, и в резолюцията по колониалния въпрос предвидя неизбежността на империалистическата война и като следствие – пролетарската революция.

В Женева аз си мислех, че Роза ще загине в руските царски затвори, в Сибир или на бесилката. И тя действително се жертвува за идеята, която осветляваше нейния живот. Само че кой можеше да допусне, че тя ще загине от наемните убийци на зверове, които се наричат „социалисти“...

Роза Люксембург в нейните писма от затвора

Люксембург прекара почти цялата война в затвор. Първом, от февруари 1915 до 1916 г., в Берлинската женска тюрма. После, от 10 юли 1916 г., по затворите из Берлин, Вронке и Бреслав, докато на 10 ноември 1918 г. революцията я освободи. Нейната неизтощима енергия не я напусна в затвора и оттам тя пращаше своите запалителни „Спартакoви писма“, там тя написа, с псевдоним Юниус, брошура върху кризата на социалдемократията. Нейната обществена дейност и социалнополитически възгледи са достатъчно известни; но нейната светая светих, съкровения гънки на душата ѝ ни се разкриват от затвора в ония писма, които тя пише оттам до жената на Либкнехта – рускинята София.

Тия писма са една непринудена душевна изповед. За политика там не се говори по понятни съображения и само тук-таме общественият деец се проявява. Както е например в писмото от 24 март 1918 г., в което тя моли да се предаде „голям, голям поздрав на Карла“: „и му предайте от мен: sa ira!¹ въпреки всичко“; или пък в писмото от 15 май от същата година: „...търпение и кураж! Ние има още да живеем и ще преживеем велики събития. Сега ние виждаме как целият стар свят пропада, всеки ден един къс – нова провала, ново гигантско падение... И най-смешното е, че повечето хора не забелязват това и си мислят, че стоят на твърда почва.“ Още през 1906 г. (21.XI.) Люксембург има надеждата: „Сега е, както пред Севастопол. Всеки месец може да се смята за година.“

При мъртвилото през войната тя, от дълбините на затвора, очакваше революцията и се надяваше самата тя да я дочака. В писмото си от 14.I.1918 г. тя допуска, че на тоя ден идущата година сама ще може да занесе цветя на София Либкнехт и да се разходи с нея из Ботаническата градина и в полето. Точно след година Роза биде зверски умъртвена... „Радвайте се на пролетта – пише Роза на 24 март 1918 г.: – идната пролет ще я прекараме заедно.“ И понеже в същото писмо иронично казва, че за да излезе от затвора, „очевидно трябва да чакам, докато победим целия свят“ – тя е очаквала победа на революцията за идната пролет.

В кръгове, чужди на революцията, обикновено си представляват революционерите като зверове в човешки образ, като она лъв, който зинал и лае, алч-

¹ „Ще дойде, ще настъпи, ще се сбъдне“.

ИМЕННИТЕ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

ния и жаждуш да погълне някого. Лишени от богати душевни преживявания, хората на буржоазията смятаха Роза за „кървава“ (blutige Rosa) и в тоя опростен вид я свеждаха до някаква фанатична изстъпленица. Те и не подозираха, че корените на нейната революционна непримиримост никнеха от почвата на нежната и безпределна любов към страдащите. Тя е заглушила личните си страдания, изгаряна само от една страст: „за благото човешко да загине“, както би казал Петьофи: „Надявам се, че ще умра на поста си: в улична битка или в усмирителен дом“...

В деня, когато се прочете присъдата на Либкнехта на четиригодишен усмирителен затвор (24 август 1916 г.), Роза пише на жена му: „Дръжте си главата високо. Много работи ще бъдат по-другояче, отколкото сега изглеждат.“ Тя я съветва да отпътува, за да се развлече, и всяко нейно писмо е изпълнено с нежна грижа към приятелката ѝ. Тя не отстъпва „правото си на собственост“ – да вземе участие във всички нейни мъки – и „с удоволствие и радост“ би лежала „в клетка“, за „да избави Карла“.

А мъките на самата узница? „...Аз тичах като звяр в клетка, насам-натагък край моята стена, тази ми обикновена „разходка“, и сърцето ми се свиваше от скръб, дето не мога да замина оттука, о, само да се махна оттука. Но нищо – скоро сърцето ми бе повикано към ред и трябваше да се успокои, то вече е свикнало да се подчинява, като добре дресирано куче. Да не говорим за мене.“ И нийде вече тя не споменава за своите лични страдания – напротив – със своето „радостно опиянение“ от битието тя се мъчи да зарази приятелката си. По величието на своя душевен подем тя напомня Чернишевски, който в затвора написа романа „Какво да се прави“, тоя радостен благовест за бъдещото освобождение.

„Питате ме в отвореното си писмо: защо всичко е така? Дете, „така“ – това е животът, от старо време той е принасял страдания и раздяла, и тъга. Трябва винаги да го приемаш, какъвто си е, и всичко да намираш красиво и хубаво. Поне аз правя така. Не от намислена мъдрост, а просто току-тъй, по природата си. Аз инстинктивно чувствавам, че това е единственият правилен начин на разбиране живота, и затова се чувствавам действително щастлива при всяко положение. И не бих искала да излича нищо от моя живот и да преживея нещо по-другояче, отколкото е било и е.“

„Това ми е третото рождество в затвора, но не го вземайте трагично. Аз съм спокойна и весела, както винаги... Вчера си мислех: колко странно е, дето аз живея в радостно опиянение без никаква особена причина. Така например лежа аз тук в тъмната килия, на твърдия като камък сламеник, наоколо ми в затвора царува обикновената гробна тишина, струва ти се, че се намираш в гроба... И аз тихо лежа сама, обгърната от тия разнообразни черни покривала на мрака, теготата, неволята, зимата – сърцето ми тупти от непонятна, незнайна вътрешна радост, като че ли вървя по цъфнала ливада при сяйнала слънчева светлина. И в мрака се усмихвам аз на живота, като че зная някаква вълшебна тайна, която избличава в човека всичко зло и печално, и живея само в светлина и в щастие. И тук аз сама диря причината на тая радост, не намирам нищо и пак се усмихвам сама на себе си. Мисля, че тази тайна не е нищо друго, а самият

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

живот; дълбоката нощна тъмнина е прекрасна и мека като кадифе, стига правилно да се погледне на нея, и в скърцането на влажния пясък под бавните тежки стъпки на часовия също се пее една малка прекрасна песен на живота, стига да умееш да слушаш, както трябва. В такива моменти мисля за вас. Много бих желала да споделя с вас тоя вълшебен ключ, та всякога и във всички положения да намирате красотата и радостта на живота, та и вие да живеете в опиянение и като че и преминавате през една пъстра ливада. Не мисля да ви храня с аскетизъм, с измислени радости. Бих желала само да ви предам моята неизчерпаема вътрешна радостност, та да бъда спокойна, че минавате през живота в звездна наметка, която ви предпазва от всичко дребнаво, тривиално и страшно.“

„Всички обрати на съдбата“ Люксембург ги приема с „необходимото весело спокойствие“. „Такъв е животът и така трябва да се приеме той: смело, без униние и с усмивка – въпреки всичко.“

„Сонюша, вие сте огорчена от дългия ми затвор и питате: „Как така едни хора могат да разпореждат с други хора. Защо е всичко това?“... Птичка моя, цялата културна история на човечеството, която по скромни оценки се продължава вече 20 хилядолетия и нещо, се основава на това, че едни хора се разпореждат с други хора, което има дълбоките си корени в материалните условия на живота. Само по-нататъшното мъчително развитие ще може да измени това и ние тъкмо сега сме свидетели на един от тия мъчителни периоди, а вие сте седнали да питате: защо е всичко това? „Защо“ въобще не е понятие за живота в неговото цяло и неговите форми. Защо има синигерчета на тоя свят? Истина, не знам, но мене ми е драго, че ги има, и аз чувствам сладка утеха, когато внезапно през стената отдалече прозвучи сприхавото „цици-бе“. Впрочем вие преоценявате моята „просветленост“: вътрешното ми равновесие и блаженството ми могат за жалост да бъдат разклатени от всяка лека сянка, която падне отгоре ми, и тогава аз страдам неизказано, само че имам свойството тогава да замлъкна.“

И в общественото движение Люксембург приема всичко „спокойно, широко, с мека усмивка“. Колкото повече се продължават страхотите на войната, „колкото повече всичко подло и чудовищно, което става всеки ден, надминава всяка граница и мярка, толкоз по-твърда и по-спокойна ставам аз. Не могат към стихията, към урагана, към наводнението, към слънчевото затъмнение да се прилагат нравствени мерки, те трябва да се разглеждат като нещо дадено, като обект на изследване и познание. Очевидно е, че обективно това са единствено възможните пътища на историята, и трябва да я следваме, без да се отбиваме от основното ѝ направление. Имам едно такова чувство, че всичката нравствена тиня, през която бродим, огромната лудница, в която живеем, един близък ден изведнъж, като от допирането на вълшебна пръчка, може да се превърне в своята противоположност, в нещо невероятно голямо и героично, и ако войната трае още няколко години, ще трябва да се превърне“...

През всичкото време на затвора будният ум на Люксембург продължава да работи. Тя е отрупана с книги, и не само по политика, социология, икономия, история и пр., за които не споменува, но и с изящна литература. На младини Роза е писала разкази и стихове – дори първата ѝ брошура върху майския празник е останала ненапечатана, защото се оказало, че била написана в стихове.

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

Само филистерите могат да смятат, че няма място за поезия в „закоравялата“ душа на революционера. Напротив, Роза, която положи душата си за своя ближен, бе тънка поетична натура, за което сведочи например статията ѝ върху Короленко, бликаща с оригиналност и тънко схващане на цялата руска литература. В писмата ѝ покрай имената на музиканти и художници се мяркат имена на най-разнообразни писатели.

С Шекспира тя се занимава специално, изучава „старите етюди“ за него – Люксембург обичаше да изследва по първоизточниците – и иска да я снабдят с редица книги по въпроса. За модерните писатели тя пише на приятелката си: „Лъжете се, че съм предубедена“ против тях: „около преди 15 години аз с възторг четях Демеля – нещо негово в проза, пред смъртното легло на любима жена – останал ми е смътен спомен за нея – ме възхити – *Фантазус* от Арно Холц и до днес го зная наизуст. *Пролет* на Йохан Шлаф ме увлече тогава. Но после аз охладнях към тях и се повърнах към Гьоте и Мйорике. Хофмансталя аз не разбирам, Георга не познавам. Наистина, аз малко се боя от майсторски съвършената форма у всички тях, от поетическото изражение и липсата при това на велик благороден мироглед. Тази двойственост се отзовава в душата ми с такава пустота, че красивата форма се превръща за мене в гримаса. Те обикновено предават удивителни настроения. Но настроенията още не правят човека.“ За Хуго фон Хофмансталя в друго писмо Люксембург се изказва по-подробно: „Изобщо не го обичам. Намирам го префинен, неясен, просто не го разбирам.“

По вечния въпрос за тенденциозността в изкуството Люксембург се изказва по повод прочитането на два романа от английския писател Голсуърти, от които единият ѝ се харесал много по-малко от другия – „въпреки това, а по-вярно казано, именно за това, защото там социалната тенденция преобладава“. „В романа аз гледам не на тенденцията, а на художествената ценност.“ Попречило ѝ за въпросния роман и това, „дето Голсуърти е твърде много *остроумен*. Това ще ви учуди, но той е същият тип като Бернар Шоу, пък и Оскар Уайлд. Очевидно, това е един много разпространен днес тип между английската интелигенция: типът на много проницателен, изтънчен, но преситен човек, който разглежда всичко на тоя свят с усмихващ се скептицизъм. Ироничните бележки, които Голсуърти с най-сериозна физиономия прави за героите на своята собствена драма, често пъти ме карат да се смея с глас. Но както действително възпитаните и светски хора никога или много рядко си позволяват гръмко да се смеят на околните си, макар и да забелязват всичко смешно – така и един истински художник никога не иронизира над собствените си създания. От само себе си се разбира... че това не изключва сатирата в голям стил. Например *Емануил Квинт* от Герхарт Хауптмана е най-кървавата сатира на съвременното общество от всички сатири от един век насам. Но самият Хауптман не се хили при това; в края той стои изправен с разтреперани устни и с широко ококорени очи, в които лъщят слози. Напротив, Голсуърти със своите остроумни бележки ми действуват като един съсед на трапезата при някоя вечеря, който при влизането на всеки нов гостенин ми шепне лоша клюка за него.“

Колко дълбоко е чувствувала Люксембург поезията, се вижда от спомена за едно двустишие от Гьоте, което се въртяло в главата ѝ „без никаква връзка с

ИМЕННИТЕ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

настроението“ ѝ и с онова, което я занимавало вътрешно: „Само музиката на думите и своеобразната прелест на стихотворението ме люлееше. Сама не знам от какво става това, че едно красиво стихотворение, особено от Ѓоте, тъй дълбоко ми действа при всяко силно вълнение или потрес. Това е едно почти физиологическо действие, сякаш пия чудесно питие във време на страшна жажда, питие, което вътрешно ме освежава и заздравява тялото и душата.“

Възхищението ѝ от природата прави самата Роза поетеса. В последното ѝ писмо от Вронке четем: „Снощи около 9 часа видях едно великолепно зрелище. От канапето си забелязах в стъклото на прозореца светещ розов освет, което ме учуди, тъй като небето бе съвсем сиво. Завтекох се към прозореца и се спрях като прикована. На съвършено сивото едноцветно небе на изток се издигаше един голям облак от такъв неземан прекрасен розов цвят, така сам за себе си, откъснат от всичко, че изглеждаше като усмивка, като поздрав от незнайна далечина. Въздъгнах като освободена и неволно протегнах ръце към вълшебната картина. Когато има такива бои, такива форми, тогава животът е прекрасен и струва си да се живее, нали? Впих поглед в светещата картина и поглъщах от нея всеки розов лъч, докато изведнъж се разсмях с глас над себе си. Господи боже, ами че небето и облаците, и всичката красота на живота няма да си остане във Вронке, та съм взела да се прощавам с тях; не, те ще дойдат с мене и ще останат с мене, дето и да бъда и колкото и да живея.“

Любовта към природата е особено силна у Люксембург, когато се отнася до органическата природа, с която чувствава „вътрешно срастване“. Тя се бои да не засипе подземните жилища на диви пчели и оси, чувствава се болна от писъка на птица, привързана е към „малкото общество на птичките“. Като чете география на животните, обръща ѝ вниманието фактът, че пойните птици в Германия изчезват, и тоя факт я опечалява: „Жално ми е не че няма кой да пее за хората, но картината на тихата неудържима гибел на тия беззащитни малки създания ми причинява толкова мъка, че заплаках. Това ми напомня руската книга на професор Зибер за измирането на червенокожите в Северна Америка, която съм чела още в Цюрих: и те тъкмо така, стъпка по стъпка, се изместват от културния човек от цялата земя и се обричат на тиха жестока гибел.“

Особено трогателно описва Люксембург „острото страдание“, което изпитала при следната картина. В двора на тюрмата искат да вкарат голяма военна натоварена кола, впрегната с биволи, които не могат да прокарат колата през прага на портата, и войникът ги бие толкова жестоко, че кръв шурти от единия, докато вкарат колата. Изражението на черните биволи и на кротките им очи наподобява лицето на разплакано дете, жестоко наказано, без да знае защо и без изход от мъките и грубото насилие. „Седях пред него и животното ме гледаше, сълзите ми течеха, това бяха неговите сълзи, не може с по-голямо страдание да се преживее мъката на най-любимия брат, отколкото аз в безсилие преживях тази няма болка... О, бедний ми биволе, бедний ми любимий братко, ние и двамата стоиме тука толкова безсилни и покорни и сме обединени от страданието, безсилието и тъгата.“

В световната литература е много известно произведението на италианския карбонарий Силвио Пелико „Затворите ми“, в което ни разправя как се прими-

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

рява със света като кротък разкаял се християнин. Съвсем друга е психологията на затворената Роза. През нейното крайно страдание, разтопено в жизнерадото ѝ светоусещане, личи не някакво разкаяние, а решителността ѝ всеки момент да сложи живота си за своите дълбоки убеждения. Дълго време тя се крепи, докато най-после се чуват подземните бучения на настъпващата революция. Тогава изчезва вече търпението ѝ, само за едно мечтае вече: да се види най-после свободна. „Настроението ми е такова – пише тя на 15 октомври 1918 г., – че не мога да търпя да ме посещават приятелите ми под надзор. Всичко това го търпях през всичките тия години и при други условия бих останала също така търпелива още с години. Но след общото изменение на положението психологията ми се прекърши. Разговорите под наблюдение, невъзможността да говоря по това, което действително ме интересува, толкова ми тежат, че по-добре е да се откажа от всяко посещение, докато се видим като свободни хора.“

Свободата ѝ надмина едва два месеца (10.XI.1918 г. – 15.I.1919 г.). В „радостно опиянение“ отиде Роза Люксембург срещу смъртта, която за нея е безсмъртие. „От смъртта най-малко се боят ония хора, чийто живот е най-ценен“, казваше Кант...

Кете Колвиц

ПЛЕННИЦИ – лист 7 из цикъла „Селска война“
радирунг, 1908

СТИХОТВОРЕНИЯ

Христо Смирненски

Христо Смирненски
(1898–1923)
Изтъкнат български поет.

РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

*Не ще отпуснем мускули железни,
не ще сведеме пак чело,
че времето върти над тъмни бездни
великото си колело.*

*И върху него точи меч разискрен
гиганта огненочервен,
а в погледа му чист и детски искрен
усмихва се победен ден.*

*Ала в душите като черен камък
стои изправен спомен скъп –
стои обгърнат в синкав пламък
на вечна, негасима скръб...*

*Смъртта понякога е твърде жалка,
живота — непосилно груб,
а в черната прощална катафалка
лежи звезда наместо труп.*

*Пред погледа вулканен стълб се вдига –
вулкан от подвиг и копнеж,
и виждаш: цялата земя не стига
едно сърце да погребеш.*

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

КАРЛ ЛИБКНЕХТ

*Берлин го помни и навеки ще го помни
в онези дни на своите бури главоломни,
когато в боен ред
вървяха полк след полк из улиците шумни
и речи, музика и тържества безумни
отекваха навред.*

*Тogaва огнедишащия демон на войната
по цялата земя развял бе знамената
на своята страшна мощ,
Слепци, поведени от хищници – хиени,
звънтяха сабли и летяха настървени
из кървавата нощ.*

*Като чудовище огромно и свирепо,
Берлин настръхна в своето безумство слепо
и надалеч простре
железните си лапи. Накъдето свърна,
села, градища и полета с гняв обърна
на огнено море.*

*Но в страшната тъма на таз стихия бесна,
като звезда червена, ярък пламък блесна
и трепнаха навред
измъчени сърца. Надеждата възкресе
и над града разбунен зов разле се:
„Младежите напред!“*

*И ето, сепна се в почуда булеварда:
над него се понесе пурпурна плакарда
и шепя храбреци
развяха знамето на своята кръв гореща
и екна смело: „Долу таз война зловеща
и нейните жреци!“*

*И питаше се целий град смутен и смаян:
„Каква е тая дързост? Кой е тоз незнаен
безумец и герой,
тъй властно който вдига смелите младежи*

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

*и сам присъда смъртна днеска си бележи?
Карл Либкнехт беше той!*

*

*Берлин го помни и навеки ще го помни,
когато на тълпите гладни и бездомни
подаде огнен знак
и ехото прозвъни сред сърцата млади,
и в улиците запламтяха барикади
под пурпурния флаг.*

*Тогавя стенеха вихрушки януарски,
но техний леден дъх в сърцата пролетарски
разпали гняв и стръв.
И ето, робското море се в миг наежи
и неговия вик бе буря от гърмежи
и дъжд от топла кръв.*

*И бяха дни и нощи на борби сурови.
А робите, разкъсали студени окови
до сетния си миг
не спуснаха ръце. Берлин замря в тревога,
обагрен от усмивката злокобно строга
на този бунт велик.*

*Ала Смъртта там черна книга пак разлисти,
за да обсеби доблестните спартакисти.
И в зимний студ и вой
една душа, кат слънчева усмивка ясна,
из мрачната алея трежна и угасна –
Карл Либкнехт беше той!...*

*Ала Берлин го помни, вечно ще го помни
и вижда начело на тези тълпи огромни,
които днес навред
растат, гърмят, разкъсват своите окови
и властно разлюляват тежките основи
на този робски свет.*

*Берлин се вслушва в своя трясък всекидневен:
Спартак стои над него мощен, смел и гневен,*

ИМЕНИТИ БЪЛГАРИ ЗА РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ

и тътно огнен вик:

*„Берлин, Берлин, всуе са тез надежди празни!
Всуе ликуваш в своя мимолетен празник –
аз тук съм всеки миг!*

*Напразно ме погребва ти в злоещата алея,
на твоите улици и днеска пак живея,
надмогнал своята смърт!
А пак ще вдигна аз тълпите в шурум последен,
за да забият знамето със вик победен
над твойта черна твърд!*

*И ако слънцето угасне в боевете –
то моето сърце кат слънце ще им свети
през бурната тъма,
а пламъкът на младите души им стига,
за да разбият и последната верига
на майката-земя!“*

TABLE OF CONTENTS

PONEDELNIK

(„MONDAY“ – A JOURNAL FOR THEORY, POLITICS AND CULTURE)

APHORISMS _____ 8

THEORETICALLY POLITICAL DISCUSSION _____

„ROSA LUXEMBURG AND THE SOCIALISM OF THE FUTURE“ Bulgarian-german conference, Sofia, 6.11.2011

Evelin Vitix	Rosa Luxemburg and the discussions in the modern socialist left wing	9
Alexander Lilov	Rosa Luxemburg and the models of socialism in the new historic epoch	19
Iskra Baeva	Rosa Luxemburg and the revolution – an Eastern-European view	25
Dimitre Genchev	Rosa Luxemburg in the history of Bulgarian socialism	31
Yanaki Stoilov	Rosa Luxemburg and the left reformism of the XXI century	39
Pavel Pissarev	Rosa Luxemburg and Vassil Kolarov	45
Evgeni Kandilarov	Rosa Luxemburg’s ideas and the programmed development of BCP/BSP	48
Boris Borissov	The Future of socialism is the socialism of the future	53
Alexander Nikolov	Rosa Luxemburg’s ideas –yesterday, today and tomorrow	55
Boris Boev	Rosa Luxemburg and the fight against militarism and shovinism	61

TABLE OF CONTENTS

Ilya Ganchev	Oscar Lafontain for the new programme of Die Linke (The Left Wing)	67
Maxim Mizov	We should reread and reevaluate Rosa Luxemburg again	76

PROMINENT BULGARIANS FOR ROSA LUXEMBURG

Vassil Kolarov	Memoirs	87
Geo Milev	Memoirs	92
Georgi Bakalov	Memoirs	95
Hristo Smirnenski	Poems	108

ACTUAL PROBLEMS

Immanuel Wallerstein	The Fantastic success of Occupy Wall Street	112
Vassil Prodanov	Why does the Bulgarian transition period turn out to be so destructive?	115
Ivan Katzarski	The World debt crisis – essence and reasons	129
Ivan Nedev	The Crisis in Spain and the defeat of the Spanish socialists	137

YOUNG POETS

Milena Belcheva	Poems	148
------------------------	-------	-----

ANNIVERSARY

Ivan Ganev's 80th anniversary	151
-------------------------------	-----

SOMMAIRE

PONEDELNIK

(„LE LUNDI“ – MAGAZINE DE THÉORIE, DE POLITIQUE ET DE CULTURE)

APHORISMES _____ 8

DISCUSSION THÉORITICO-POLITIQUE _____

„ROSA LUXEMBURG ET LE SOCIALISME DE L'AVENIR“ Conférence bulgare-allemande, Sofia, 6.11.2011

Evelin Vitih	Rosa Luxemburg et les discussions dans la gauche socialiste moderne	9
Alexandar Lilov	Rosa Luxemburg et les modèles de socialisme dans la nouvelle époque historique	19
Iskra Baeva	Rosa Luxemburg et la révolution – un regard est-européen	25
Dimitar Guentchev	Rosa Luxemburg dans les annales du socialisme bulgare	31
Yanaki Stoïlov	Rosa Luxemburg et le réformisme gauche du XXe siècle	39
Pavel Pissarev	Rosa Luxemburg et Vassil Kolarov	45
Evguenii Kandilarov	Les idées de Rosa Luxemburg et l'évolution du PCB/PSB	48
Boris Borissov	L'avenir du socialisme et le socialisme de l'avenir	53
Alexandar Nikolov	Les idées de Rosa Luxemburg – hier, aujourd'hui et demain	55
Boris Boev	Rosa Luxemburg et la lutte contre le militarisme et le chauvinisme	61

SOMMAIRE

Ilia Gantchev	Oscar Lafontaine et le nouveau programme de Die Linke (La gauche)	67
Maxime Mizov	Relire et repenser Rosa Luxemburg	76

ÉMINENTS BULGARES AYANT ÉCRIT SUR ROSA LUXEMBURG

Vassil Kolarov	Souvenirs	87
Gueo Milev	Souvenirs	92
Gueorgui Bakalov	Souvenirs	95
Christo Smirnenski	Poésies	108

PROBLÈMES ACTUELS

Immanuel Wallerstein	Le succès fantastique de „Occupez Wall street“	112
Vassil Prodanov	Pourquoi la transition bulgare s'est-elle avérée si destructive?	115
Ivan Katzarski	La crise mondiale de la dette – nature et causes	129
Ivan Nedev	La crise en Espagne et la défaite des socialistes espagnols	137

JEUNES POÈTES

Milena Beltcheva	Poésies	148
-------------------------	---------	-----

JUBILÉE

	Le 80e anniversaire de Ivan Ganev	151
--	-----------------------------------	-----

INHALT

PONEDELNIK

(„MONTAG“ – ZEITSCHRIFT FÜR THEORIE, POLITIK UND KULTUR)

APHORISMEN _____ 8

THEORETISCH-POLITISCHE DISKUSSION _____

„ROSA LUXEMBURG UND DER SOZIALISMUS DER ZUKUNFT“ Bulgarisch-deutsche Konferenz, Sofia, der 6.11.2011

Evelin Wittich	Rosa Luxemburg und die Diskussionen in der modernen sozialistischen Linke	9
Alexander Lilov	Rosa Luxemburg und die Modelle des Sozialismus in der neuen historischen Epoche	19
Iskra Baewa	Rosa Luxemburg und die Revolution – ein osteuropäischer Blick	25
Dimiter Gentshev	Rosa Luxemburg in der Geschichte des bulgarischen Sozialismus	31
Janaki Stoilov	Rosa Luxemburg und der linke Reformismus des XXI.Jahrhunderts	39
Pawel Pissarev	Rosa Luxemburg und Wassil Kolarov	45
Ewgenji Kandilarov	Die Ideen von Rosa Luxemburg und die programmatische Entwicklung der BKP/BSP	48
Boris Borissov	Die Zukunft des Sozialismus ist der Sozialismus der Zukunft	53
Alexander Nikolov	Die Ideen von Rosa Luxemburg – Gestern, Heute und Morgen	55
Boris Boev	Rosa Luxemburg und der Kampf gegen Militarismus und Chauvinismus	61

INHALT

Ilija Gantshev Oskar Lafontaine über das neue Programm
der Partei Die LINKE 67

Maxim Misov Wollen wir erneut Rosa Luxemburg
durchlesen und überdenken 76

NAHMHAFTHE BULGAREN ÜBER ROSA LUXEMBURG

Wassil Kolarov Erinnerungen 87

Geo Milev Erinnerungen 92

Georgi Bakalov Erinnerungen 95

Christo Smirnensky Gedichte 108

AKTUELLE PROBLEME

Immanuel Wallarstein Besetzung von Wallstreet – phantastischer
Erfolg 112

Wassil Prodanov Warum erwies sich der bulgarische Übergang
als derartig destruktiv? 115

Iwan Kazarsky Die schuldbelastete Weltkrise – Wesen und
Ursachen 129

Iwan Nedev Die Krise in Spanien und die Niederlage der
spanischen Sozialisten 137

JUNGE DICHTER

Milena Beltschewa Gedichte 148

ZUM ANLASS EINES JÜBILEUMS

Iwan Ganev 80 Jahre alt 151

СОДЕРЖАНИЕ

ПОНЕДЕЛНИК

(„ПОНЕДЕЛЬНИК“ – ЖУРНАЛ ТЕОРИИ, ПОЛИТИКИ И КУЛЬТУРЫ)

АФОРИЗМЫ _____ 8

ТЕОРЕТИКО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДИСКУССИЯ _____

„РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И СОЦИАЛИЗМ БУДУЩЕГО“
Болгарско-германская конференция, София, 6.11.2011 г.

Эвелин Виттих	Роза Люксембург и дискуссии среди современных социалистических левых сил	9
Александр Лилов	Роза Люксембург и модели социализма в новой исторической эпохе	19
Искра Баева	Роза Люксембург и революция – глазами одного восточного европейца	25
Димитр Генчев	Роза Люксембург в истории болгарского социализма	31
Янаки Стоилов	Роза Люксембург и левый реформизм XXI века	39
Павел Писарев	Роза Люксембург и Васил Коларов	45
Евгений Кандиларов	Идеи Розы Люксембург и программное развитие БКП/БСП	48
Борис Борисов	Будущее социализма – это социализм будущего	53
Александр Николов	Идеи Розы Люксембург – вчера, сегодня и завтра	55
Борис Боев	Роза Люксембург и борьба против милитаризма и шовинизма	61

СОДЕРЖАНИЕ

Илия Ганчев Оскар Лафонтен о новой программе Die Linke (Левых) 67

Максим Мизов Прочитать и вновь переосмыслить Розу Люксембург 76

ВИДНЫЕ БОЛГАРЫ О РОЗЕ ЛЮКСЕМБУРГ

Васил Коларов Воспоминания 87

Гэо Милев Воспоминания 92

Георги Бакалов Воспоминания 95

Христо Смирненски Стихи 108

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ

Иммануил Валлерстайн Фантастический успех движения протеста „Оккупируй Уолл-стрит“ 112

Васил Проданов Почему болгарский переход оказался столь деструктивным? 115

Иван Кацарски Мировой долговой кризис – сущность и причины 129

Иван Недев Криза в Испании и поражение испанских социалистов 137

МОЛОДЫЕ ПОЭТЫ

Милена Белчева Стихи 148

ЮБИЛЕЙНОЕ

Ивану Ганеву исполнилось 80 лет 151

„РОЗА ЛЮКСЕМБУРГ И СОЦИАЛИЗМЪТ НА БЪДЕЩЕТО“
Българо-германска конференция, София, 6.11.2011

Член.-кор. проф. Александър Лилев	Роза Люксембург и моделите на социализма в новата историческа епоха
Д-р Евелин Витих	Роза Люксембург и дискусиите в съвременната социалистическа левица
Проф. Искра Баева	Роза Люксембург и революцията – един източноевропейски поглед
Доц. Янаки Стоилов	Роза Люксембург и левият реформизъм на XXI век
Д-р Павел Писарев	Роза Люксембург и Васил Коларов
Доц. Димитър Генчев	Роза Люксембург в историята на българския социализъм
Доц. Максим Мизов	Да прочетем и преосмислим отново Роза Люксембург
Д-р Илия Ганчев	Оскар Лафонтен за новата програма на Die Linke (Левицата)
Васил Коларов	Спомени
Гео Милев	Спомени
Георги Бакалов	Спомени
Христо Смирненски	Стихотворения
Проф. Имануел Уолърстейн	Фантастичен успех на „Окупирай Уолстрийт“
Проф. Васил Проданов	Защо българският преход се оказва толкова деструктивен?
Проф. Иван Кацарски	Световната дългова криза – същност и причини
Иван Недев	Кризата в Испания и поражението на испанските социалисти

ПОКОЛЕНИЕ – XXI

Д-р Евгений Кандиларов	Идеите на Роза Люксембург и програмното развитие на БКП/БСП
д-р Борис Борисов	Бъдещето на социализма е социализмът на бъдещето
Магистър Александър Николов	Идеите на Роза Люксембург – вчера, днес и утре
Бакалавър Борис Боев	Роза Люксембург и борбата против милитаризма и шовинизма
Милена Белчева	Стихове